คืนสู่ผืนแผ่นดิน ถิ่นเกิดที่รัก

ท่านทั้งสองคือ.....ดวงใจของลูกๆ

คุณพ่อประทุม จุลสำลี

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เขตยานนาวา)

และ

อาจารย์ใหญ่ คุณแม่ประชิต จุลสำลี

(ผู้อุทิศร่างกาย เพื่อการศึกษาทางกายวิภาคศาสตร์)

ณ เมรุวัดคลองภูมิ

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๔๙

อนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณพ่อประทุม และ อาจารย์ใหญ่ คุณแม่ประชิต จุลสำลี

อนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณพ่อประทุม จุลสำลี

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เขตยานนาวา)

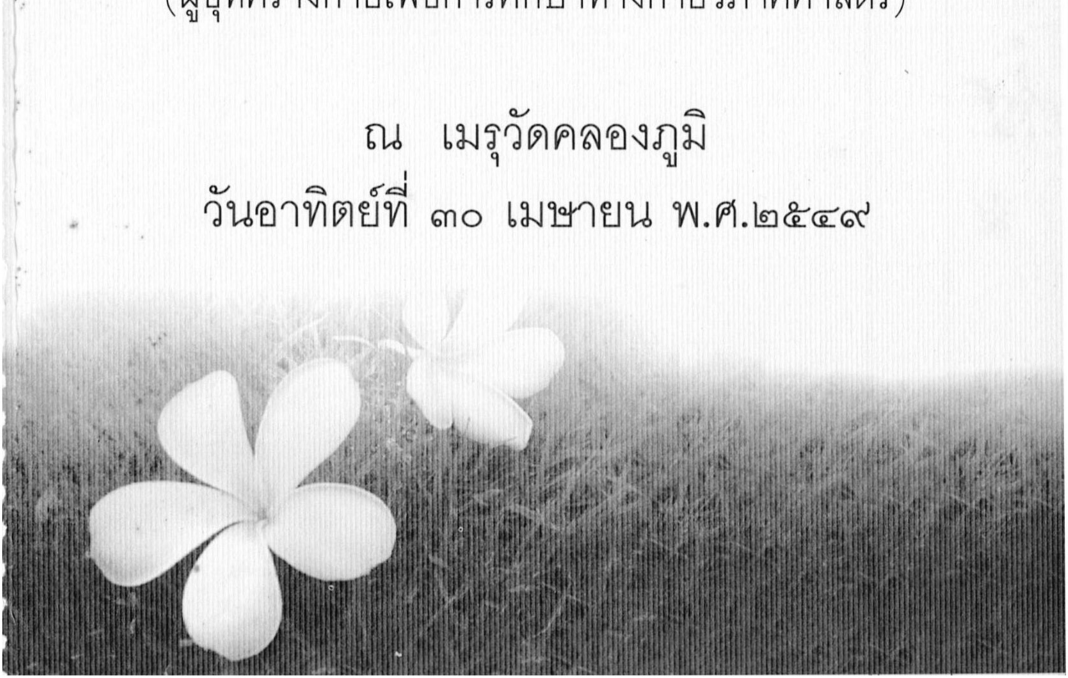
และ

อาจารย์ใหญ่ คุณแม่ประชิต จุลสำลี

(ผู้อุทิศร่างกายเพื่อการศึกษาทางกายวิภาคศาสตร์)

ณ เมรุวัดคลองภูมิ

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๙

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๐๗๒๙

สำนักพระราชวัง

๑๗ เมษายน ๒๕๔๙

พระราชทานเพลิงศพ เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดคลองภูมิ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

๑) นายประทุม จุลลำลี

๒) นางประชิต จุลลำลี

<u>วันอาทิตย์ที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๔๙</u> เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

จิตสว่าง/พิมพ์/ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายประทุม จุลลำลี และนางประชิต จุลลำลี เพื่อทราบ
	เครื่องพระราชทานเพลิง และเจ้าพนักงานผู้เชิญมานี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

ประวัติ

อาจารย์ใหญ่ ประชิต จุลสำลี

คุณแม่ ประชิต จุลสำลี เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๖๑ ณ บ้านตำบลบางนา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร ท่านเป็นบุตรีของคุณตาตั๋ง คุณยายผิว บัวรอด มีพี่น้องร่วมสายโลหิตเดียวกันจำนวน ๕ คน คือ

๑. คุณลุงพร บัวรอด (ถึงแก่กรรม)
๒. คุณลุงฉลวย บัวรอด (ถึงแก่กรรม)
๓. คุณป้าเฉลิม บัวรอด (ถึงแก่กรรม)
๔. คุณแม่ประชิต จุลสำลี (ถึงแก่กรรม)
๕. คุณน้าบุญช่วย ขาวมีศรี

คุณแม่ประชิต จุลสำลี ท่านถือกำเนิดมาท่ามกลางตระกูลของคหบดีชาวนา ย่านบางนา (บริเวณกิโลเมตรที่ ๑-๔ ถนนบางนาตราดในปัจจุบัน) เมื่อท่านยังเยาว์วัย ท่านไม่ได้เข้ารับการศึกษาอย่างเป็นทางการ เพราะความเจริญและการคมนาคมไม่สะดวกนัก ท่านจึงมีคุณตาตั๋ง บัวรอด ผู้เป็นบิดา เป็นผู้อบรมสั่งสอน จนมีความรู้สามารถอ่านและเขียนได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้นท่านยังได้เรียนรู้บทเพลงของการเบิกบายศรี และสามารถร้องได้อย่างไพเราะเพราะพริ้งอีกด้วยในฐานะที่ครอบครัวของท่านเป็นชาวนา ท่านจึงมีความรู้ความสามารถทำงานช่วยเหลือครอบครัวด้วยความอุตสาหะวิริยะ ตลอดมา จนกระทั่งท่านได้พบกับคุณพ่อประทุม จุลสำลี

ประวัติ

คุณพ่อประทุม จุลสำลี

คุณพ่อประทุม จุลสำลี เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๖๖ ปีกุน ณ บ้านสวนคลองภูมิ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ท่านเป็นบุตรของ คุณปู่เทียบ คุณย่าชื่น จุลสำลี ท่านมีพี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกัน ๓ คน คือ

๑. คุณลุงสนั่น จุลสำลี (ถึงแก่กรรม)

๒. คุณลุงไสว จุลสำลี (ถึงแก่กรรม)

๓. คุณพ่อประทุม จุลสำลี (ถึงแก่กรรม)

คุณพ่อประทุม จุลสำลี ท่านเป็นชาวคลองภูมิ โดยกำเนิดท่านได้เข้าศึกษาหาความรู้ ณ โรงเรียนวัดคลองเตยในจนจบชั้น ป.4 ท่านได้อาศัยเป็นลูกศิษย์อยู่ในวัดคลองเตยใน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดูแลสั่งสอนอีกทีหนึ่ง ทำให้ท่านสามารถอ่านและเขียนได้อย่างแตกฉาน และมีลายมือที่งดงาม เป็นแบบอย่างของลูกๆ ได้ดียิ่งอีกด้วยและในวัยเด็ก ท่านได้เรียนรู้วิชาการด้านดนตรีไทย จาก "ปู่ซิว" และเรียนรู้วิชาดนตรีสากล ประเภทแตรวง จาก "ปู่เทียบ

บิดาของท่านเอง จนมีความรู้แตกฉานทั้งไทยและสากลเลยทีเดียว เมื่อท่านมีอายุครบบวช ท่านจึงได้เข้าทำการอุปสมบท ณ วัดคลองภูมิจนครบพรรษาจึงลาสิกขาบทออกมาช่วยพ่อแม่ของท่านประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ณ สวนคลองภูมิจนได้พบกับ...คุณแม่ประชิต

"พรหมลิขิตขีดเส้นให้ พ่อ...แม่...มาพบกัน"

คุณพ่อกับคุณแม่ได้พบกัน ณ คลองบางนา และต่อมาได้ทำการสมรส โดยคุณแม่ได้ย้ายมาอยู่กับคุณพ่อที่บ้านสวนคลองภูมิได้เปลี่ยนจากชีวิต "ชาวนา" มาใช้ชีวิต "ชาวสวน" โดยสมบูรณ์แบบและให้กำเนิดบุตร ธิดารวม ๗ คน คือ

๑. อาจารย์ประเทืองสุข พงษ์สิทธิผล (ครูหนู)

เกษียณอายุราชการในตำแหน่งอาจารย์ 3 ระดับ 8 โรงเรียนวัดคลองใหม่

เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

สมรสกับอาจารย์เสวก พงษ์สิทธิผล

ข้าราชการบำนาญของกรุงเทพมหานคร

๒. นายประชา จุลสำลี

ประกอบธุรกิจส่วนตัว ในการประดิษฐ์บ้านทรงไทยจำลองของดีของเขตยานนาวา

๓. นายนที จุลสำลี

ทำงานบริษัท ยูต้า อุตสาหกรรม จังหวัดชลบุรี

สมรสกับ นางเจียมจิตร ใยโพธิ์ทอง

ตำแหน่งรองผู้จัดการโรงเรียนดนตรีสยามวาธิต

สาขาจรัลสนิทวงศ์

๔. นายสุชิน จุลสำลี (ถึงแก่กรรม)

อดีตสารวัตรทหารกรมการทหารบก

๕. นางช่อทิพย์ แสงอินทร์

ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว

สมรสกับ นายสำเริง แสงอินทร์

ข้าราชการกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

๖. อาจารย์ จารุภัทร จุลสำลี (ครูหวาน)

ข้าราชการครู ตำแหน่ง อาจารย์ 3 ระดับ 8

โรงเรียนวัดคลองภูมิ เขตยานนาวา

กรุงเทพมหานคร

๗. นายโอภาส จุลสำลี

ตำแหน่ง รองกรรมการผู้จัดการบริษัท CB การสำรวจ

สมรสกับนางวาสนา จานทอง

ที่ปรึกษา Programmer ด้านคอมพิวเตอร์

และทางด้านการศาสนา คุณพ่อ คุณแม่ ท่านได้ร่วมกันสร้างถาวรวัตถุนานับประการ ทั้งถิ่นเกิดของตนเอง รวมถึงถิ่นทุรกันดาร และถิ่นที่ท่านทั้ง ๒ มีความเลื่อมใสศรัทธา อาทิ เช่น ท่านได้สร้างซุ้มประตูทางเข้าวัดคลองภูมิริมถนนพระราม ๓ ร่วมสร้างอุโบสถและบานหน้าต่างวัดคลองภูมิ สร้างศาลาอเนกประสงค์ สร้างหอกลองถมดินทรายบริเวณหน้าอุโบสถ และฌาปนสถานแห่งนี้ สร้างกุฏิวัดคลองใหม่ บำรุงถาวรวัตถุ ณ วัดช่างทองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างพระประธาน พร้อมพระโมคลา สารีบุตร และหอระฆัง ณ วัดอุดรจานเหนือจังหวัดร้อยเอ็ด สร้างศาลา สร้างกุฏิเจ้าอาวาสวัดหลังศาลประสิทธิ์ จังหวัดสมุทรสาคร และอื่นๆ อีกมากมายเกินคณานับ ด้วยความที่ท่านทั้ง ๒ มีจิตใจใฝ่ทางกุศล ลูกๆ จะเห็นคุณแม่ท่านจะแต่งกายสีขาว แม้ในยามหลับยามตื่นตลอดเวลาของการเข้าพรรษาทุกปี และภาวนาด้วยซุ่มเสียงอันไพเราะ และการทำบุญครั้งสุดท้ายของคุณแม่ คือ การสร้างพระพุทธรูปปาง สมาธิ ขนาดหน้าตักกว้าง ๓๒ นิ้ว ถวายยังวัดด่าน ยานนาวา ก่อนที่ท่านจะเข้ารักษาตัว ณ โรงพยาบาลรามาธิบดีเพียง ๙ วัน เท่านั้น...และคุณแม่ก็ไม่ได้กลับมาบ้านอีกเลย

คุณแม่ท่านเป็นผู้ที่ไม่ประมาทในชีวิต รู้ตัวรู้สติ ได้อย่างน่าอัศจรรย์ ท่านเตรียมตัวพร้อมสำหรับการจากไปของท่าน อาทิเช่น เตรียมตู้พระธรรม คัมภีร์ทดแทนคุณบิดา–มารดา ๙ กัณฑ์ เตรียมเงินไว้สำหรับถวายพระสงฆ์ในพิธีสวดพระอภิธรรม เตรียมผ้าไตร ๑ ชุด เตรียมเสื้อผ้าชุดวันเสียชีวิต ชุดขาว เข็มขัด และผ้าพันคอลูกเสือชาวบ้าน เตรียมแม้กระทั่งผ้าขาวเพื่อเอาไว้ห่อศพของท่านเองเตรียมฟัน ผม เล็บ แทนร่างของท่านเอาไว้ให้ลูกได้สวดพระอภิธรรมศพของท่านเองและสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ หนังสือพินัยกรรมการอุทิศร่างกาย เพื่อการศึกษาท่านได้ทำการมัดทุกอย่างรวบรวมไว้อย่างเป็นระเบียบ เพื่อให้ลูกๆ ได้เห็นได้คิด ได้มีสติ ในการทำตามเจตนารมณ์ของท่าน ก่อนที่ท่านจะจากไปได้อย่างไม่บกพร่อง คุณแม่ได้จากคุณพ่อและพวกเราทุกคนไปด้วยอาการอันสงบ ท่ามกลางเสียงสวดมนต์ของลูก ที่อยู่ข้างเตียงของท่าน ท่านจากไปในเวลา ๑๕.๓๐ น ของวันเสาร์ที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ รวมศิริอายุได้ ๘๖ ปี ลูกๆ ได้กระทำตามเจตนารมณ์ของแม่ที่เขียนย้ำเตือนให้ส่งร่างของแม่ให้กับศิริราชพยาบาลว่า ***"สิ่งที่แม่ตั้งใจแล้ว ปรารถนาแล้วอธิฐานจิตแล้ว ขอให้สมที่แม่คิดไว้นะลูก วิญญาณแม่จะได้มีความสุขนะจ๊ะ"***

พวกเราได้รับอนุญาตจากโรงพยาบาลศิริราชฯ ให้นำร่างของท่านมาบำเพ็ญกุศลได้ ๕ คืน ณ วัดคลองภูมิ และเจ้าหน้าที่มารับท่านกลับไปปฏิบัติหน้าที่ "อาจารย์ใหญ่" ของคณะแพทย์ศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ตามที่ท่านปรารถนา ในวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗ คุณแม่ท่านได้จากไปแล้ว พวกเรายังคงเหลือแต่คุณพ่ออันเป็นพระในบ้านองค์สุดท้ายที่ให้เราได้ชื่นชม ท่านเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดของพวกเรา คุณพ่อจะมีอารมณ์ดีแจ่มใสสนุกสนาน ชอบที่จะถ่ายทอดวิชาดนตรีไทยให้กับลูกหลานและยังเอื้ออาทรไปยังลูกศิษย์ตัวเล็กๆ ของโรงเรียนวัดคลองภูมิ ที่ได้วิ่งไปหาให้ "คุณตา" ของพวกเขาช่วยสอนเทคนิคต่างๆ ของการเป่าขลุ่ย อยู่เป็นเนืองนิจ ทำให้ท่านมีสุขภาพใจที่ดีเสมอมา วิธีการสอนดนตรีของท่านเป็นที่ปรากฏให้สื่อมวลชนต่างๆ ได้เข้ามาถ่ายทำสารคดีเช่น ช่อง ๙ อสมท.,ทีวี UBC และ ITV, ตลอดจนหนังสือพิมพ์ "คมชัดลึก" ได้นำภาพของท่านออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนทั่วไป และครั้งสุดท้ายได้ออกอากาศเผยแพร่ทางช่อง ๙ อสมท. ในวันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งเป็นวันครอบครัวแห่งชาติ ได้อย่างน่าภาคภูมิใจและเมื่อปลายเดือน สิงหาคม ที่ผ่านมา ท่านไม่ค่อยสบาย ลูกๆ จึงพาท่านไปรักษาตัว ณ โรงพยาบาลรามาธิบดี เนื่องจากท่านได้รับการบริจาคเลือดตั้งแต่ครั้งทำการผ่าตัดสมอง

และจากนั้น พวกเราสังเกตว่าพ่ออ่อนแรงลง จึงรีบนำส่งโรงพยาบาล ท่านได้พักรักษาตัวอยู่เพียง ๔ วัน และความหวังที่จะพาพ่อกลับมาบ้านก็ต้องดับวูบลง คุณพ่อท่านได้จากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับ ด้วยความสงบเสมือนว่าท่านหลับสนิทชั่วนิจนิรันดร ในเวลา ๐๕.๔๙ ของวันศุกร์ที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ รวมศิริอายุได้ ๘๓ ปี และในวันนี้ เวลาอันใกล้นี้ ขอให้พ่อและแม่ จงล่วงรู้ด้วยญาณวิถีใดก็ตามว่าพวกเราเหล่าลูกหลาน ญาติ สนิทมิตรสหายตลอดจนท่านทั้งหลายได้ให้เกียรติพ่อแม่ มาประชุมกัน ณ ที่นี้ เพื่อร่วมกันส่งดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของพ่อแม่ไปสู่สรวงสวรรค์ และขอให้ท่านรับทราบว่า สิ่งที่พวกเราทั้งหลายทั้งปวงได้กระทำนี้ด้วยความเคารพรัก อย่างหาที่สุดมิได้ กอร์ปกับผลบุญกุศลที่ท่านทั้ง ๒ ได้สร้างสมมาตลอดชั่วอายุไข จงเป็นภารวะปัจจัยส่งผลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อประทุม จุลสำลี และท่านอาจารย์ใหญ่ คุณแม่ประชิต จุลสำลี จงไปสู่สัมปรายภพสถิตย์สถานในแดนวิมาน ที่สมบูรณ์พูลสุข ชั่วนิจนิรันดร ด้วยเทอญ

ท่านทั้งสองคือดวงใจของลูก

ลูกขอให้	ดวงวิญญาณ	ผ่านพิภพ
สวรรค์ประสบ	พบพาน	ผ่านเวหา
สู่เมืองแมน	แดนสรวง	ปวงเทวา
ผ่านดารา	ระยิบเย้ย	เชยราตรี
ให้ถึงแคว้น	แดนสัม-	ปรายภพ
ประสิทธิ์สบ	พบพร่าง	ทางวิถี
สรวงสวรรค์	ชั้นวิมาน	นรดี
"พ่อ แม่" มี	ความสุขสันต์	นิรันดร

จาก ลูกๆ เขย สะใภ้และหลานๆ

คำไว้อาลัยของนิสิต

คณะทันตแพทยศาสตร์และคณะสหเวชศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตลอดหนึ่งปีการศึกษาที่พวกเราได้เรียนวิชามหกายวิภาคศาสตร์ ซึ่งผ่านไปได้ด้วยดี โดยความเสียสละของท่านอาจารย์ใหญ่ ประชิต จุลสำลี ก่อให้เกิดความผูกพันอันใหญ่หลวง นับตั้งแต่วันแรกจนถึงวันนี้ ระหว่างการเรียนพวกเรามีความตั้งใจและให้ความเคารพท่านเสมอมา ซึ่งบางครั้งอาจเกิดขอผิดพลาดโดยที่พวกเราไม่ได้ตั้งใจ พวกเรารู้สึกเสียใจ และขอกราบขออภัย ท่านอาจารย์ใหญ่ประชิต จุลสำลี มา ณ ที่นี้

เมื่อท่านกำลังจะจากพวกเราไปทำให้พวกเรารู้สึกใจหายในการจากไป และถึงอย่างไรความทรงจำที่ดีที่พวกเราเหล่านิสิตโต๊ะที่ ๓ ที่มีต่อ**ท่านอาจารย์ใหญ่ประชิต จุลสำลี** ก็จะยังคงอยู่กับพวกเราตลอดไป

คำไว้อาลัยของนิสิต
คณะทันตแพทยศาสตร์และคณะสหเวชศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอ กราบกรานท่านอาจารย์นามประชิต
ผู้มีจิตอุทิศกายเป็นกุศล
ขอบ ความรู้แผ่ขยายดั่งสายชล
ที่หลั่งผลประสิทธิ์ศาสตร์การวิชา
พระ คุณนี้ยิ่งใหญ่ให้แก่ศิษย์
เป็นนิมิตให้ผลในกาลหน้า
คุณ ของท่านยิ่งใหญ่เหนือพสุธา
ศิษย์สัญญาพร้อมทำดีเพื่อสังคม
เปรียบคุณครูดุจดั่งลำเรือจ้าง
ผู้นำทางศิษย์ทุกผู้สู่จุดหมาย
ครูเป็นครูสั่งสอนเราแม้วางวาย
มิเสื่อมคลายน้อมรำลึกนึกถึงคุณ

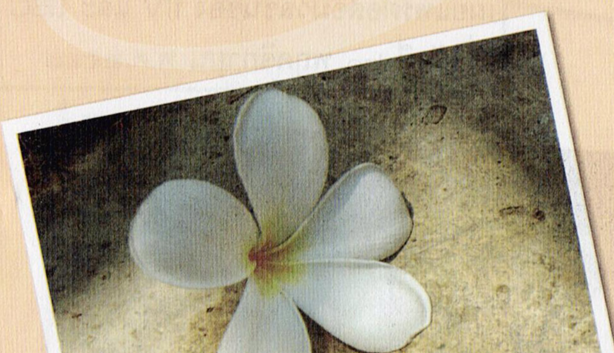
ด้วยความเคารพรักเป็นอย่างสูง

จาก นิสิตโต๊ะที่ ๓

นทพ. พจนีย์ แซ่ตั้ง
นทพ. พรพุทธิ ภัทรวุฒิพร
นทพ. สุธิดา กิจเสรีชัย
นทพ. พนิดา วัฒนตระกูลชาติ
นทพ. วรางคณา ยรรยงเกษมสุข
นทพ. อรทูล วิสิทธิ์ศิลป์
นางสาว จุฑามาศ เล็กตระกูล
นางสาว ศิวพร ทรงเจริญ

คุณพ่อประทุม จุลสำลี

ครูภูมิปัญญา
"ปราชญ์ชาวบ้าน เขตยานนาวา"
กรุงเทพมหานคร

สิ่งที่พ่อฝากไว้

เผยแพร่ต่อสื่อมวลชนช่อง ITV และ UBC
เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๗

ผลงานชิ้นสุดท้ายแพร่ภาพออกอากาศทางช่อง ๙ อสมท.
ในวันครอบครัว ๒๔ เมษายน ๒๕๔๘
ก่อนเสียชีวิตเพียง ๕ เดือนเท่านั้น

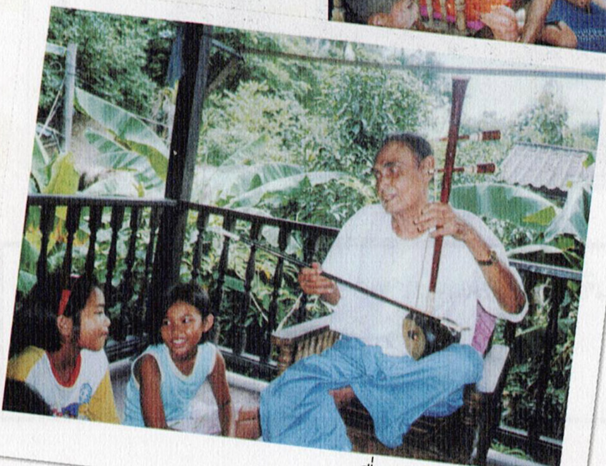
ผลงานของ "พ่อ" ที่มีต่อเยาวชน ด้านดนตรีไทย ตราบจนสิ้นอายุไข

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗

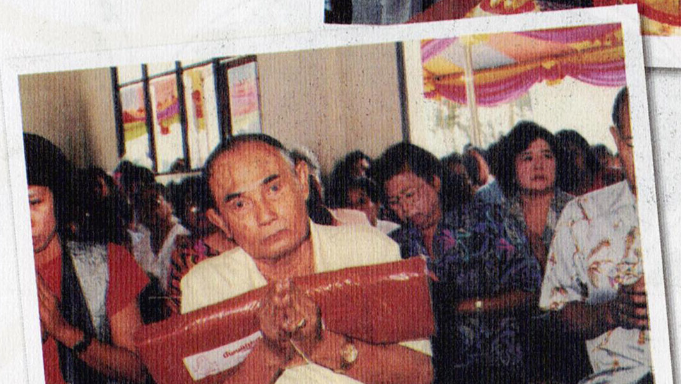

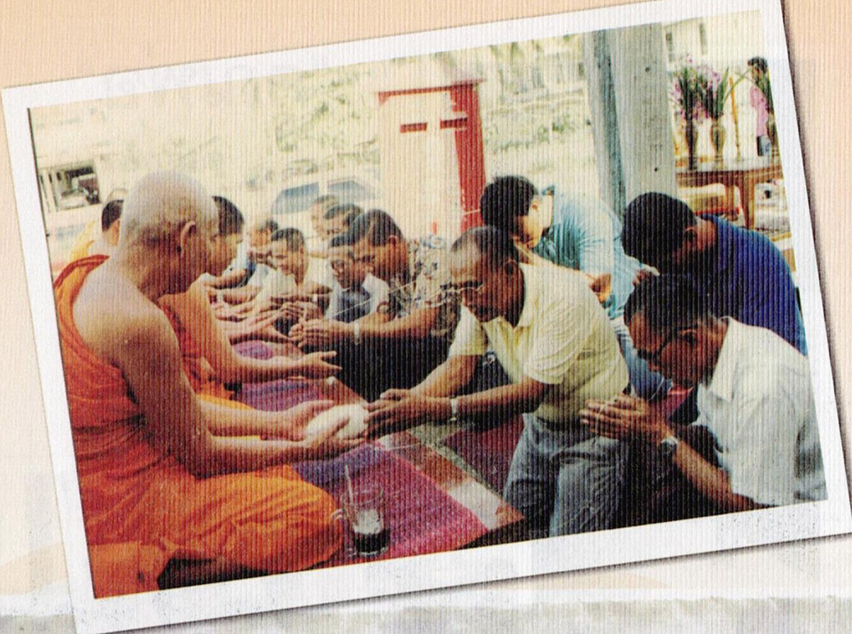
เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๘

"คุณพ่อ"
นักพัฒนา
ทั้งวัด โรงเรียน
ท้องถิ่น และเยาวชน
จนวาระสุดท้าย

โรงเรียนวัดคลองภูมิ

สำนักงานเขตยานนาวา

"คุณแม่"

ผู้ใจบุญของพวกเรา

จนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

"คิดถึงคุณแม่"

แทนความทรงจำ

“คุณแม่” ผู้ใจบุญของพวกเรา

ไม่เลี้ยงไว้ ... [illegible]

สิ่งที่แม่ตั้งใจแล้ว

ปรารถนา แล้ว

อธิฐาน จิต แล้ว

ขอให้สิ่งที่แม่คิดไว้

นะ ลูกวินขาน แม่

จะมี ความสุข

นะจ๊ะ

บุคคลสำคัญของพวกเรา

"ชีวิตภายในบ้าน"

ความผูกพันธ์ที่เรามีต่อกัน

ครอบครัวของเรา "พ่อ แม่ ลูก"

รวมภาพ

แห่งความทรงจำ

๑๐ มกราคม ๒๕๔๗

"พ่อ" เป็นคนแรกที่ลูกสาวนำความสำเร็จ
ระดับปริญญาโทมาฝาก
พร้อมรับคำอวยพรจาก "พ่อ"

๗ กรกฎาคม ๒๕๔๘

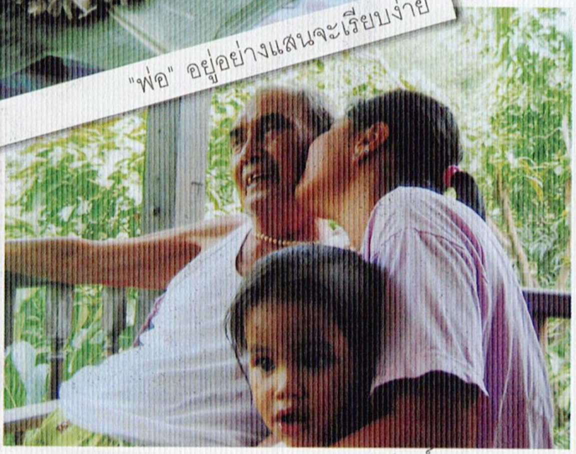
"พ่อ" ชื่นชมผลงานของลูกชาย นายประชา
ที่ประดิษฐ์บ้านทรงไทย อันงดงาม เป็นของดีของเขตยานนาวา

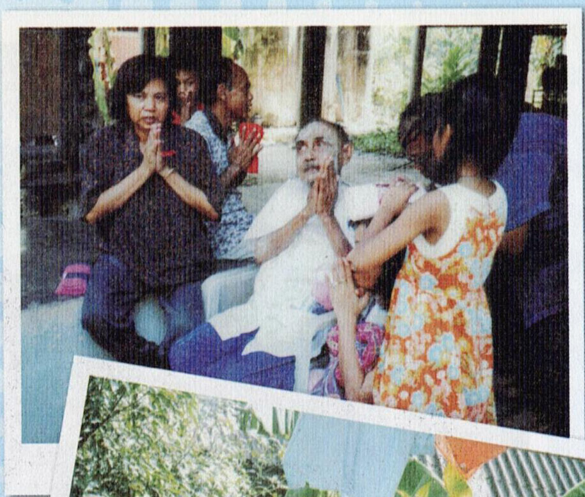
"ความสุขในบ้านสวน"

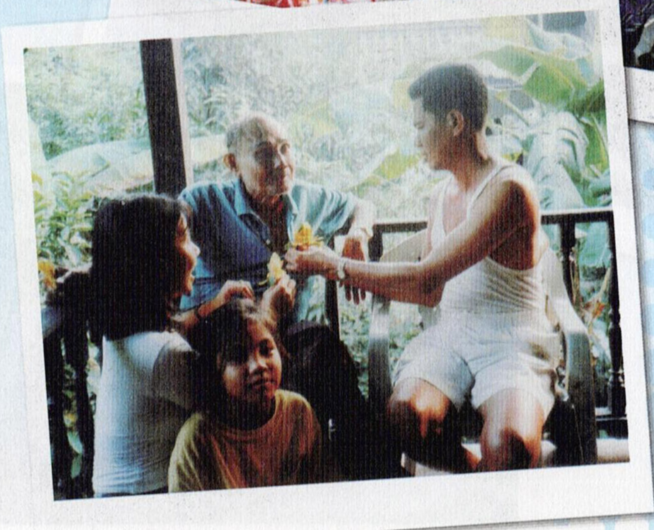

"พ่อ" อยู่อย่างแสนจะเรียบง่าย

ร่มโพธิ์ของลูกหลาน

ความสุข
ในวันครอบครัว

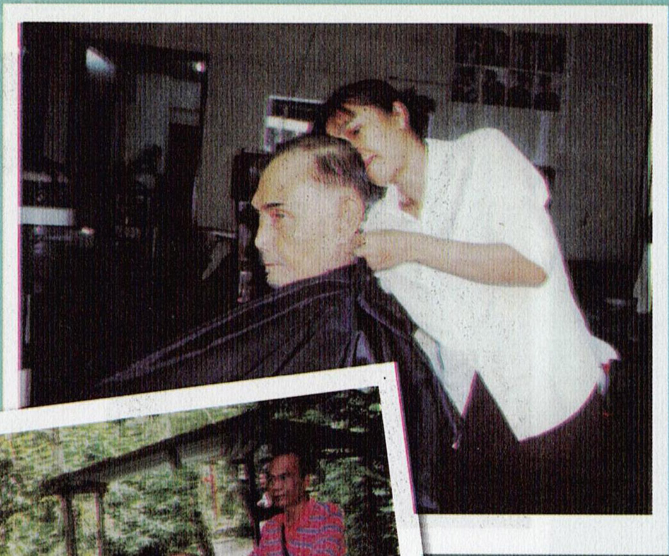
การดูแลบุพการีของลูกๆ
อย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ
ทำให้พวกเรา
มีความภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนหนึ่งของคำบันทึก

จากพยาบาลเฝ้าไข้

"พ่อ" ของเรา

2 ต.ค. 46

(ขอเขียนด้วยคนนะคะ) ดิฉันเป็นผู้ช่วยพยาบาลเฝ้าไข้พิเศษ ขึ้นมาตอนเที่ยงคืน ตอนนั้นคุณตานอนอยู่ ดิฉันก็ไปบอกว่า มาเฝ้านะคะ คุณตารับทราบ แล้วก็หลับต่อ แต่ก็ต้องตื่นเป็นพักๆ เพราะเตียงชื้นๆ ตื่นดูผ้าอ้อมเปียกหน่อย แต่ก็ถือว่าคุณตาหลับได้ดี ดิฉันปลุกคุณตาวัดไข้ตอนตี 1 ครึ่ง กับตี 5 ค่ะ แล้วเช็ดตัวให้ตอนตี 5 ครึ่ง (ตอนแรกจะแนะท่าดูจะไม่เช็ดตัวให้ได้เลย ด้วยแผนการหว่านล้อม คุณตาก็ยอมเช็ดตัวโดยสัญญาว่าจะพาออกไปข้างนอก) เช็ดตัวเสร็จเปลี่ยนเสื้อผ้า แล้วก็แปรงฟัน ดิฉันก็พาออกไปข้างนอกตามสัญญา ข้างนอกอากาศดีมากค่ะ คุณตาบอกว่าเหมือนที่สวนสวนของแกเลย แล้วก็เล่าเรื่องพริกขี้หนูให้ฟัง จนกระทั่งบอกเข้า-ข้างในเถอะหิว ดิฉันก็เลยเอาแบรนด์ที่ญาติ เขียนบอกให้คุณตาดื่ม-จากนั้นคุณตาก็นอนรอทานข้าวค่ะ

สรุปนะคะ เมื่อคืน คุณตาน่ารักมาก คอยหาตัวดิฉันบ่อยๆ เหมือนกับกลัวว่าจะหาย จับมือคุณตาแค่นั้นแกก็หลับ ไม่วุ่นวายเลยค่ะ และจะกลับบ้านในเร็ววันนี้แน่เลยค่ะ

อารยา สมพันธุ์พงษ์

พยาบาลเฝ้าไข้พิเศษ

3 ต.ค. 46

ตื่นมาตอนเที่ยงคืน พี่ที่อยู่เวรบ่ายบอกว่า คุณตากังวล
กลัวไม่มีใครอยู่เป็นเพื่อน พี่บอกว่า คุณตาเดี๋ยวเที่ยงคืน จะมีคนมา
เฝ้านะคะ คุณตาก็ยิ้ม แล้วก็บอกว่าทำแผลให้หน่อย แล้วคุณตาก็หลับ
ดิฉันตื่นมา คุณตาหลับปุ๋ยเลยค่ะ แต่ก็เหมือนเดิม ที่หอผู้ป่วยมีคน
ไม่นอนเยอะ เสียงดัง เอะอะ คุณตาก็ตื่นเป็นช่วงๆ ตื่นมาถี่ 2-3ครั้ง
แต่บอกได้ทุกครั้งนะคะ ปลุกให้ตื่นไว้ตอน ตี 1 ครั้ง และตี5 เหมือนเดิม
ค่ะ วันนี้พี่เขามีรับน้ำหมักทุกคืนเสาร์ คุณตาหมัก *9 ก็ไม่กรีดค่ะ
คุณตาบอกน้ำหมักลดลงไปเยอะนะ เสร็จก็เช็ดตัวกัน คุณตาช่วยถูก-
ตัวเลยค่ะ ลืมไปค่ะ เมื่อคืนคุณตาขี้เกรงใจด้วย ดิฉันถามว่าเอา
อะไรรึเปล่า คุณตาบอกหนูนอนเถอะ ดิฉันบอกว่าคุณตานอนก่อนเถอะค่ะ
คุณตาก็หลับตาปี๋ บอกว่านอนแล้ว (ขำดีค่ะ) พอแปรงฟันเสร็จก็พากัน
ออกไปเล่นข้างนอก เหมือนเดิม เช็ดตัวไปพอ116 บอกสดชื่นดีจัง
อ๋อ! ให้ดื่มแบรนด์ แล้วนะคะ ตอนเช็ดตัวเสร็จนั่งรอด้วยค่ะ * ไม่ก็เช้ามา
นอนรอทานข้าวเช้าค่ะ ยังไงขอให้คุณตาหายเร็วๆ จังนะคะ

อรชา สัมพันธพงษ์
พยาบาลเฝ้าไข้ใหม่.

คืนวันเสาร์ ที่ 4 ต.ค.46

ตื่นมาตอนเที่ยงคืน คุณตายังไม่หลับ เจอคุณพี่ศิริวรรณ ซึ่งเฝ้าคุณตาเวรบ่ายอยู่ เปลี่ยนเวรกัน และนั่งคุยกับคุณตาตลอด ตี 1 ครึ่งวัดไข้ คุณตาไม่มีไข้ค่ะ ความดันก็ปกติ... วัดไข้เสร็จคุณตาก็ปวดปัสสาวะ พอคุณตาปัสสาวะเสร็จแล้ว คุณตาก็บอกว่าง่วงนอนแล้ว ประมาณตี 3 กว่าๆ คุณตาตื่น เพราะคนไข้เตียงอื่นจะโวยวาย ปีนเตียง หลังจากนั้นคุณตาก็ไม่หลับเลย คุณตาเล่าเรื่องบ้านสวนให้ฟัง คุณตาบอกว่าอยู่บ้านสวนคนเดียวและอยากกลับบ้าน เป็นห่วงสวนกลัวไม่มีใครดายหญ้า คุณตาชวนดิฉันไปอยู่ด้วยค่ะ คุณตาบอกว่าจะให้ไปช่วยหุงข้าวและช่วยดายหญ้าสวน ดิฉันบอกว่าหุงข้าวไม่เป็น... คุณตาบอกว่าไม่เป็นไร เดี๋ยวจะช่วยสอนให้

ตี 4 กว่า คุณตาบอกจะนอนแล้ว และบอกดิฉันว่านอนเถอะลูก แต่ดิฉันสังเกต คุณตานอนไม่ค่อยหลับเลย พลิกตัวไปมาตลอด ตี 5 ปลุกคุณตาวัดไข้ ปกติดีค่ะ ไม่มีไข้.. วัดไข้เสร็จคุณตาก็นอนต่อ 6.30 น. ตื่นมาเช็ดตัว วันนี้สระผมด้วยนะคะ ให้คุณตาดื่ม BRANDS ด้วยค่ะ เสร็จแล้วก็พาคุณตาออกไปเดินเล่นข้างนอก คุณตา[illegible]ไปเป่าด้วย คนเดินผ่านไป-มาเห็นแล้วก็ยิ้ม และชมคุณตาว่าเก่งจัง.. แข็งแรงด้วย.. อารมณ์ดีอีกต่างหาก

7.05 น. คุณตาบอกว่าหิวข้าว แต่อาหารยังไม่ขึ้นมาค่ะ คิดว่าให้คุณตานั่งเล่นอีกสักพัก ก็จะพาคุณตากลับเข้าข้างในแล้วค่ะ

7.30 น. พาคุณตากลับที่เตียงแล้วค่ะ ให้ทานยาก่อนอาหารด้วยค่ะ

.. ชัมเม่า ..

ชัญญาลักษณ์ บุญทิพย์

ดึกวันอาทิตย์ที่ ๕ ต.ค. 46

มารับเวรต่อคุณสิริวรรณ ตอนเที่ยงคืน คุณตายังไม่นอน คุยได้สักพักคุณตาก็เอาขลุ่ยขึ้นมาเป่า ก็เลยบอกคุณตาว่าตอนนี้ดึกแล้ว คนอื่นๆ เขานอนกันหมดแล้ว พรุ่งนี้เช้าค่อยเป่านะคะ คุณตาบอกตกลง และบอกว่าอยากให้เช้าไวๆ จะได้กลับบ้านเสียที 00.15 น. พี่พยาบาลหัวหน้าเวร มาดูอาการคุณตา ปกติดีค่ะ แขนขามีแรงดีทั้ง 2 ข้าง ไม่ซึมแล้วนะคะ

ตอนนี้ 00.30 น. คุณตานอนแล้ว นอนกอดขลุ่ยตลอดเลยค่ะ คุณตาตื่นเป็นช่วงๆ และทำท่าเหมือนจะเป่าขลุ่ย แต่ก็ไม่ได้เป่า 01.15 น. คุณตาตื่นมาหยิบขลุ่ยมาเป่า พอบอกว่ายังไม่เช้าเลย คุณตาก็เลิกเป่า แล้วก็เก็บขลุ่ยไว้ในเสื้อเลยค่ะ

01.30 น. วัดไข้ ไม่มีไข้ค่ะ 36.8 ความดันสูงเล็กน้อย 160/80 คุณตาลุกขึ้นมานั่งพับผ้าห่ม ถามว่าตอนนี้กี่โมงแล้ว ดิฉันบอกว่า ตอนนี้ตีหนึ่งครึ่ง และคุณตายังถามอีกว่ากลับบ้านตอนนี้ได้ไหม? ดิฉันจึงบอกว่าตอนนี้ดึกมากแล้ว พรุ่งนี้จะถามคุณหมอให้ว่าจะได้กลับกี่โมง.. คุณตาเข้าใจ.. และขอน้ำดื่ม พอดื่มน้ำเสร็จแล้วคุณตาก็นอน อ้อ! ก่อนนอนคุณตายังเป่าขลุ่ยอีกนะคะ เป่าเสียงเบาๆ 2-3 ทีก็นอนต่อ

02.20 น. คุณตาลุกขึ้นมาขอล้างหน้า และถามว่าเช้าหรือยัง พอบอกว่าเพิ่งตีสองครึ่งเอง คุณตาก็เช็ดหน้า และก็พูดว่า "เอ้า... งั้นก็นอนต่อ" ตีสามครึ่ง คุณตาตื่นมาอีกครั้ง พอถามว่าจะเอาอะไรไหม? ก็บอกว่าเปล่า.. ถามว่าจะดื่มน้ำไหม? คุณตาบอกไม่ดื่ม เอาไว้กลับไปดื่มบ้านสวนพรุ่งนี้ จะดื่มให้หมดตุ่มเลย พูดแล้วก็หัวเราะ หลังจากนั้นก็นอนต่อ

06.15 น. วัดไข้ ไม่มีไข้ค่ะ เจาะน้ำตาลดูไม่สูงแล้วนะคะ 99 mg%. คุณตาถามหาคนชื่อเติม บอกว่าเป็นคนข้างบ้าน พอบอก

ว่าตอนนี้คุณตาอยู่ ร.พ. ยังไม่ได้กลับบ้านสวน คุณตาก็เข้าใจ ให้ดื่ม BRANDS แล้วนะคะ พอเช็ดหน้าเช็ดตาเสร็จคุณตาก็นั่งเป่าขลุ่ย ยังไม่ได้เช็ดตัวเลยค่ะ

6 โมงคุณตายอมเช็ดตัวแล้ว อยากโกนหนวดให้คุณตาด้วย แต่คุณตาบอกว่ายังไม่โกน หนวดยังไม่ยาว เอาไว้โกนพรุ่งนี้เอาไว้อีกสักพัก จะพยายามอีกครั้งนะคะ เผื่อคุณตาจะยอมใจอ่อน อาบน้ำ แปรงฟันเสร็จให้คุณตาทานยาเบาหวาน

6.30 น. พาคุณตามานั่งเป่าขลุ่ยเล่นข้างนอกค่ะ อากาศดีนะ..

7.00 น. คุณตาขอกลับเข้ามาข้างใน กลับมาที่เตียงก็นั่งเป่าขลุ่ยต่อ สักพักก็พอ และก็บอกว่ายังไม่ได้อาบน้ำเลย ดิฉันก็เลยบอกว่าอาบไปแล้วค่ะ แปรงฟันแล้ว คุณตาก็บอก "อ้าว... อาบแล้วเหรอ ลืมไป" แล้วก็หัวเราะ คุณตาร้องเพลงขี่ควายชมจันทร์ให้ฟังด้วยค่ะ

7.20 น. คุณหมอเริ่มตรวจคนไข้แล้ว แต่หมอมนตรี ธวัชยังไม่มาค่ะ คุณตาเริ่มบ่นหิวข้าวแล้ว อาหารยังไม่มาเลย

วันนี้คุณตาอาจจะได้กลับบ้าน คงต้องรอคุณหมอบอกอีกทีนะคะ ยังไงก็ขอให้คุณตาได้กลับบ้าน และหายไวๆ สุขภาพแข็งแรง นะคะ

ธัญญ่า..

ด้วยความรัก...และผูกพันธ์

"พ่อ แม่ ของพวกเรา"

คุณพ่อแม่ นั้นยิ่งใหญ่ ในใจลูก
ด้วยพันผูก เฝ้าฟูมฟัก รักนักหนา
คอยดูแล ทุกข์สุข ทุกเวลา
ปรารถนา ให้ลูกได้ สมใจปอง

ทุกวันนี้ ลูกระลึก ถึงพ่อแม่
ขอพ่อแม่ ได้สถิต บนสวรรค์
ทุกชาติหน้า ฉันท์ใด ให้พบกัน
ร่วมผูกพัน พ่อแม่ลูก ทุกชาติไป

มรณานุสติ

คุณแม่อาจารย์ใหญ่ ประชิต จุลสำลี มรณะ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

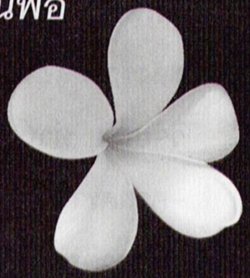

คุณพ่อปประทุม จุลสำลี มรณะ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

มรณานุสติ

เปลวเทียนละลายแท่ง
เพื่อเปล่งแสงอันอำไพ
ชีวิตมลายไป
เหลือสิ่งใดทิ้งไว้แทน
ชีวิตไร้สาระขณะนี้
ยังไม่สายเกินที่จะแก้ไข
แม้ชีวิตเหลือน้อยลงเพียงใด
ควรภูมิใจที่ได้ทำดีทัน
มีคนเห็นหรือไม่เป็นไรเล่า
ควรเลือกเอาความดีที่สร้างสรรค์
มีใครเห็นหรือไม่ไม่สำคัญ
ใจเรานั้นรู้ว่าดีเท่านี้พอ

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ **คุณพ่อประทุม จุลสำลี และท่านอาจารย์ใหญ่ คุณแม่ประชิต จุลสำลี** ผู้อุทิศร่างกายเพื่อการศึกษาให้กับโรงพยาบาลศิริราช เล่มนี้ได้รับความเมตตาจากท่านพระครูสถิตบุญวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดด่าน พระราม ๓ องค์ประธานสภาวัฒนธรรมเขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ได้ให้ความคิดเห็นว่าสมควรที่จะจัดพิมพ์เนื้อหาเรื่องราวของชาวคลองภูมิที่เป็นผืนแผ่นดินที่มีความสำคัญตั้งแต่ครั้งโบราณกาล อีกทั้งเป็นผืนแผ่นดินที่ชาวคลองภูมิได้รักษาวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อผู้อ่านจะได้ร่วมกันย้อนรำลึก ฟื้นความทรงจำถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น ที่มีความมั่นคงในเอกลักษณ์ของตนเอง ด้วยความคิดนี้เองจึงทำให้ลูกๆ ของคุณพ่อประทุมและคุณแม่ประชิต จุลสำลี ได้เห็นสอดคล้องกันในการนำเสนอผลงานวิจัย "เรื่องอัตลักษณ์ของชาวคลองภูมิ" เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ซึ่งดำเนินการวิจัยโดย ท่านผู้อำนวยการนันทิยา สว่างวุฒิธรรม และผู้ช่วย-ศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจฉายา ที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยแห่งชาติมาจัดพิมพ์ให้เกิดสาระและทรงคุณค่าแก่ผืนแผ่นดินอันเป็นที่รักของเรา "ชาวคลองภูมิ" เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

อีกทั้งท่านผู้อำนวยการเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายท่านสุรินทร์ มีคำท่านได้หยิบยื่นความปรารถนาดี ในฐานะที่ท่านเป็นลูกคลองภูมิคนหนึ่ง ที่คุณพ่อของท่านเคยดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดคลอง-ภูมิเมื่อครั้งอดีต ท่านได้ประพันธ์บทกลอนอันไพเราะให้กับชาวคลองภูมิ ตลอดจนลูกสาวของคุณพ่อประทุม จุลสำลี และท่านอาจารย์ใหญ่คุณแม่ประชิต จุลสำลี ได้ร่วมประพันธ์ย้อนรำลึกถึงอดีตของชาวคลองภูมิและชาวยานนาวาในครั้งนี้อีกด้วย

ดังนั้น บรรดาลูก ๆ ของท่านผู้วายชนม์ ขอกราบขอบพระคุณ ทุกท่านที่ได้กล่าวนามมาแล้วอย่างหาที่สุดไม่ได้ ด้วยความดีของหนังสือเล่มนี้ ขออุทิศเป็นมหากุศลส่งให้คุณพ่อประทุม จุลสำลี และท่านอาจารย์ใหญ่คุณแม่ประชิต จุลสำลี จงเสวยสุขในสัมปรายภพ ที่ดีงาม และเจริญรุ่งเรืองสุขสวัสดิ์พิพัฒนมงคลในทุกภพทุกชาติตลอดไปด้วยเทอญ

ด้วยจิตคารวะ

ลูกๆ พ่อประทุม แม่ประชิต จุลสำลี
บ้านกลางสวนริมคลองหีบ ช่องนนทรี
ยานนาวา กรุงเทพมหานคร

ชาวคลองภูมิ
จิตใจประเสริฐ เทิดศาสนา
รักษาวัฒนธรรม ไม่เพลี่ยงพล้ำศัตรู

คลอง เปรียบลูกแม่น้ำ มีคุณ
ภูมิ ชื่อคลองนำบุญ ห่อหุ้ม
ครอง รักร่วมนำหนุน เทิดศักดิ์
ธรรม ที่ถือ ย่อมคุ้ม ใส่เกล้ารักษา

ข้าพเจ้า กล่าวความ ตามทำนอง ใฝ่สอดคล้อง จดจาร คำขานไข
ให้น้องพี่ ที่อ่าน ร่วมภูมิใจ ติดตามนัย สุนทร แต่ก่อนกาล
เหตุใด จึงใช้**คลอง** เรียกเป็นหลัก ที่ประจักษ์ **คมนาคม** เป็นรากฐาน
จะค้าขาย เกี่ยวพา หานงคราญ ไปกราบกราน ผู้ใหญ่ มักใช้เรือ
คลองหนึ่งหนึ่ง จึงเป็นย่าน ผสานมิตร สมานจิตร ร้อยดวงใจ ใฝ่ช่วยเหลือ
รักษ์ความดี สุดสุด ดุจดั่งเกลือ ความเอื้อเฟื้อ ก็บังเกิด ตลอดคลอง
คลองหนึ่งนั้น ชาวบ้าน ภาคภูมิใจ เดิมกว้างใหญ่ เป็นหนึ่ง ไม่เป็นสอง
ชื่อ **คลองภูมิ** ภูมิธรรม นำปรองดอง เพื่อนพี่น้อง มาสร้างวัด ชัดชัดนาม
ชื่อวัดนี้ **วัดคลองภูมิ** เล่ากันว่า พึ่งสร้างมา ประมาณ รัชกาลที่สาม
วัดเกิดจาก **ศรัทธา** สง่างาม ทุกย่ำยาม เขตคามนี้ ไม่มีภัย
เมื่อเดินทาง ในท้องน้ำ ก็งามสม ได้ยลชม ทางนที ศรีสมัย
ติดแม่น้ำ เจ้าพระยา ชลาลัย มื่นฤทัย เมื่อยามพลบ สงบเย็น

ศาลา ท่าน้ำ ดูงามนัก เหมือนเสาหลัก ชวนสงบ ยามพบเห็น
ที่ร้อนหนัก พักผ่อน ก็ร่มเย็น ท่านมุ่งเป็น ธุระ ชนะมาร

คุณพ่อ ของข้าพเจ้า ท่านเล่าว่า วัดนี้หนา เมื่อครั้ง ถูกจองผลาญ
ท่านบวชอยู่ ท่านยัง เป็นสมภาร สามารถผ่าน สงครามโลก ไม่โศกเลย

สงครามโลก ครั้งนั้น ครั้งที่สอง ศัตรูปอง ทิ้งระเบิด อยากเฉลย
เมื่อเครื่องบิน บินมา ท่านก็เงย ดูดังเคย ระเบิดทิ้ง ดิ่งลงมา

เมื่อลงมา เห็นชัด ถูกปัดไป ไม่ตกใส่ วัดวา น่าเกรงขาม
ระเบิด เบี่ยงลงน้ำ เสียงตูมตาม ที่เขตคาม ก็รอด ปลอดวอดวาย

ท่านผู้อ่าน ช่วยตรอง ลองช่วยคิด ไม่แปลกจิต แปลกใจ ไม่ฉงน
วัดคลองภูมิ สร้างมา สาธุชน บันดาลดล สร้างวัด ด้วยศรัทธา

ข้าศึก หยาบช้า มาแต่ไหน มันผู้ใด คิดล้างชาติ ศาสนา
ฤาจักมา หาญสู้ เทียมเมฆา ที่ศรัทธา สุดเลิศ ประเสริฐธรรม

อดีต เจ้าอาวาส แม้นลาลับ เนิ่นนานนับ แสนคณา ไม่ถลำ
พระอาจารย์นุต รูปแรก เป็นผู้นำ ฉลาดล้ำ นั่นหนา **พระอุปัชฌาย์แคลน**

พระอาจารย์แจ้ง รู้ตลอด เป็นสุดยอด พระคุณเจ้า ที่ดีแสน
พระอาจารย์เข้ม เป็นแก่นแกน ดับทุกข์แค้น ให้พบสุข ตลอดกาล

พระอาจารย์หยด หรือหยุดนั้น คุณพ่อผม ยังผสม ปรุงยา รักษาสังขาร
ให้หายป่วย ด้วยยา แผนโบราณ ศรัทธาท่าน เยียวยา ประชาชน

พระอาจารย์ดัด สากัจฉา สนทนา ธรรมะ ไม่สับสน
พระอธิการถวิล ปิ่นกมล เป็นสุขล้น เหนือธรรม ธัมมะธโร

พระอธิการถวัล ท่านประเสริฐ
พระคุณท่าน ที่กล่าว เล่าอักโข
เมื่อสอง กุมภาพันธ์ นั้นมาถึง
จัดทำบุญ บูชาคุณ ตลอดมา
บัดเดี๋ยวนี้ เจ้าอาวาส รูปที่เก้า
ด้วยคุณธรรม ของท่าน บรรดามี
เป็นสัญลักษณ์ ความร่วมมือ สาธุชน
จึงเบ่งบาน งามสะพรั่ง ยานนาวา
ท่านพระครูพิศาลศาสนธรรม
ขอได้โปรด โปรดสัตว์ สั่งสอนธรรม์

จนบังเกิด แสงนั้น สุวัณโณ
เป็นร่มโพธิ์ เป็นศิษย์ ศาสดา
ทางวัดจึง รวมชาวบ้าน สืบศาสนา
รู้คุณค่า คุณาคุณ กตเวที
ของเหล่าเรา นบไหว้ สันตุฎฐี
กอปร์ศักดิ์ศรี **ชาวคลองภูมิ** ให้ชื่นตา
ประกอบผล ความดีไว้ ในศาสนา
ขอจงมา สานไมตรี ดีต่อกัน
จงมานำ ท้องถิ่นจริง เป็นมิ่งขวัญ
แต่ปางบรรพ์ จงคุ้มครอง ป้องภัยเทอญ

นายสุรินทร์ มีคำ
ผู้อำนวยการเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
ผู้ประพันธ์

คลองภูมิที่ฉัน "ภูมิใจ"

โดยครูหวาน จุลสำลี

สภาพโดยทั่วไปของ "คลองภูมิ" ในอดีต

ก่อนพุทธศักราช ๒๔๘๗ คลองภูมิตั้งอยู่ ตำบลช่องนนทรี อำเภอบ้านทวาย เขตนครเขื่อนขันธ์ ชาวบ้านทุกคนในละแวกนี้ทุกครัวเรือนมีอาชีพทำสวนผลไม้หลายหลากมากชนิด พื้นดินแถบนี้มีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมณ์สมบูรณ์เป็นอเนกอนันต์ ผลไม้ที่ขึ้นชื่อเป็นที่รู้จักกล่าวขานกัน ได้แก่ ลิ้นจี่ ลำไย ส้มเขียวหวาน มะม่วงน้ำดอกไม้ ชมพู่สาแหรก ชมพู่มะเหมี่ยว หมาก และมะนาวแป้น ที่มีเปลือกบางเฉียบน้ำมากเหลือหลาย อีกทั้งยังมี มะพร้าวเผาอันลือชื่อน้ำหอมหวาน ส่วนผลไม้ที่ขึ้นชื่อที่สุดคือ ลิ้นจี่ มีหลายพันธุ์ เช่น กระโถน กะโหลก สาแหรก มีรสชาติถูกอกถูกใจผู้ที่ได้ลิ้มรสเป็นอย่างยิ่ง ราคาจึงแพงเป็นพิเศษ และสิ่งที่จะลืมเสียมิได้คือ น้ำตาลสดอันลือชื่อ ผลผลิตของไม้ผลเหล่านั้นมีมากน่าชื่นใจนัก พื้นดินที่สะอาดปราศจากสารเคมี ส่งผลให้ชาวคลองมีความอยู่ดีกินดี เมื่อมีมากก็นำไปขายยังตลาดแพตาท้วม หรือพวกเรามักจะเรียกกันจนติดปากว่า "**หัวถนน**" (คือบริเวณตลาดรุ่งเจริญในปัจจุบันนี้) โดยจะนำผลไม้ต่างๆ ใส่หาบแบกคอนกันไปขาย ต้องออกจากบ้านในเวลาตี ๓ ในมือของชาวสวนนั้นจะถือคบไฟที่ทำมาจากทางมะพร้าวนำมาผูกเป็นปล้องๆ ห่างๆ แล้วจุดไฟส่อง

ทางที่มืดมิด บนบ่าก็จะแบกคอนหาบอันหนักหน่วงไปด้วยความอดทน อุตสาหะเป็นยิ่งนัก ซ้ำร้ายเมื่อหน้าฝนมาเยือนความยากลำบากของชาวบ้านยิ่งทวีคูณอีกมากมายหลายเท่านัก พื้นดินที่เป็นดินเหนียวนั้นลื่นจับใจ ชาวบ้านต้องเดินโดยใช้เท้าจิกดินไปตลอดทางเป็นระยะทางเกินกว่า ๑ กิโลเมตร กว่าจะถึงจุดหมายปลายทางซึ่งจะเริ่มค้าขายกันตั้งแต่ตี ๔ ไปสิ้นสุดเอาในราว ๖ โมงเช้า ถ้าใครขายไม่หมด ก็จะเดินทางต่อไปขายยังตลาดวัดไผ่เงินและอาจจะเดินต่อไปเรื่อยๆ จนถึงปากตรอกจันทร์ ที่อยู่บริเวณสะพาน ๒ ก็จะขายหมดและกลับบ้านได้

การออกไปค้าขายนี้เป็นช่วงที่จะพบปะถามถึงสารทุกข์สุกดิบกัน เพราะผู้คนในละแวกนี้จะเป็นชาวคลองภูมิ, คลองใหม่, บางโพงพาง หรือช่องนนทรีก็ดี ส่วนใหญ่จะเป็นญาติกันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม หรือไม่ก็รู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดียิ่ง ผู้เขียนได้เคยตามพ่อแม่ไปขายของด้วย จึงเห็นถึงความขยันขันแข็งของพ่อแม่ และชาวบ้านได้เป็นอย่างดี และไม่สามารถจะลืมภาพต่างๆ นี้ได้เลย นอกจากจะไปค้าขายที่หัวถนนแล้ว ยังสามารถนำผลผลิตประเภท น้ำตาลปีบ และผลไม้จำนวนมากๆ ไปขายโดยพายเรือข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังคลองลัดหลวง (ปากลัด) ได้อีกทางหนึ่ง และตลาดน้ำหน้าวัดปริวาศ ก็พายเรือไปขายกันอย่างอิสระ จะมีชาวสวนนำสิ่งของต่างๆ ไปขายกันเป็นทิวแถว แต่ถ้าจะนำน้ำตาลปีบไปส่งร้านก็จะพายเรือไปที่คลองนางลิ้นจี่ เข้าตรงคลังน้ำมันคาร์เท็กซ์ไปยังร้านค้าส่ง จะมีคนจีนที่พวกเราเรียกเขาว่า "เจ๊กเหนียว" รับซื้ออยู่ ถ้าร้านเจ๊กเหนียวมีมากแล้วไม่รับ ก็จะไปขายได้อีกร้านคือร้าน "**ครูไหว**" จะรับซื้อหมด หรือส่วนใหญ่

ไม่ต้องไปขายถึงที่ **"เจ๊กเหนียว"** จะเป็นผู้พายเรือเข้าคลองมารับถึงบ้าน ๒-๓ วันจะมาที น้ำตาลปีบกิโลละ ๒.๕-๓ บาท

พื้นดินที่อุดมณ์สมบูรณ์ ส่งผลให้ชาวคลองภูมิไม่เพียงแต่มีผลหมากรากไม้ที่ขึ้นชื่อลือชาเท่านั้น ในแม่น้ำลำคลองยังมีกุ้ง หอย ปู ปลา จำนวนมากพอที่จะหาเลี้ยงครอบครัวและนำไปขายเป็นรายได้ ทุกครอบครัวอยู่กันอย่างสุขสบาย เมื่อผู้เขียนยังเป็นเด็กสาวอายุราว ๑๗-๑๘ ปี ยังมีกุ้ง หอย ปู ปลา อุดมณ์สมบูรณ์ มีกุ้งที่เรียกว่า **"กุ้งตะกาด"** (มีลักษณะเหมือนกุ้งแชบ๊วยแต่ตัวเล็กกว่า) เมื่อใช้สวิงช้อนในท้องร่อง กุ้งจำนวนมากมายจะทะลักสวิงวิ่งหลบออกมาจากข้างสวิงอย่างเหลือเชื่อ บ้างก็โดดหยองแหยงไปบนตลิ่งเก็บกันไม่หวาดไหว ชั่วครู่ก็เต็มกระป๋องเรานำมาตากแห้งมาทำกุ้งหวานต่างๆ นานา ส่วนกุ้งใหญ่ก็มีมากจริงๆ ชอบซุกตัวอยู่ตามกอจากและตามโพรงไม้ รากไม้ บางครั้งชาวบ้านจะควานหาโดยไม่มีอุปกรณ์ในการจับดักใดๆ ทั้งสิ้น ก็สามารถดึงหนวดกุ้งใหญ่แม่น้ำขึ้นมาได้ทีละหลายๆ ตัวทีเดียว กุ้งใหญ่และกุ้งก้าม-กราม จำนวนมากนั้น นำมาทำอาหารได้สารพัดชนิด เช่น การทำข้าวเหนียวหน้ากุ้ง ก็จะใช้กุ้งตัวใหญ่สับล้วนๆ ไม่มีการนำเอามะพร้าวขูดมาผสมแต่อย่างใด ไม่เจือปนสี จะใช้สีของมันกุ้งแท้ๆ เลยทีเดียว ทำให้ "ข้าวเหนียวหน้ากุ้ง" มีรสชาติอร่อยเหลือหลายจริง ๆ

นอกจากนั้น กุ้งฝอยที่มีมากเหลือเกิน และมีโดยทั่วไปชุกชุมไปหมด ชาวบ้านแถบคลองภูมิไม่เคยอดอยากสัตว์น้ำ เพียงแต่ลงท้องร่องกั้นทำนบทั้งสองข้างในบริเวณที่ต้องการ แล้วกวนน้ำให้ขุ่นสักครู่เดียว   กุ้งฝอยจำนวนมากมายจะลอยหัวตาแจ๋ว

บ้างก็กระโดดโหยงเหยง ขึ้นไปบนตลิ่งเก็บกันจนเพลินเสียอีก ตัวไหนเล็กๆ เราก็ไม่เก็บ เมื่อได้ตามความต้องการแล้วเราก็ทำลายทำนบเสีย ให้กุ้งและปลาที่เหลือเป็นอิสระต่อไป

ส่วนอาหารประเภท "ปลา" นั้น ชาวสวนคลองภูมิไม่เคยขาดแคลนปลาแม้แต่วันเดียว ขึ้นชื่อว่าผืนแผ่นดินไทย "ในน้ำมีปลา" นั้นถูกต้องจริงๆ ปลาช่อน ปลาบู่ มีมากมาย "ปลาบู่" นั้นมีหลายชนิด เช่น ปลาบู่เมือง ปลาบู่หนุน ปลาบู่ทราย ที่นิยมตกกันมากเห็นจะได้แก่ "ปลาบู่ลื่น" ที่มีชุกชุมมากในบริเวณคลองหรือร่องสวนยิ่งบริเวณใกล้ครัว เมื่อน้ำขึ้นมาจะยุบยับไปหมดผู้เขียนจะเป็นเซียนตกปลาบู่ลื่นตกได้ที่ละมากๆ บางครั้งไปตกโดยมีเหยื่อเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ปลาก็จะติดเบ็ดโดยการกัดหางแย่งเหยื่อกันถึงที่ละ ๓ ตัว เห็นได้ชัดเจนว่า ความอุดมณ์สมบูรณ์ของสภาพน้ำในลำคลองดีเพียงใด แล้วเราก็นำปลาบู่ลื่นมาทำทอดมันได้อย่างเอร็ดอร่อยมากเลย เนื้อของปลาบู่ลื่นนี่หวานจริงๆ บ่อยครั้งที่ผู้เขียนไปตกปลามาได้จำนวนมากเพราะความเพลิดเพลินพอกลับมาบ้านก็เกียจคร้านที่จะทำ มักจะเกี่ยงกับพี่สาวเสมอเพราะปลาบู่ลื่นทำยาก ต้องเอาขี้เถามาคลุกที่ตัวปลาบู่ ไม่ให้ลื่นจึงจะขอดเกล็ดได้ทำบ่อยๆ ก็เบื่อ ทิ้งปลาบู่ไว้อย่างนั้น จนพ่อของผู้เขียนเห็นปลาบู่ตายหมดเริ่มเน่าเลยต้องเอาไปหมักใส่ตุ่ม เพื่อทำปุ๋ยรดต้นพลูเป็นประจำ ทำให้ต้นพลูงามดีสามารถนำไปขายได้อีกด้วย แต่ในปัจจุบันนี้ ปลาบู่ทุกชนิดสูญพันธุ์จนหมดสิ้นแล้วไม่ใช่สาเหตุมาจากการกินของชาวบ้าน แต่เป็นเพราะน้ำเน่าเสีย

นั่นเอง อีกทั้งปลาตีน ปลาจุมพรวด ที่สูญพันธุ์ไปจากแผ่นดินของชาวสวนคลองภูมิอีกเช่นกัน แต่ก็ยังคงมีอยู่ที่แถบย่านสมุทรปราการและอื่นๆ อยู่บ้างผู้เขียนขอภาวนาอย่าให้ปลาตีนและปลาจุมพรวดได้สูญพันธุ์ไปจากแผ่นดินไทยเลย

สัตว์น้ำประเภท "**ปู**" นั้น ชาวสวนคลองภูมิ รู้ดีว่าปูทะเลมีเนื้อแน่นอร่อยสักเพียงใด ตัวใหญ่ก้ามใหญ่ๆ พวกชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ชายออกไป "**ล้วงปู**" ที่ขุดรูอยู่บริเวณริมลำประโดงหรือริมท้องร่องสวน เวลาล้วงตามรู จะใช้เหล็กยาวๆ งอเป็นตะขอล้วงเข้าไป ถ้าได้ยินเสียง "**คล็อกแคล็ก** ก็เชื่อได้เลยว่าในนั้นมีปูตัวใหญ่จริงๆ และก็ได้ปูกลับบ้านมาทำอาหารเลี้ยงครอบครัวได้จริงๆ บางทีล้วง "**รูปู**" แทนที่จะได้ "**ปู**" กลับได้ "**งู**" แทน ก็เผ่นกันคนละทิศคนละทางพอหายตกใจก็เริ่มล้วงกันใหม่ แต่แปลกที่คนสวนทุกคนจะเคยชินกับสภาพของธรรมชาติ จะไม่กลัวงู หรือสัตว์ร้ายใดๆ เลย ซึ่งสามารถลุยโคลน เลน หรือลุยน้ำได้อย่างสบายใจไม่หวาดหวั่น ส่วน "**ปูเปรี้ยว**" นั้นจะเกาะเกะกะน่ารักอยู่ริมคลองปูเปรี้ยวไม่มีผู้นิยมรับประทานกัน มีแต่พวกเด็กๆ ชอบนำเอาดอกภู่ระหงษ์มาผูกเชือกทำเป็นเหยื่อตกปูเปรี้ยวอย่างสนุกสนานแต่เด็กๆ รวมถึงผู้เขียนด้วยขณะนั้นไม่รู้เลยว่า "นั่นมันบาปเหลือหลาย" เพราะตกมาแล้วก็หวังเพียงสนุกอย่างเดียว เอามาใส่กระป๋องไว้เฉยๆ บางตัวก้ามหลุดหัก นั่นหมายถึงการหาอาหารครั้งต่อไปปูเปรี้ยวไม่สามารถจะหยิบจับอาหารได้เลย ที่เล่นอย่างนั้นเพราะสมัยก่อนไม่มีอะไรจะเล่นจริงๆ

และยังมีปูอีกประเภทหนึ่ง เป็นปูประเภทสวยงาม ตัวเล็กๆ ก้ามใหญ่ๆ น่ารักเหลือเกิน เรียกกันว่า "ปูสี" ซึ่งมีลักษณะแปลกมาก มีมากมาย และมีสีสันสะดุดตา เช่น สีขาว สีฟ้า สีชมพู สีส้ม สีเขียว สีม่วง สีแดง ใครเห็นก็ตื่นตาตื่นใจ ปูชนิดนี้ทานไม่ได้ จะวิ่งเล่นอยู่ริมตลิ่ง วิ่งได้ว่องไวมาก แต่ขณะนี้ "**ปูสี**" ได้สูญพันธุ์จนหมดสิ้น ชาวบ้านสวนทุกคนรู้สึกเสียดาย ความมีสีสันที่เกิดขึ้นที่ริมตลิ่ง มันเป็นสิ่งมหัศจรรย์คู่กับชาวสวนเลยทีเดียว เพราะเมื่อมองดู "**ปูสี**" ทีไร สุขภาพจิตก็แจ่มใส่ แช่มชื่น ขึ้นมาอย่างประหลาด มันเป็นปูสีที่จรรโลงความรู้สึกได้ดียิ่ง นับแต่บัดนี้ต่อไปแม้จะอยากเห็น "**ปูสี**" อีกครั้ง ก็ได้แต่พูดถึงความหลังที่มันเป็นภาพติดตรึงใจและตรึงตาอยู่อย่างไม่รู้ลืมเลยเสียแล้ว

บ้านเรือนในสมัยนั้นมีบางตาไม่หนาแน่นต่างก็อยู่ห่างกันออกไป ชนิดว่าไม่เห็นหลังคาเรือนกันเลยนานๆ จะพบบ้านสักหลังหนึ่ง แต่ทุกครัวเรือนก็รู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี มีความรักใคร่เอื้ออาทรต่อกันสมัครสมานสามัคคีกัน ไม่เคยมีโจรผู้ร้าย อยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย อุปนิสัยของผู้คนชาวคลองภูมิ เป็นคนดีมีน้ำใจ ใจบุญศุลทานเป็นยิ่งนัก หมั่นทำบุญสร้างกุศลเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีงานบุญต่างๆ ทุกครัวเรือนก็จะละงานละหน้าที่ประจำวันของตนมาช่วยกัน ทำนุบำรุงพระศาสนาโดยพร้อมเพรียงกันอยู่เนืองๆ เช่น งานสงกรานต์ ชาวบ้านจะรวมตัวกันออกไปช่วยงานวัด ในสมัยนั้น การทำครัวทุกคนต้องไปช่วยกัน "**โขลกน้ำพริก**" ซึ่งครกที่ใช้เป็นครกหินขนาดใหญ่ ที่ชาวบ้านมี

จิตศรัทธาบริจาคให้แก่วัด เวลาโขลกน้ำพริกที จะดังสนั่นหวั่นไหวไปหมด เพราะใช้ที่ละหลายๆ ครก ยิ่งการ "**ขูดมะพร้าว**" ด้วยแล้วต้องขูดด้วยมือโดยการ "**นั่งกระต่าย**" ขูดกันเป็นร้อยๆ ลูก เสียงดังลั่นไปหมด แต่ทุกๆ คนมีความสุขสนุกสนานและเต็มใจ และมะพร้าว ที่ขูดนั้นก็ได้จากการที่ชาวบ้านนำออกไปร่วมทำบุญนั่นเอง ไม่ได้ซื้อหาแต่ประการใดเลย พวกที่หุงข้าวเก่งๆ ก็จะเป็นคนนำ "**กระทะใบบัว**" (คือกระทะที่มีขนาดใหญ่มาก มีความกว้างเป็นเมตร ทำด้วยเหล็ก) ในสมัยนั้นผู้เขียนเห็นว่า "**ลุงประเสริฐ นาคสัมฤทธิ์**" เป็นผู้ที่หุงข้าวกระทะใหญ่ๆ ได้เก่งเป็นอันดับ ๑ ของชาวคลองภูมิเลยทีเดียว เมื่อหุงข้าวเสร็จก้นกระทะจะถูกขูดออกมาทำเป็นข้าวตังได้อีกด้วย สิ่งต่างๆ ส่งผลให้เห็นถึงประเพณีวัฒนธรรม ขนมธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาวคลองภูมิตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านอย่างแท้จริง โดยไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายเลย แต่ชาวบ้านก็มีความสมัครสมานสามัคคีกันเป็นอย่างดียิ่ง และยิ่งงานบวชนาคด้วยแล้วเจ้าภาพจะเดินบอกบุญกับเพื่อนบ้าน แม้บ้านเรือนจะอยู่ห่างไกลกันสักเพียงไหนก็ตาม จะเดินไปบอกจนถึงบ้านด้วยตนเองในเชิงปรึกษาหารือฉันพี่น้อง โดยไม่มีการออกการ์ดเชิญเหมือนในปัจจุบันนี้ แสดงให้เห็นว่าชาวคลองภูมิมีจิตใจเอื้ออาทรต่อกันเพียงใด และสิ่งนี้ก็ยึดถือรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีนี้มาตลอดจวบจนปัจจุบัน แต่จะแตกต่างกันตอนมีการ์ดเชิญติดตัวไปด้วยเท่านั้น

เมื่อพูดถึงงานบวชก็ต้องขอย้อนกลับไปว่า เมื่อมีงานบวชนาค ชาวบ้านจะจัดกันที่บ้าน ทำการโขลกน้ำพริก ขูดมะพร้าว หั่นหมู หั่นเนื้อ ล้างผัก หั่นผักกันอย่างโกลาหล แยกไปอยู่คนละมุมระหว่างของหวานกับของคาว ไม่มาปะปนกับของคาว ที่ขึ้นชื่อก็จะเป็นพวกแกงมัสมั่นเนื้อ ม้าฮ่อ หมี่กรอบ แกงส้มปลาช่อน แกงบอน และยังมีอีกมากที่เด่นดัง อร่อยชนิดลืมอิ่มเลยที่เดียว แต่จะขาดเสียไม่ได้คือ "แกงเขียวหวานกรุบมะพร้าวกับกุ้ง" ถือว่าเป็นอาหารพื้นบ้านของชาวคลองภูมิ ซึ่งเป็นชาวสวนกรุบมะพร้าวนี้ ใช้กะลามะพร้าวอ่อนนำมาปอกเปลือกให้หมดแล้วหั่นเป็นชิ้นบางๆ ยาวๆ เวลารับประทานจะกรุบอร่อยมากจริงๆ และกุ้งก็ใช้ในท้องร่องสวนนั่นเอง

ส่วนของหวาน ก็จะมีทีมงานจำนวนมากมายเช่นกัน จะช่วยกันปั้นเม็ดขนุนโรยฝอยทอง หยอดทองหยอด ขนมหม้อแกง ทำสังขยาไข่ ขนมชั้น ลูกตาลเชื่อม พุทราเชื่อม รวมทั้งทองหยิบ และอื่นๆ อีกมากมาย รวมทั้ง **"เกสรลำเจียก"** ขึ้นชื่อมาก ล้วนแล้วแต่คนทำฝีมือดีทั้งนั้น ที่พอจะจำได้ในรสมือขนมหวานก็มี **ยายเจิม แสงสวัสดิ์ ยายส่วน นาคสัมฤทธิ์ ยายแป้น ปานดิษฐ์ ยายแป๋ว ดำสวัสดิ์ ยายบุญ นนทพงษ์** ล้วนแล้วแต่เป็นผู้เชี่ยวชาญของหวานทั้งสิ้น

ส่วนจำพวกอาหารคาวก็มี **ยายชำ นิ่มทองคำ นายจำรัส ตันชูวงศ์ ยายสำเนียง ช้างทอง ตาบุญรอด ดวงพัตรา** ส่วน **ยายจำเนียร ดำสวัสดิ์** นั้นแกทำได้ทั้งของหวานและของคาว

เลยทีเดียว ถ้าใครชิมรสมือของพวกคุณตาคุณยายชาวคลองภูมิแล้ว เรียกว่า "ลืมคลองภูมิไม่ลง" เลยเชียวละ

และด้านอาหารหวานคาวอันลือชื่อของชาวคลองภูมิ ยังอยู่ในความทรงจำของผู้ที่ได้ลิ้มลองตลอดไป และในปัจจุบันนี้ได้มีผู้ที่สืบสานตำนานดั้งเดิมเรื่องอาหารการกินของชาวคลองภูมิ โดย **อาระเบียบ นิ่มทองคำ อาบุญเติม วรรณนิยม และคณะแม่ครัวทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่** ของชาวคลองภูมิ ท่านได้ร่วมกันเป็นแกนนำในการทำอาหารอันเลิศรส เพื่อเป็นการสานต่อวัฒนธรรมการกินของชาวคลองภูมิอย่างเด่นชัดอีกด้วย

ในตอนกลางคืนก็จะมีการทำขวัญนาคที่บ้าน คนจะมาร่วมงานกันมากมาย ชาวบ้านมักจะปลูกบ้านหลังใหญ่ๆ ไว้เพื่อเวลามีงานจะได้มีที่รับรองแขกเหรื่อที่จะมาช่วยงานนั่นเอง และชาวคลองภูมิเราก็มีดีอยู่มากมาย เรามีผู้นำการทำขวัญที่ชำนาญการ ชื่อว่า "**ตาอ่อน ยั่งยืน**" หรือชาวบ้านเรียกว่า "**ตาอ่อน ยักคิ้ว**" เพราะขณะทำขวัญ หรือจะคุยกับใครก็ตาม คิ้วของตาอ่อนจะยักๆ ตลอดเวลาบางคนคิดว่าตาอ่อนยักคิ้วให้เสียด้วยซ้ำ ตาอ่อนจึงมีคนรู้จักมากมายเพราะคิ้วของแกนั่นเอง

และก็จะมี "**ปู่หวอด คงเที่ยง**" ที่เป็นคุณพ่อของ "**ครูหวี**" หรือ**ท่านอาจารย์รังสรรค์ คงเที่ยง** นั่นเอง ท่านถนัดในด้านการทำขวัญ ทั้งทำขวัญนาค และทำขวัญจุกเลยทีเดียว "**ปู่หวอด**" นี้ท่านก็มีลักษณะพิเศษในตัวเองเช่นกันคือเวลา "**ปู่หวอด**" ทำขวัญนาค แกจะอุดหูตัวเองไว้ข้างหนึ่งเสมอ แล้วจะทำขวัญได้ไพเราะและสนุกสนานมากเลยทีเดียว

การใช้น้ำในการบริโภคได้จากน้ำฝนและน้ำคลอง หากหน้าแล้ง ประมาณ เดือนมิถุนายน ถึงเดือนเมษายน น้ำเค็มจะเข้ามายังเรือกสวนของชาวบ้านในละแวกนี้ ทั้งหมดเกิดวิกฤตที่ยากลำบาก น้ำขาดแคลนในการดำรงชีวิต ชาวคลองภูมิทุกครอบครัวได้หลั่งไหลกันไปที่วัดคลองภูมิ ซึ่งในขณะนั้นทางวัดคลองภูมิมีปั้มน้ำขนาดใหญ่เพื่อให้ในกิจการสงฆ์ ปั้มน้ำนั้นเป็นปั้มน้ำบาดาลต้องใช้มือโยก จึงจะได้น้ำขึ้นมา มีชาวบ้านสวนคลองภูมิทุกครัวเรือนได้นำตุ่ม ปีบ กระป๋อง หรือภาชนะที่พอหาได้ หรือแม้กระทั่งเอาน้ำบรรจุใส่ท้องเรือไปเข้าคิวรอรับน้ำ ปั้มน้ำนั้นอยู่บริเวณข้างศาลาการเปรียญใหญ่ ทางด้านทิศเหนือ หน้าบ้านของ "**ป้าถนอม สุริยวงศ์**" ชาวบ้านได้ใช้น้ำบาดาลของวัดทั้งอาบทั้งกินและได้หอบเอาเสื้อผ้าไปซักที่วัดอีกด้วย การไปรับน้ำรอแถวเข้าคิวตามลำดับก่อนหลังนี้ต้องรอนานมาก ไปตั้งแต่ ๖ โมงเย็นกว่าจะได้น้ำกลับมาบ้านก็ดึกดื่นค่อนคืนถึงตี ๒ ตี ๓

ร่มบุญของวัดคลองภูมินี้ใหญ่หลวงนัก พวกเราชาวคลองภูมิ ตระหนักดีถึงความเอื้ออาทรของท่านเจ้าอาวาสที่มีต่อชาวบ้านเป็นยิ่งนัก และภาพของการโยกน้ำการต่อแถวรอคอยนั้น เป็นภาพที่ชาวบ้านคลองภูมิ มิอาจลืมเลือนไปจากความทรงจำได้เลย ถ้ามีโอกาสที่จะทดแทนบุญคุณกับศาสนาแล้วชาวคลองภูมิจะตั้งอกตั้งใจกระทำกิจนั้นได้เป็นอย่างดียิ่ง

ครั้งเมื่อยามที่ชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วย สถานพยาบาลในละแวกย่านคลองภูมินั้นไม่มีเลย ต้องพึ่งหมอกลางบ้าน ดังมีชื่อที่ควรจดจำและระลึกถึงดังนี้

หมอตำแยมี ยายชำ นิ่มทองคำ และ ยายแถบ แม่ของคุณครูสวัสดิ์ กุญชรจันทร์ เป็นผู้ใหญ่บ้านที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือมีความรู้ในเรื่องการทำคลอด เมื่อชาวบ้านเจ็บท้องไม่มีสถานพยาบาลใดในสมัยนั้น ตามที่กล่าวมาแล้วผู้เป็นสามีจะวิ่งไปตาม "**หมอตำแย**" มาทำการช่วยเหลือ จะดึกดื่นค่อนคืนสักเพียงใด **ยายชำ และยายแถบ** ก็จะมาช่วยเหลืออย่างเต็มอกเต็มใจ การทำคลอดในสมัยนั้นเมื่อเด็กคลอดออกมาแล้ว จะเอาเด็กอาบน้ำและใส่กระด้งตัดสายสะดือด้วย "**ไม้ไผ่**" หลาวจนคมตัดทีเดียวขาด ผู้เขียนเคยแอบเห็นเมื่อน้องชายคลอด เพราะห่างกัน ๗ ปี จึงจำความได้ดี แต่ไม่เห็นทุกอย่างหลอก เพราะผู้ใหญ่เขาไม่ให้ดูมา เรียนรู้ภายหลัง ว่าไม้ไผ่ที่หลาวจนคมนั้นสะอาดปลอดภัยดีที่สุด นี่คือภูมิปัญญาของชาวบ้านโดยแท้จริงอีกอย่างหนึ่ง และหมอตำแยยังช่วยเหลือ "**ด้านประคบ**" และ "**การอยู่ไฟ**" อีกด้วย ผู้เขียนจดจำภาพที่แม่อยู่ไฟได้อย่างแม่นยำเล่าได้เองโดยไม่ต้องถามใครเลยทีเดียว การอยู่ไฟในสมัยนั้นเรียกว่า "**การดานไฟ**" จะเป็นไม้แผ่นใหญ่ๆ ประมาณพอตัวนอนได้ อีกข้างหนึ่งจะก่อไฟลุกโพลงจนเป็นถ่านแดงๆ แล้วแม่ก็ต้องนอนพลิกซ้าย พลิกขวาอยู่บนไม้นั้น ดูแล้วสงสารจับใจ เพราะไฟนั้นร้อนมากเหลือเกินแต่คนที่เข้าไปเยี่ยมจะไปทักทายว่า "**ร้อนจัง**" หรือถามว่า "**ไม่ร้อนหรือ**" ไม่ได้ที่เดียวโบราณเขาห้ามไว้ไม่ให้ซักไม่ให้ถามใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าถามก็จะเกิดร้อน มีเม็ดผื่นขึ้นตามตัวแม่และเด็กในทันที จะทุกข์ทรมานมากจะต้องนอนอยู่บนนั้นนานเป็นสิบๆ วันเชียวละ ผลดีของการอยู่ไฟคือ ให้มดลูกเข้าอู่เร็วๆ และร่างกายไม่เหี่ยวย่นก่อนกำหนดอันควร

หมอหยด หรือ หมอหยุด มีคำ คุณพ่อของท่านผู้อำนวยการเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายคุณสุรินทร์ มีคำ ท่านจะจัดยาให้คนไข้ได้อย่างดี ยิ่งเป็นงูสวัด หรือไข้ทับฤดูด้วยแล้ว ท่านหมอหยด จะรักษาได้อย่างชะงัดนัก

- **หมอพลบ** เป็นหมอกลางบ้านรักษาโรคทั่วไป ยิ่งเป็นเด็กด้วยแล้วท่านถนัดนัก หมอพลบจะเดินหิ้วร่วมยา (กระเป๋ายา) ไปตามบ้านต่างๆ เมื่อเด็กๆ เห็นหมอพลบ ก็จะพากันวิ่งหนีกันอย่างอุตลุด ชนิดเผ่นไม่คิดชีวิต ตัวใครตัวมันกันเลยทีเดียว ทั้งนี้รวมผู้เขียนด้วย เพราะว่าหมอพลบมีวิชากวาดยาเด็กๆ ด้วยมืออันแข็งแกร่งจะล้วงเข้าไปถึงลิ้นไก่ เพื่อจะกวาดซางต่างๆ ที่อยู่ในคอเด็กออกมา นิ้วของหมอพลบนี้หยาบกระด้างด้วยลอยกัดของเด็กๆ จนแข็งเป็นไตและทุกๆ นิ้วของหมอพลบ ยกเว้นนิ้วชี้ที่ใช้กวาดคอเด็กเท่านั้นที่สั้น นอกนั้นยาวเฟื้อยเหมือนจงอยปากของนกเหยี่ยวที่แหลมคมไม่มีผิด แต่ไข้ในทุกคนก็หายเพราะนิ้วมือของหมอพลบทั้งสิ้น
- **หมออ่อน มิตรสนิท** จะรักษาด้วยยาสมุนไพรต้มรักษาทุกๆ โรคได้ชะงัดนัก
- **หมอมา** เป็นหมอกลางบ้านรักษาโรคต่างๆ ด้วยยาสมุนไพรต้มเช่นกัน
- **หมอเชื้อ ทรัพย์ประดิษฐ์** ท่านมีความเชี่ยวชาญทางด้านการนวดจับเส้นเพื่อรักษาโรคอัมพฤต อัมพาต ได้อย่างชะงัดนัก หมอเชื้อท่านอยู่ฝั่งบางกระเจ้านอก เมื่อมีใครเจ็บป่วยก็จะพายเรือไปรับหมอเชื้อมารักษา ไม่ต้องหามคนไข้ไปหาหมอเหมือน

ต้องเดินทางออกจากสวนเป็นระยะทางเป็นกิโลเมตร อีกทั้งร่องสวนเป็นดินเหนียว เมื่อฝนตกจะลื่นมาก เด็กๆ ต้องหกล้มหกลุก ชุดนักเรียนได้เปลื้อนเปรอะเลอะเทอะหมด หรือไม่ก็ต้องเดินทางไปยังโรงเรียนวัดช่องนนทรีหนทางลำบากด้วยเช่นกัน การที่ท่านเจ้าอาวาสท่านได้เล็งเห็นการไกลในอนาคต ทำให้คุณพ่อของผู้เขียนได้ไปปรึกษาหารือกับคุณลุงบุญชู จันทร์พุ่ม และคุณลุงจำนงค์ ประทุมวินิจ และชาวบ้านได้ตระหนักถึงความยากลำบากที่ต้องส่งบุตรหลานไปศึกษาเล่าเรียนไกลพื้นที่ จนในที่สุดท่านผู้ใหญ่ของชาวคลองภูมิทั้ง ๓ ท่านนี้ ได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดตั้งโรงเรียนประจำหมู่บ้านสำเร็จ โดยมอบที่สวนส้มดังกล่าวจำนวนเนื้อที่ ๒ ไร่ ๓ งาน ๕๐ ตารางวา ให้กับกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ทำการก่อสร้างโรงเรียนจนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นอาคารไม้ ๒ ชั้น ๘ ห้องเรียน ใช้งบประมาณหกแสนบาทถ้วน เปิดทำการสอนในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ มีอาจารย์อุไร ทิมมาศย์ เป็นครูใหญ่ มีนักเรียนในปีแรก ๓๕ คน โดยมีคุณครูเสวก พงษ์สิทธิผล เป็นคุณครูคนแรกของโรงเรียนวัดคลองภูมิ

ในสมัยนั้นโรงเรียนวัดคลองภูมิ ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ยังคงสภาพการใช้ตะเกียงกระป๋องอยู่ บริเวณแถบข้างโรงเรียนทั้งหมดรวมถึงบริเวณที่สร้างถนนพระราม ๓ นั้นเป็นป่าจากรกทึบ และเป็นเลือกสวนทั้งสิ้น และต่อมา ถนนพระราม ๓ ได้ตัดผ่านในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ จึงต้องถากถางบริเวณที่เป็นป่าจากทั้งหมดไม่เหลือให้เห็นของเดิมอยู่เลย และจากตะเกียงกระป๋อง ทาง

โรงเรียนวัดคลองภูมิได้วิวัฒนาการมาเป็นเครื่องปั่นไฟฟ้าใช้ และการไฟฟ้าได้ก็ได้เข้ามาไล่เลี่ยกันในปีนี้เอง ส่วนโทรศัพท์เครื่องแรกและยังใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นเครื่องติดต่อสื่อสารที่ใช้การได้ดีได้มาจากการบริจาคติดตั้งโดยครอบครัวของ **คุณพ่อประทุม จุลสำลี** แม้กระทั่ง การขุดดินปักเสาโทรศัพท์ชาวบ้านเป็นต้นว่า **ลุงจำนงค์ ประทุมวินิจ ลุงชู จันทร์พุ่ม อาหาญ จันทร์ขจร อาตุ้ย ส่องแสง อาเชื้อ ดำสวัสดิ์ อาเฉลียว ปานดิษฐ์ อาเพิ่ม ส่องแสง อาเริ่ม แสงสวัสดิ์ พี่บุญส่ง สุทธิโพธิ์ อาแฉล้ม ปานดิษฐ์** รวมถึงคุณพ่อของผู้เขียนเอง เป็นผู้ลงมือปฏิบัติทั้งสิ้น

วิวัฒนาการเริ่มเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิมทั้งหมดเกือบจะไม่มีอะไรเหลือไว้เลย บ้านเรือนที่ห่างไกลกันไม่หนาแน่นบัดนี้แปรสภาพไปจนไม่เหลือล่องลอยของเก่าให้อนุชนรุ่นหลังได้จดจำเลย ผู้เขียนยังเล็งเห็นสภาพที่เป็นสวนของเดิมอยู่ในปัจจุบันนี้มีเพียง ๓ แห่งเท่านั้นกลางใจกรุงเทพมหานครแห่งนี้ ซึ่งบอกได้เต็มปากเลยว่า เป็นหัวใจของชาวยานนาวา โดยแท้จริงที่จะบ่งบอกให้เห็นถึงความเป็น "**คลองภูมิย้อนยุค**" ที่ระลึกถึงผืนดินที่อุดมสมบูรณ์ ในอดีตได้คือ บริเวณข้างสวนอาหารช้างทองตลอดแนวถึงบ้าน**พี่นิคม คล้ายวิจิตร** และอีกที่หนึ่งที่ยังคงสภาพเดิมอยู่อย่างมาก คือบริเวณซอยคลองหีบ ส่วนแหล่งที่ ๓ นี้เป็นบริเวณริมน้ำ ซึ่งคงอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ได้เป็นอย่างดี คือ**บ้านคุณครูหวี (อาจารย์รังสรรค์ คงเที่ยง)** เท่านั้นเอง

ปัจจุบัน ท่านเป็นหมอประจำบ้านที่มีทั้งยาไทยและยาปัจจุบัน ด้วยท่านมีรูปร่างผอมบางสูงโปร่ง ลักษณะดีเป็นที่รักของชาวบ้านโดยทั่วไป หมอเชื้อเป็นหมอที่มีคุณธรรมสูงการรักษาจะรักษาแบบเครือญาติ ถ้าใครมีอาการไม่สู้ดีหรือเป็นโรคออดแอดอยู่บ่อยๆ ท่านมีทางช่วยเหลือโดยการรับเป็นลูกด้วย เป็นการรักษาทางกายและทางจิตใจควบคู่กันไป

หมอกลางบ้านที่กล่าวนามมาแล้วนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นหมอรักษาชีวิตคน ทำงานด้วยชีวิตจิตใจ มีคุณธรรมอย่างเด่นชัด ช่วยเหลือด้วยจริงใจ ส่วนค่าจ้างเป็นเรื่องที่ท่านให้ความสำคัญน้อยที่สุด มุ่งเกื้อกูลกันจริงๆ ชาวคลองภูมิทุกคนยังทราบซึ้งในน้ำใจไมตรีของหมอแต่ละคนอย่างไม่จืดจาง แต่ถ้าต้องการเย็บบาดแผลก็ต้องพากันลงเรือหอบหิ้วไปฝั่งพระประแดง จะมีคลินิกเล็กๆ ของ "หมอเมี้ยน"ประจำอยู่ที่นั่น แต่ถ้าอาการสาหัสเกินกว่าจะเยียวยารักษาได้ หรือปล่อยไว้นานเกินไปการเจ็บการตายก็มาถึงเป็นเรื่องธรรมดาที่หนีไม่พ้น

เมื่อพูดถึงการตายแล้ว ชาวบ้านได้นำศพไปบำเพ็ญกุศลที่วัดคลองภูมิในสมัยนั้นการเก็บศพจะเก็บใน **"โกดังศพ"** ไม่ได้รับการฉีดยาเหมือนสมัยนี้ โรงโกดังที่ว่าเป็นสังกะสีทั้ง ๔ ด้าน ใหญ่โตมาก ศพที่เอาเข้าไปเก็บไว้ จะวางทับซ้อนกันเป็นทิวแถว บางโรงก็แตกหักบ้าง ผู้เขียนเคยเข้าไป จึงเห็นภาพนั้นๆ ติดตาและจดจำจนกระทั่งปัจจุบัน มีผู้ใหญ่เล่าว่า ในโรงโกดังนั้นมีปลาไหลชุกชุมมาก ตัวใหญ่เท่าแขนบางทีเปิดโรงศพออกมาไม่เหลือศพเลย พบแต่ปลาไหลยุบยับไปหมดเวลาเดินผ่านต้องตั้ง

ท่ากลั้นลมหายใจ ถ้าคิดมากยิ่งเหม็น ไม่คิดก็ไม่ได้ ทั้งกลัวทั้งวังเวง ประดังกันเข้ามาทับถมจิตใจ ชาวคลองภูมิทุกคนมีความรู้สึกไม่แตกต่างไปจากกันสักเท่าใดเลย แต่ชาวบ้านทุกคนก็จะต้องเดินผ่านทางนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในสมัยก่อนเมรุเผาศพไม่มี คงมีแต่ **"เชิงตะกอน"** หรือ **"กองฟอน"** ซึ่งทำด้วยเหล็กเส้นขนาดใหญ่ๆ คล้ายเหล็กเผามะพร้าว มีอิฐก่อขึ้นมาเป็นรูปเตาสี่เหลี่ยมใหญ่ๆ สูงสักประมาณแต่เอว ข้างล่างเป็นที่ใส่ฟืน เวลาเผาศพจะเอาศพไว้ข้างบนเหล็กนั้น เมื่อถูกความร้อนศพก็จะงอขึ้นลง เดี๋ยวเท้ากระดก เดี๋ยวตัวกระดก เมื่อกระดกขึ้นมา สัปเหร่อจะใช้เหล็กทิ่มลงไป ผู้เขียนเคยไปยืนดูเขาเผาผีเลยจำได้อย่างไม่ลืมเลือน และสัปเหร่อในสมัยนั้นชื่อ **"ตาชาย โชเจริญ"** พวกเด็กๆ จะกลัวตาชายเป็นที่สุดด้วยเช่นกัน

กำเนิดโรงเรียนวัดคลองภูมิ

ในขณะนั้นที่ใกล้บริเวณโรงโกดัง จะเป็นสวนส้ม สวนชมพู่สาแหรก ทางวัดให้**ป้าสาคร ป้ามณี และป้าทองสุข โชเจริญ** ๓ พี่น้องได้เช่าถืออยู่ ท่านเจ้าอาวาสวัดคลองภูมิในสมัยนั้น คือ **พระอธิการถวิล ธัมธโร** ท่านได้เดินทางมาบริเวณนั้นและได้ปรารภกับคุณพ่อของผู้เขียนเองว่า พื้นที่บริเวณตรงนั้นน่าจะก่อสร้างโรงเรียนประจำของชาวคลองภูมิ เหตุผลเพราะว่าชาวคลองภูมิจะต้องเดินไปเรียนยังที่ไกลๆ เช้าต้องนั่งเรือข้ามฟากไปยังฝั่งพระประแดง เมื่อถึงหน้าฝนการเดินทางก็ลำบากมากเนื่องจาก.....

การเล่าเรื่อง "คลองภูมิที่ฉัน ภูมิใจ" นี้ เพื่อมุ่งหวังที่จะดึงอดีตให้หวนกลับคืนมาสู่จิตใจของทุกคน มองให้เห็นถึงสภาพที่แท้จริงของบ้านเกิดผืนแผ่นดินที่มีแต่ความอุดมสมบูรณ์ มีความรักความเอื้ออาทรต่อกันฉันพี่น้อง มีความเอื้ออาทรต่อพระพุทธศาสนา เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ค้นหาอดีตที่ผ่านมาอย่างถ่องแท้ ตลอดจนความรู้ที่ผู้เขียนพยายามที่จะระลึกได้มาเล่าสู่กันฟัง ก่อนที่สัญญาณแห่งความจำ ความหมายรู้ของชาวคลองภูมิจะเลอะเลือนไปมากกว่านี้ ความตั้งใจที่จะแบ่งปันอดีตของ "ชาวคลองภูมิ" ผืนแผ่นดินที่เรารักสุดชีวิตนี้ ให้คนร่วมสมัยได้รับทราบบ้างเป็นความคิดหลัก และหากมีข้อมูล ผิดพลาดบกพร่องบ้าง หรือมีสิ่งใดผิดเพี้ยนไปบ้างโดยเฉพาะชื่อบุคคลที่ได้ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น ผู้เขียนอาจจะพูดถึงไม่ครบถ้วนทั่วทุกท่าน ผู้เขียนขอน้อมรับความบกพร่องนั้นๆ และหากจะมีความดีอยู่บ้าง ขอมอบเป็นบุญบารมีแด่ **"คุณพ่อประทุม คุณแม่ประชิต จุลสำลี" และ "ชาวคลองภูมิ" ทุกคน** และผู้เขียนจะพยายามศึกษาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อมอบแด่ คลองภูมิที่ฉันภูมิใจ" ผืนนี้ต่อไป

ครูหวาน

จารุภัทร จุลสำลี

อาจารย์ 3 ระดับ 8

โรงเรียนวัดคลองภูมิ สำนักงานเขตยานนาวา

กรุงเทพมหานคร

ร่วมกันย้อนรำลึกถึง
ผืนแผ่นดินทองท้องถิ่นยานนาวา

โดย อาจารย์ จารุภัทร จุลสำลี (ครูหวาน)

ท้องถิ่นยานนาวาพื้นดินดี ล้วนมากมีพันธุ์ไม้หลายหลากหนา
แสนสุขสมร่มรื่นชื่นอุรา ทรงคุณค่าขอกล่าวเล่าให้ฟัง
ในอดีตกาลนานมาแล้ว ทั่วถิ่นแถวแถบนี้เมื่อหนหลัง
เป็นเรือกสวนผลไม้สุดเด่นดัง เสริมพลังแห่งอาชีพอุดมการณ์
ผลไม้สำคัญอันขึ้นชื่อ จนเลื่องลือกระฉ่อนเกินไขขาน
ลิ้นจี่พันธุ์กระโถนน่ารับประทาน รสหอมหวานเมื่อชิมลิ้มลองดู
พันธุ์เก่าแก่ของแท้แต่โบราณ เปิดตำนานความเป็นไทยได้เลิศหรู
ใช่มาจากแดนไกลหมายเชิดชู บางคนรู้เรียกลิ้นจี่ "ปากตรอกจันทร์"
อีกชมพู่คู่ถิ่นนาม "สาแหรก" ฟังดูแปลกหวานหอมไม่แปรผัน
สีชมพูอ่อนแก่น่าอัศจรรย์ เส้นคมสันพาดหว่างผลละคนกัน
ครั้งเดินผ่านสวนใดจะพบเห็น ทุกสวนเน้นการปลูกพิถีพิถัน
"สาแหรก" ส่งกลิ่นอบอวนยวนชีวัน ใจกระสันอยากเด็ดมาดอมดม
น่าเสียดายน้ำเค็มเข้ามาผลาญ อันตรธานหมดสิ้นแสนขื่นขม
ไม่เหลือให้ลูกหลานได้ชื่นชม แสนตรอมตรมถมทับนับทวี
ส้มเขียวหวานเปลือกบางรสจัดจ้าน เกือบทุกบ้านตั้งตัวได้ในถิ่นนี้
พืชเศรษฐกิจแหล่งใหญ่ชุบชีวี จิตเปรมปรีดิ์เพิ่มสรรค์ขยันงาน
เวลาเก็บต้องพายเรือเข้าร้องสวน ต่างชี้ชวนดูลูกดกมหาศาล
ใส่สำปั้นเต็มลำจิตเบิกบาน สนุกสนานกับอาชีพรีบจัดการ

ส่วนส้มซ่าส้มแป้นและส้มโอ ก็เติบโตเหมาะเจาะทุกสถาน
ความสมบูรณ์ของพื้นดินอิ่มสำราญ แต่สุดต้านภัยน้ำเค็มมาราวี
หลายสวนปลูกมะไฟดกดาษดื่น เห็นราบรื่นทางการค้าไม่หมองศรี
รสอมเปรี้ยวอมหวานกลมกล่อมดี เพ่งพิศสีเหลืองอร่ามงามจับใจ
น้ำดอกไม้อกร่องชื่อมะม่วง ลมพัดล่วงเด็กวิ่งเก็บหน้าสดใส
ทั้งลูกใหญ่อวบอิ่มหวานกว่าใคร ต่างปลื้มในผลผลิตติดตรึงตรา
มะเฟืองสดไม้ผลของพื้นบ้าน สวยสคราญดุจดาวกลางเวหา
นับห้าแฉกพริ้งพราวพร่างนภา ยากสรรหาอื่นใดมาเปรียบเปรย
ชีวิตประจำวันสมัยก่อน เน้นขั้นตอนทำน้ำตาลขอเปิดเผย
ทุกครัวเรือนรักใคร่มิละเลย มักคุ้นเคยดั่งญาติมิตรสนิทกัน
ต้นมะพร้าวจึงเป็นเช่นเสาหลัก จนประจักษ์ไปทั่วทุกเขตขันธ์
เลี้ยงชีพด้วยมะพร้าวอเนกอนันต์ หนุนชีวันชาวสวนให้ร่มเย็น
อีกอย่างหนึ่งซึ่งชาวสวนไม่เคยขาด ใส่กระจาดหาบคลอนคงเคยเห็น
กล้วยน้ำว้า กล้วยหอม สุกจำเป็น นี่จุดเด่นของเราชาวยานนาวา
ผลหมากรากไม้ดังกล่าวนี้ หลากหลายดีครบครันเกินสรรหา
ผืนแผ่นดินล้ำค่ายากพรรณนา ครั้งเวลาปรับเปลี่ยนหมุนเวียนไป
พืชพันธุ์ไม้หายากในปฐพี สมบูรณ์ดีอย่างนี้เคยเห็นไหม
ชมพู่สาแหรก ลิ้นจี่ ส้ม มะไฟ แม้ลำไยกลางกรุงล้วนมากมี
จนเกิดภัยธรรมชาติมารุกเร้า น้ำเค็มเข้าทำลายพืชถดถอยหนี
ถึงยืนต้นอยู่มานานหลายร้อยปี จวบชีวี ปู่ย่า และตายาย
ซ้ำความเจริญในด้านยุคไอ ที ยากหลีกลี้รัฐให้ขยับขยาย
หลวงท่านตัดทางผ่านให้สบาย สวนกลับกลายจากผืนดินเป็นถิ่นทอง
การเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นน่าใจหาย สุดเสียดายเรือกสวนผู้เฒ่าหมอง
ทรัพย์ในดินเคยชุ่มลุ่มเรืองรอง รัฐปกครองเวรคืนผืนแผ่นดิน

ชาวบ้านขายที่ดินย้ายถิ่นฐาน หยุดสืบสานงานสวนหวลหายสิ้น
เคยเก็บเกี่ยวพืชผลจำหน่ายกิน เลี้ยงชีวินทุกวันเป็นประจำ
จากผืนดินที่เคยเขียวขจี สู่วิถีชีวีใหม่ก้าวหน้าล้ำ
ตึกสูงใหญ่กลายเป็นแหล่งอุตสาหกรรม สุดจดจำภาพความหลังอันเนืองนอง
ยังมีบ้างที่พอจะอนุรักษ์ เก็บฟูมฟักในผืนดินเขาทั้งผอง
เป็นอนุสรณ์ของปู่ย่าสมใจปอง สมบัติของแผ่นดินยานนาวา
จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ทรัพย์ในดินกลางกรุงเทพสุดหรรษา
ให้เยาวชนเกิดจิตจินตนา ซึ้งคุณค่าพลิกฟื้นท้องถิ่นตน
ด้วยความรักในผืนดินจึงได้เล่า ให้พวกเราเข้าใจในเหตุผล
เห็นผลไม้มากมายในสกล ขอทุกคนย้อนคิดถึงท้องถิ่นเอย

อัตลักษณ์ของชาวคลองภูมิ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

โดย ผอ.นันทิยา สว่างวุฒิธรรม
ผศ.สุกัญญา สุจฉายา

เขตยานนาวาเป็นพื้นที่ปลายสุดของเมืองชั้นในทางทิศใต้ของกรุงเทพมหานครแบ่งเป็น 2 แขวง คือ แขวงช่องนนทรี และแขวงบางโพงพาง มีพื้นที่ 16,662 ตารางกิโลเมตร ติดต่อกับเขตสาทรทางทิศเหนือ ส่วนทิศใต้ทิศตะวันออกติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา เขตราษฎร์บูรณะ และอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมอย่างใหญ่หลวงในช่วง ๓๐ ปี ที่ผ่านมา เนื่องจากแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๖ พัฒนากรุงเทพและปริมณฑล ได้แบ่งเขตยานนาวาให้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางธุรกิจชั้นใน เขตยานนาวาจึงประกอบด้วยเขตธุรกิจดั้งเดิม และย่านธุรกิจใหม่เป็นศูนย์กลางของธุรกิจด้านบริการ การบริหารราชการ ตลอดทั้งเป็นที่ตั้งทางประวัติศาสตร์และศูนย์วัฒนธรรมเดิม

เขตยานนาวาเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะโครงการคมนาคมของกรุงเทพมหานคร นับตั้งแต่การตัดถนนสาธุประดิษฐ์ การสร้างทางด่วนขั้นที่ ๑ (เฉลิมมหานคร)และขั้นที่ ๒ (ศรีราชา) พาดผ่านเป็นทางขึ้น-ลง เชื่อมผ่านพื้นที่บางคอแหลมไปยังสะพานพระราม ๙ ออกสู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้การเดินทางเข้า-ออก พื้นที่เขตยานนาวาสะดวกมากขึ้น นอกจากนี้เขต

ดังกล่าวยังได้รับอิทธิพลการขยายตัวมาจากพื้นที่รอบข้าง โดยเฉพาะเขตสาทร ที่ขยายตัวมาจากพื้นที่เขตบางรัก ย่านถนนสีลม ซึ่งเป็นศูนย์กลางธุรกิจของกรุงเทพมหานคร ธุรกิจการค้า พานิชยกรรม และอุตสาหกรรม ขยายตัวจากใจกลางเมืองหลวงมาสู่เขตยานนาวา โรงงาน บริษัทห้างร้าน ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ และอาคารสูงเกิดขึ้นตามทิศทางระบบเครือข่ายคมนาคม และกระจายอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่ไม่มีข้อจำกัดตัวของการพัฒนา เนื่องจากเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่า เจ้าของยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2542) กำหนดให้เขตยานนาวาเป็นพื้นที่พัฒนาพิเศษเพื่อให้เป็นเขตเศรษฐกิจใหม่ และในอนาคตอันใกล้นี้ "โครงการพัฒนาพิเศษเศรษฐกิจใหม่พระราม ๓" กำลังจะเกิดขึ้น เพื่อทำให้ย่านนี้กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ คือการเงิน การธนาคาร พานิชยกรรมและการลงทุนนานาชาติ เขตนี้จึงอยู่ในภาวะที่จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งหนึ่ง

ยานนาวา เป็นเขตที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน สืบกลับไปได้ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ปรากฏหลักฐาน เช่น วัดเก่าสมัยอยุธยา คือ วัดดอนควาย (วัดยานนาวาในปัจจุบัน) และวัดช่องนนทรี ซึ่งสันนิษฐานว่า สร้างสมัยอยุธยาตอนกลางหรือตอนปลาย เดิมเรียกบริเวณแถบนี้ว่าบ้านทวาย (มอญ)เพราะมีชนชาติทวาย อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และในสมัยรัชกาล ๒ บางส่วนของเขตนี้ถูกรวมอยู่ในเขตการปกครองที่เรียกว่า เมืองนครเขื่อนขันธุ์ (พระประแดงในปัจจุบัน) และมีชุมชนอาศัยอยู่สืบเนื่องต่อมา

อย่างไม่ขาดสายจนถึงปัจจุบัน แต่ปรากฏว่ายังไม่มีงานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพื้นที่นี้

จากสภาพของการเป็นเขตเมืองชั้นในของกรุงเทพมหานคร และจากผลกระทบจากการพัฒนาการคมนาคม ฯลฯ เขตยานนาวาจึงประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลากหลายวัฒนธรรม จำแนกตามสภาพการตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิต มีหลายรูปแบบหรือหลายลักษณะ ทั้งคนดั้งเดิม **คนในสังคมเมืองใหญ่** ที่อพยพจากแหล่งอื่นมาตั้งหลักแหล่งที่ยานนาวา และ **คนนอกระบบ** ได้แก่คนในชนบทที่อพยพเข้ามาขายแรงงานในเมืองหลวง ฯลฯ ที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด คนเหล่านี้จำเป็นต้องปรับตัวในสังคมเมือง ที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง

วิถีชีวิตเดิมของชาวยานนาวา เป็นสังคมเกษตรกรรม ส่วนใหญ่ทำสวนผลไม้ ปลูกลิ้นจี่ ละมุด มะพร้าว สละ ชมพู่ และพืชผักหลากหลายชนิด เนื่องจากเป็นที่ลุ่มติดแม่น้ำเจ้าพระยาและมีลำคลองหลายสาย ประมาณ ๒๒ สาย เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเดิมปลูกพืชผักผลไม้แต่เพียงพอยังชีพ และเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนกับสินค้าเครื่องบริโภคและอุปโภคที่จำเป็น เช่น ผลไม้แลกกับข้าวสารเสื้อผ้า ฯลฯ ในบริเวณที่เรียกว่า ตลาดแพตาท้วม ซึ่งเป็นจุดรวมของคลองทุกสาย ต่อมามีการผลิตเพื่อส่งออกไปขายยังพื้นที่ใกล้เคียง และตลาดทั่วไปแต่ในปัจจุบัน สภาพดังกล่าวแทบจะไม่เหลือร่องรอยไว้ให้เห็น มีเพียงพื้นที่สวนขนาดเล็ก ๓ แห่งอยู่

“ในย่านคลองภูมิ” และ **“ปลายคลองหีบ”** ที่ยังหลงเหลือสภาพสวนอยู่บ้างเท่านั้น

จากการสำรวจพื้นที่ในเบื้องต้น และการสัมภาษณ์คนดั้งเดิมรวมทั้งผู้นำชุมชนเขตยานนาวาพบว่าผู้ที่อยู่อาศัยในย่านคลองภูมิมีการรวมตัวกันและประกอบกิจกรรมในชุมชนอย่างเข้มแข็งกว่าแหล่งอื่นๆ ชาวคลองภูมิยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม คือ ความเป็นชาวสวนไว้ได้อย่างเด่นชัดกว่าชุมชนอื่นๆ ในเขตยานนาวาและพยายามสร้างอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในเขตยานนาวาและใกล้เคียง

ย่านคลองภูมิ อยู่ใกล้กับคลองหีบ คลองด่าน คลองสวน และคลองใหม่ บริเวณนี้มีพื้นที่ติดริมน้ำเจ้าพระยา มีวัดโบราณ สร้างประมาณสมัยรัชกาลที่ ๓ ตั้งเรียงรายต่อๆ กันอยู่ริมแม่น้ำ ได้แก่ วัดด่าน วัดคลองภูมิ วัดคลองใหม่ และปริวาส บริเวณนี้ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากการที่ถนนพระราม ๓ ตัดผ่านหน้าวัด พื้นที่สวนถูกถนนตัดผ่าน ที่ดินมีราคาสูงขึ้นมาก มีการอพยพโยกย้ายถิ่น และมีผู้ย้ายเข้ามาอาศัยใหม่ เจ้าของที่ดินบางรายเปลี่ยนสภาพมาเป็นนักธุรกิจ ผู้มั่งคั่งท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านคลองภูมิและใกล้เคียง มีชุมชนที่เป็นคนดั้งเดิมเป็นเจ้าของที่ดินที่ได้รับกรรมสิทธิ์มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ประมาณ ๕๐ ต้นตระกูล ได้รวมตัวกันอนุรักษ์พื้นที่สวนคลองภูมิไว้ และใช้เป็นสถานที่อวดแขกเหรื่อจากถิ่นอื่นให้มาเยือน เพื่อแสดงรกรากและวิถีความเป็นมาของย่านคลองภูมิให้คนต่างถิ่นและลูกหลานชาวคลองภูมิได้ศึกษา ได้มีการ

จัดกิจกรรม "แรลลี่สวนคลองภูมิ" โดยการพานักเรียกทัศนศึกษา ในบริเวณดังกล่าวมีพืชสมุนไพรที่หาได้ยากจำนวนมากเพื่อศึกษาคุณค่าและวิถีชีวิตดั้งเดิมของตน ที่เคยเป็นสวนผลไม้ขนาดใหญ่และอุดมณ์สมบูรณ์ รวมทั้งมีการรวมตัวกันของชุมชนโดยใช้**สวน**เป็นสื่อปลุกจิตสำนึกในความรักและความภาคภูมิใจ ในท้องถิ่นของย่านท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมายนี้ เป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาว่า **ชาวคลองภูมิได้ใช้สวนเป็นสื่อ แสดงอัตลักษณ์ของตนอย่างไรและใช้วัฒนธรรมชาวสวนสร้างกระแสความรัก และความภูมิใจต่อเยาวชนและกลุ่มชาวคลองภูมิได้เพียงใด**

วัดคลองภูมิ เป็นวัดเก่าแก่ของย่านคลองภูมิ สร้างสมัยรัชกาลที่ ๓ อายุประมาณ ๑๗๐ ปี เป็นวัดชั้นราษฎร์ สังกัดมหานิกาย เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาและเป็นแหล่งกลางจัดกิจกรรมประเพณีของชาวคลองภูมิตลอดมา นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจแล้ว ยังเคยมีบทบาทสำคัญในการเป็น **แหล่งน้ำกินน้ำใช้** แก่ชาวบ้านแถบนี้เมื่อยังไม่มีน้ำประปา และยามที่น้ำเค็มเข้า ชาวบ้านเกิดทุกข์ยาก เนื่องจากในวัดมีบ่อบาดาลขนาดใหญ่ราษฎรชาวคลองภูมิสามารถมาขนน้ำไปใช้ได้ตลอดเวลา ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ วัดได้แบ่งที่ดินในกรุงเทพมหานครใช้สร้างโรงเรียนประถมศึกษา ชื่อโรงเรียนวัดคลองภูมิ เป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียนของลูกหลานชาวคลองภูมิ เมื่ออุโบสถเก่าชำรุดทรุดโทรม และมีน้ำท่วมอยู่เสมอ ชาวคลองภูมิและมีผู้จิตศรัทธา ในย่านนี้ได้ร่วมกันซ่อมสร้างอุโบสถหลังใหม่ จนสำเร็จสวยงามเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔

ประเพณีต่างๆ ของชาวคลองภูมิเช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง ฯลฯ ล้วนจัดขึ้นที่วัดนี้ทั้งสิ้น พระอธิการสมโภชน์ จิรวํโส แสงคลัง เจ้าอาวาสของวัดเป็นชาวคลองภูมิแต่กำเนิด เป็นที่เคารพรักใคร่ของชาวคลองภูมิ ประดุจเป็นศูนย์กลางจิตใจของชาวคลองภูมิ เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ท่านได้เปลี่ยนสมณศักดิ์เป็นพระครูพิศาลศาสนธรรม รับพระราชทานสัญญาบัตรพัดยศ ก่อให้เกิดความปลื้มปิติเป็นอย่างยิ่งแก่ชาวคลองภูมิ ได้มีการจัดขบวนแห่ทั้งทางรถยนต์และทางเท้าเพื่ออัญเชิญพัดยศและเจ้าอาวาสไปทำพิธีในอุโบสถ ปรากฏว่ามีชาวคลองภูมิและใกล้เคียงเข้าร่วมงานนี้เกือบพันคน แม้ว่าในวันเดียวและเวลาเดียวกัน วัดปริวาสซึ่งอยู่ใกล้เคียงก็มีขบวนแห่และพิธีธรรมในการเลื่อนสมณศักดิ์ และรับพัดยศของเจ้าอาวาสเช่นกัน ยิ่งกว่านั้นที่วัดปริวาสมีการแจกเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคลที่เรียกว่า **"เสือโลหะ"** ที่มีอิทธิคุณเป็นที่เลื่อมใสของคนทั่วไปเมื่อสัมภาษณ์ชาวคลองภูมิต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า "อยากได้รับเสือ แต่เราเป็นชาวคลองภูมิจะต้องอยู่ที่วัดคลองภูมิ" ตัวอย่างเหล่านี้แสดงว่าชาวคลองภูมิ มีความผูกพันกับวัดคลองภูมิมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สถานที่ตั้งวัดคลองภูมิ เอื้อให้วัดเป็นเครือข่ายชุมชนเนื่องด้วยวัดตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เดิมใช้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นทางสัญจร มีศาลาท่าน้ำของวัดเป็นท่าเรือขึ้นลงของชาวคลองภูมิและย่านใกล้เคียง ต่อมามีการสร้างลานคอนกรีตเชื่อมต่อศาลาท่าน้ำของวัด ทั้ง ๔ ศาลา ปรากฏว่าบริเวณนี้เป็นท่าเรือโดยสารขนาดใหญ่ของชาวบ้าน รวมทั้งนักท่องเที่ยว

ชาวต่างประเทศ และเป็นลานจัดกิจกรรมต่างๆ ของวัด กุฏิเจ้าอาวาสถูกสร้างอยู่สุดปลายเขตวัดก่อนถึงลานท่าเรือ จึงมีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศถือโอกาสไปนมัสการ และพูดคุยกับท่านเจ้าอาวาสอยู่เสมอ วัดคลองภูมิจึงเปรียบเสมือนเป็นเครือข่ายชุมชนที่ใช้เป็นสื่อ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และทำหน้าที่เป็นแกนกลางยึดเหนี่ยวชุมชนย่านคลองภูมิไว้ได้ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งจากปัจจัยภายนอกและภายใน ทำให้เกิดศักยภาพของการดำรงอยู่ภายใต้ความเปลี่ยนแปลง

ลักษณะพิเศษของชาวคลองภูมิ

ผู้มีบทบาทสำคัญ ต่อการดำรงอยู่ของชาวคลองภูมินอกเหนือจากเจ้าอาวาสวัดคลองภูมิแล้วยังมีฆราวาส เช่น ครู และชาวคลองภูมิดั้งเดิม เป็นที่เคารพนับถือ และได้รับการยกย่องเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมของย่านคลองภูมิ **บุคคลเหล่านี้เป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการพยายามสร้างและรักษาอัตลักษณ์ของชาวคลองภูมิไว้ เพื่อศักยภาพการดำรงอยู่ของชาวคลองภูมิ**

จากการสัมภาษณ์ชาวคลองภูมิดั้งเดิมบางส่วนได้พบว่า มีความพยายามในการรักษาสัญลักษณ์ของ **"ชาวคลองภูมิ"** ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสืบทอดประเพณีสงกรานต์ ชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นประเพณียิ่งใหญ่ประจำปีในช่วงวันสงกรานต์ โดยมีลักษณะพิเศษ คือ

๑. กำหนดจัดงานสงกรานต์ ๓ วันให้ตรงกับวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ที่ถัดจากวันสงกรานต์

๒. จัดขบวนแห่นางสงกรานต์ ซึ่งคัดเลือกจากลูกหลานชาวคลองภูมิแทนการประกวด

๓. เยาวชนร่วมกันประดิษฐ์หัวโต และเล่นเชิดสิงโต ร่วมในขบวนแห่

๔. ผู้จัดกิจกรรม ซึ่งเป็นกรรมการวัด เป็นชาวคลองภูมิดั้งเดิม

๕. มีการร่วมกันทำบุญ ซื้อผ้าห่มครององค์หลวงพ่อโต พระประธานของวัดคลองภูมิ และนำเข้าขบวนแห่ไปถวายหลวงพ่อโตที่วัดในวันสุดท้ายของงาน

๖. บริเวณที่เรียกว่า **"บ้านกลาง"** เป็นบริเวณที่ยังคงใช้เป็นจุดเริ่มต้นของขบวนแห่

ประเพณีสงกรานต์ของชาวคลองภูมินี้ มีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของชาวคลองภูมิ และเป็นศักดิ์ศรีของคนคลองภูมิ ประเพณีสงกรานต์จึงนับเป็นสื่อประเพณีที่ทำหน้าที่ประสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของคนคลองภูมิดั้งเดิม และช่วยเสริมความสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ ในย่านคลองภูมิ เป็นสื่อประเพณีที่เป็นตัวแทนของระบบสัญลักษณ์ของสังคมทั่วไปได้อย่างดียิ่ง

ประวัติศาสตร์ของชาวคลองภูมิ

เมื่อย้อนรำลึกถึงประวัติความเป็นมาของย่านคลองภูมิ ชาวคลองภูมิดั้งเดิมในปัจจุบัน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ ๔๘-๙๓ ปี ล้วนบอกเล่าว่า บรรพบุรุษของตนรุ่นทวดอยู่ที่บริเวณคลองภูมิแห่งนี้ บนที่ดินของตระกูลสืบต่อ

กันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ปรากฏโฉนดที่ดินที่ออกครั้งสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อเริ่มมีการกำหนดกรรมสิทธิ์บนพื้นที่ดิน เป็นหนังสือสำคัญ ซึ่งเป็นหลักฐานหลงเหลืออยู่หลายราย เช่น โฉนดที่ดินของนายประทุม จุลสำลี โฉนดที่ ๕๔๒๓ เนื้อที่ ๓ ไร่ ๖๒ ตารางวา อยู่ที่ตำบลช่องนนทรี อำเภอพระโขนง เจ้าของคือ นายชม อำแดงเผื่อน คนในบังคับสยามเป็นบุตรนายแช่ม อำแดงแจ่ม บ้านคลองภูมิ ตำบลช่องนนทรี อำเภอพระโขนง แขวงเมือง นครเขื่อนขันธ์ เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ร.ศ.๑๒๗

สภาพพื้นที่ดินในอดีตก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕ ตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษชาวคลองภูมิดั้งเดิม ที่ถ่ายทอดเรื่องราวให้รุ่นหลาน-เหลนในปัจจุบันได้รับรู้ ย่านคลองภูมิเป็นพื้นที่สวนอันอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านในแถบนี้ทุกครัวเรือนมีอาชีพทำสวนผลไม้หลายหลากชนิด ในลักษณะสวนเบญจพรรณ เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และมีลำคลองน้ำไหลผ่านตลอด เป็นคลองที่มีปากคลองออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา มีวัดคลองภูมิเป็นวัดประจำย่าน หรือวัดของชุมชนนี้ เป็นวัดเก่าแก่สร้างประมาณปี พ.ศ. ๒๓๗๐ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ จากหลัก

ฐานดังกล่าวจึงสันนิษฐานได้ว่า บริเวณย่านคลองภูมินี้มีผู้คน อาศัยอยู่เป็นหลักแหล่งต่อเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์เป็นอย่างน้อยและหลักฐานประวัติศาสตร์ต่างๆ นอกเหนือจากคำบอกเล่าได้แสดงให้เห็นประวัติศาสตร์ของคลองภูมิในอดีตได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ประวัติศาสตร์คลองภูมิสมัยอยุธยา

จากบันทึกของลาลูแบร์ บาทหลวงฝรั่งเศส ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้บันทึกไว้ว่า "มีสวนผลไม้ไปในแนวเขต แขวงบางกอก ยาวไปตามลำน้ำยาว ๔ ลีก (๕๖๐ เส้น) ขึ้นไปทางที่จะไปยังพระมหานครสยาม (กรุงศรีอยุธยา) ถึงที่ซึ่งมีนามว่า "ตลาดขวัญ" (นนทบุรี) นั้นเลี้ยงเมืองนี้ได้เอร็ดอร่อยสมที่พลเมืองสยามชอบกินที่สุด"

การดำรงชีวิตของคนในสมัยโบราณนั้น ราษฎรทั่วไปต้องพึ่งพาน้ำเป็นสำคัญ คือ อาศัยน้ำในชีวิตประจำวัน ใช้ดื่ม อาบ ซัก ล้าง ฯลฯ ใช้ในการประกอบอาชีพ ทำเรือกสวนไร่นาและการคมนาคม ติดต่อ เดินทางค้าขายและสาธารณูปโภค ราษฎรส่วนใหญ่ใช้เรือเป็นพาหนะ และจำนวนมากใช้เรือประทุน และเรือนแพเป็นที่พักอาศัย ปรากฏว่ามีบ้านเรือนและเรือนแพปลูกหรือจอดเรือประทุนอยู่ริมแม่น้ำ ริมคลองที่แยกเข้าไปจากแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่บริเวณปากอ่าวไทย ที่ปากน้ำสมุทรปราการขึ้นมา จึงปรากฏว่าเป็นแหล่งพำนักอาศัยของราษฎร และมีสวนอยู่ ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา

เขตยานนาวา ซึ่งอยู่บริเวณทางใต้ของกรุงเทพหรือเมืองบางกอก ในสมัยอยุธยาน่าจะมีราษฎรตั้งถิ่นฐานอยู่แล้ว ไม่น้อยกว่าสมัยอยุธยาตอนกลาง เนื่องจากมีศูนย์กลางชุมชนคือ วัดสำคัญ ๓ แห่ง ได้แก่ วัดช่องนนทรี วัดดอกไม้ และวัดคอกกระบือ (วัดยานนาวา) เป็นวัดเก่าแก่สร้างในสมัยดังกล่าว

วัดช่องนนทรี ตั้งอยู่ติดกับคลองภูมิ มีรูปแบบศิลปกรรมภายในวัด คือสถาปัตยกรรมของอุโบสถ เจดีย์ พระประธาน เสมา และจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถที่สันนิษฐานได้ว่า สร้างระหว่างสมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยต้นของอยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะในสมัยต้นของรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประมาณอายุ ๓๐๐ ปี มาแล้ว

นอกจากหลักฐานทางโบราณคดี และสถาปัตยกรรมที่ใช้ในการกำหนดอายุของวัดช่องนนทรีแล้ว ยังมีเรื่องเล่าสืบต่อกันเป็นนิทานพื้นบ้านหรือตำนานที่แสดงถึงความเก่าแก่ และความเป็นมาของชื่อตำบลช่องนนทรี และวัดช่องนนทรี ดังนี้

๑. นิทานพื้นเมือง หรือ ตำนานท้าวอู่ทอง ในย่านนี้เล่ากันว่าท้าวอู่ทองกับมเหสีพร้อมทหารจำนวนหนึ่ง หนีโรคห่า (อหิวาตกโรค) มาจากเมืองอู่ทอง เมื่อเดินทางผ่านมาถึงตำบลหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาได้หยุดพักเหนื่อย พระเจ้าอู่ทองและมเหสีได้ปลอมพระองค์เป็นคนธรรมดา และโปรดให้มเหสีถอดรัดเกล้า (เครื่องประดับที่พระเศียร) ออก เพื่อความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายสถานที่นั้นจึงเรียกกันต่อมาว่า “บางรัดเกล้า” และสมัยต่อๆ มาจึงเพี้ยนเป็น บางกระเจ้าจนถึงปัจจุบัน

ท้าวอู่ทองให้ทหารขึงเชือกและต่อแพ เพื่อจะข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปอีกฝากหนึ่งข้ามไปไม่ทันไร ห่าก็ตามมาทันและพยายามไต่เชือกข้ามตามมา ท้าวอู่ทองจึงให้ตัดเชือก ห่าจึงข้ามฟากไม่ได้ ท้าวอู่ทองพาพลมาพักที่ตำบลหนึ่งอยู่เป็นเวลานาน จึงเรียกชื่อตำบลนั้นว่า "ช่องนางหนี" ต่อมาเพี้ยนเป็นช่องนนทรี จนถึงปัจจุบัน

๒. เรื่องชื่อเดิมของวัดช่องนนทรี เล่าสืบต่อกันมาว่า มีหญิงสาวชาวบ้านหนีพม่าที่ยกทัพเข้ามาสมัยกรุงศรีอยุธยา ไปแอบอยู่ในโบสถ์ของวัดและรอดพ้นมาได้ จึงเรียกวัดนี้ว่า วัดนางหนี และต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็น วัดช่องนนทรี

วัดดอกไม้ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากวัด และย่านคลองภูมินัก สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลายประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๐ เนื่องด้วยมีหอสวดมนต์โบราณและพระประธานสมัยอู่ทองส่วน **วัดยานนาวา** นั้น เป็นวัดโบราณที่สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เรียกกันว่า "วัดคอกควาย" หรือ "วัดดอนควาย" ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง บริเวณวัดเรียกกันว่า บ้านคอกควาย จากการที่ชาวบ้านซึ่งมีชนชาติทวายอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก นำกระบือที่เลี้ยงไว้มาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันเป็นประจำในหมู่บ้าน ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๑ พระราชทานนามใหม่ว่า "วัดคอกกระบือ" ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง และทรงบูรณะพระอุโบสถด้วย ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ทรงปฏิสังขรณ์วัดที่ชำรุดทรุดโทรม และสร้างพระเจดีย์ที่ปรากฏหลักฐานเป็นเรือสำเภาขนาดเท่าเรือสำเภาจริง เพื่อให้ลูกหลานได้รู้จักเรือสำเภาที่ทรงใช้ติดต่อค้าขายกับจีนในสมัยนั้นและ

พระราชทานชื่อใหม่ว่า "วัดยานนาวา" จากหลักฐานการมีวัดเก่าในสมัยอยุธยาตอนกลาง เป็นศูนย์กลางชุมชนที่สำคัญ ๓ วัด ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับย่านคลองภูมิ และจากหลักฐานที่บ่งบอกถึงการตั้งถิ่นฐานของราษฎรในสมัยอยุธยาที่นิยมตั้งอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง ทำให้สันนิษฐานได้ว่า บริเวณกรุงเทพมหานคร หรือ เมืองบางกอกทางใต้คือ เขตยานนาวา รวมทั้งย่านคลองภูมินี้ เป็นบริเวณที่ปรากฏตั้งหลักแหล่งพำนักอาศัยมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง หรือ ไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ปีมาแล้ว

ประวัติศาสตร์คลองภูมิสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ชุมชนย่านริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณแถบนี้ คงมีอาชีพในการทำสวนสืบต่อมา ดังปรากฏหลักฐานการบันทึกของเฟรเดอริก อาร์เธอร์ นีล ชาวอังกฤษที่เข้ามารับราชการทหารในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีพ.ศ. ๒๓๙๓ เกี่ยวกับเขตสวนบริเวณปากลัดบน (เขตสำโรงปัจจุบัน) ว่า "ออกจากเมืองปากลัด เราก็ผ่านดินแดนที่อุดมณ์สมบูรณ์ในการเพาะปลูกมากขึ้นเรื่อยๆ มีหมู่บ้านและตำบลเล็กๆ อยู่เป็นระยะๆ ตลอดทาง บางแห่งก็ผลไม้ดกเต็มไปหมด ใบอันหนาทึบนั้นตัดกันดีกับสีเขียวอ่อนบนพื้นดิน"

ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑-รัชกาลที่ ๓ สภาพการตั้งบ้านเรือน และชุมชนยังคงอาศัยเป็นกลุ่มบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา และริมคลองทั้งทางฝั่งตะวันตก (ฝั่งธนบุรี) และทางฝั่งตะวันออก (ฝั่งพระนคร) ทางฝั่งพระนครมีการตั้งถิ่นฐานของราษฎรหนาแน่นเป็นบริเวณ ดังนี้ ศูนย์กลางของเมืองหลวง ที่เรียกกันว่า พระนคร คือ พื้นที่บริเวณพระบรม

มหาราชวัง (วังหลวง) และ พระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) รวมทั้งวัดสำคัญหลายวัด วังเจ้านาย บ้านเรือนเสนาบดี ขุนนาง และราษฎรทั่วไป ซึ่งมักเป็นบ่าวไพร่ และทาสของเจ้านายและขุนนาง อยู่รวมในเขตกำแพงพระนคร และตามแนวริมคลองคูเมืองชั้นใน นอกจากนี้มีการขยายชุมชนออกมาแถมคลองรอบกรุง (คลองบางลำพูและคลองโอ่งอ่าง) มีขุนนางเสนาบดี คหบดีชาวจีนและชาวต่างชาติ เช่น มอญ ลาว ญวน และเขมรตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วย ถัดออกไปบริเวณรอบนอกตั้งแต่คลองผดุงกรุงเกษมออกไปเป็นพื้นที่นอกเมืองที่ห่างไกลสมัยนั้นเรียกว่าเป็นทุ่ง หรือ ป่า มีการตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยเฉพาะบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา โปรดเกล้าฯ ให้พวกญวน แขก เขมร และทวายตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณนี้ ย่านคลองภูมิเขตยานนาวาอยู่ทางด้านใต้ของพระนครจึงนับว่าอยู่ในเขตทุ่ง หรือ ป่า ที่มีราษฎรตั้งถิ่นฐานแถบริมแม่น้ำเจ้าพระยา และลำคลองที่แยกเข้าไปจากแม่น้ำเจ้าพระยา

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ อาณาจักรเพื่อนบ้านใกล้เคียง คือ เขมร และญวน มีความไม่สงบภายใน และขยายเป็นศึกสงครามระหว่างอาณาจักร แม้ข้างฝ่ายพม่าก็ยังไม่เป็นที่ไว้วางใจว่าจะยกทัพมาตีไทยเมื่อไร พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) จึงโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเป็นแม่กองไปสร้างเมืองที่ปากลัด เพื่อป้องกันข้าศึกที่จะมาทางทะเล “ตัดเอาท้องที่แขวงกรุงเทพมหานครบ้างและแขวงเมืองสมุทรปราการบ้าง รวมกันตั้งขึ้นเป็นเมืองใหญ่อีกเมือง ๑ พระราชทานชื่อว่า **เมืองนครเขื่อนขันธ์** ให้ย้ายครัวมอญเมืองปทุมธานี พวก

พระยาเจ่งมีจำนวนชายฉกรรจ์สามร้อยคนลงไปอยู่ ณ เมืองนครเขื่อนขันธ์ แล้วทำป้อมขึ้นข้างฝั่งตะวันออกสามป้อม ให้ชื่อป้อมปู่เจ้าสมิงพราย ๑ ป้อมปีศาจสิง ๑ ป้อมราหูจร ๑ รวมทั้งป้อมเก่าชื่อป้อมวิทยาคม ชื่อสร้างในรัชกาลที่ ๑ ด้วยเป็น ๔ ป้อม สร้างข้างฝั่งตะวันตกอีก ๕ ป้อม ชื่อป้อมแผลงไฟฟ้า ๑ ป้อมเหล่านี้ชักกำแพงถึงกัน ข้างหลังเมืองก็ทำกำแพงล้อมรอบ ตั้งยุ้งฉางตึกดิน และศาลาไว้เครื่องศาสตราวุธพร้อมทุกประการที่ริมแม่น้ำทำลูกทุ่นสายโซ่สำหรับขึงกั้นแม่น้ำหลักผูกทุ่นก่อด้วยอิฐใช้ไม่ได้ จึงคิดเอาซุงมาทำเป็นต้นโกลน ร้อยเกี่ยวคาบกระหนาบกันเป็นตอนๆ เข้าไปปักหลักหว่างต้นโกลนทุกช่อง ร้อยโซ่ผูกทุ่นได้มั่นคงดี การสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์สำเร็จได้ตั้ง พิธีฝังอาถรรพณ์ปักหลักเมืองเมื่อ ณ วันศุกร์ เดือน ๗ แรม ๑๐ ค่ำ ปีกุน สัปตศก จุลศักราช ๑๑๗๗ พ.ศ. ๒๓๕๘ ครั้งนั้นกรมราชวังบวรสถานมงคลทรงสร้างพระอารามขึ้นไว้ในเมือง พระราชทานนามว่า วัดทรงธรรมพระอาราม ๑ พระอุโบสถเป็นแต่เครื่องไม้ฝากระดาน แล้วจึงโปรดตั้งสมิงทอมาบุตรพระยาเจ่ง ซึ่งเป็นพระยาพระรามน้องเจ้าพระยามหาโยธา เป็นพระยานครเขื่อนขันธ์รามัญราชชาติเสนาบดี ศรีสิทธิสงครามผู้รักษาเมือง แลตั้งกรมการพร้อมทุกตำแหน่ง

บริเวณเขตยานนาวาด้านใต้ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ครอบคลุมบริเวณย่านคลองภูมิ ซึ่งเดิมเป็นชายทุ่งหรือส่วนที่ห่างไกลเป็นบริเวณชายขอบพระนครจึงถูกรวมเข้ากับบริเวณปากลัด ขึ้นกับเมืองใหม่ที่ชื่อว่า นครเขื่อนขันธ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๕๘ การเป็นพื้นที่ในเขตการปกครองของเมืองนครเขื่อนขันธ์และการใช้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็น

เส้นทางคมนาคมติดต่อที่สะดวกกว่า การติดต่อทางบกกับดินแดนที่อยู่ลึกเข้าไปจากแม่น้ำเจ้าพระยาในท้องที่ของกรุงเทพมหานคร ทำให้ราษฎรย่านคลองภูมิ เขตยานนาวา และใกล้เคียงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับท้องที่ทางฝั่งปากลัดหรือพระประแดง ตั้งแต่ครั้งอดีตกาล

ประวัติศาสตร์คลองภูมิสมัยรัชกาลที่ ๕

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อมีการเปิดประเทศติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตก นับตั้งแต่ไทยทำสนธิสัญญาเบาว์ริ่ง กับอังกฤษ เมื่อพ.ศ. ๒๓๙๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรับความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาปรับปรุงบ้านเมืองให้สงบเป็นระเบียบ โปรดเกล้าฯ ให้จัดหาที่อยู่สำหรับชาวต่างประเทศที่ทรงจ้างให้เข้ามาช่วยเหลืองานของบ้านเมืองและโปรดให้ขุดคลองผดุงกรุงเกษม ทำให้มีการตั้งหลักแหล่งของราษฎรขยายออกมาบริเวณเขตที่เคยเป็นเขตนอกเมืองมากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีชุมชนหนาแน่นบริเวณแถบริมแม่น้ำเจ้าพระยา และริมถนนเจริญกรุงตอนใต้บริเวณถนนสี่พระยา ตรอกสะพานขาว บางรัก สุรวงศ์ สีลม และสาทรเป็นที่ตั้งหลักแหล่งทำการค้าขาย ประกอบธุรกิจที่ตั้งกงศุลและบ้านเรือนของชาวต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ เช่น โปรตุเกส อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมัน และฮอลันดา รวมทั้งบ้านชาวต่างประเทศ และคนในบังคับต่างประเทศ

เมื่อบ้านเมืองมีความเจริญขึ้นทางด้านเศรษฐกิจ คมนาคม และสาธารณูปโภคความเจริญของบ้านเมืองได้แผ่ขยายมาทางพระนคร ด้าน

ใต้ด้วย ที่ดินกลายเป็นสิ่งที่มีมูลค่า ซื้อขายและถือเป็นกรรมสิทธิ์ ราษฎรทั่วไปมีสิทธิถือครองและให้รัฐออกโฉนดกรรมสิทธิ์ให้ในที่ดินที่ตนอยู่อาศัยและทำมาหากินอยู่ (หากไม่มีผู้ใดคัดค้านว่าเป็นที่ดินของตน) ข้าราชการหรือราษฎรที่มีทรัพย์สิน หรือลงทุนขุดคลองจะได้รับสิทธิจับจองที่ดินสองฝั่งคลองและมีสิทธิขายสิทธิแก่ผู้อื่นด้วย ดังเช่น หลวงสาทรราชายุกต์ ได้ลงทุนขุดคลองสาธรและแบ่งที่ดินบริเวณริมคลองเป็นแปลงย่อยๆ ขายให้แก่ราษฎรทั่วไปด้วย ชาวต่างประเทศและคนในบังคับ ต่างประเทศที่พำนักอาศัยอยู่ในพระนครเกินกว่า ๑๐ ปี จะมีสิทธิขออนุญาตซื้อหรือเช่าที่ดินอยู่อาศัยได้

ท่ามกลางสภาพบ้านเมืองดังกล่าว แม้ว่าย่านคลองภูมิและเขตยานนาวา จะเป็นบริเวณต่อแดนเขตบางรัก สุรวงศ์ และสาทรที่มีการขยายตัวของเมืองสูง แต่ความเจริญยังมาไม่ถึงบริเวณตอนใต้ของพระนครที่ถูกตัดไปรวมกับฝั่งตรงกันข้าม เป็นเมืองนครเขื่อนขันธ์ปรากฏสภาพของบริเวณชายขอบพระนครอย่างต่อเนื่องมาจนสมัยรัชกาลปัจจุบัน

ย่านคลองภูมิในสังกัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ สมัยรัชกาลที่ ๕

ตามเอกสารทั่วไป ได้เขียนถึงประวัติของเขตยานนาวาว่า พื้นที่เขตยานนาวาเดิมมีชื่อว่า บ้านทวาย ข้อเขียนดังกล่าวได้สร้างความเข้าใจ

ที่ผิดว่า เขตยานนาวาทั้งหมดในปัจจุบันคือบริเวณบ้านทวาย หรือ ขึ้นกับอำเภอบ้านทวาย เมื่อมีการแบ่งเขตอำเภอชั้นในกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๓ และ พ.ศ. ๒๔๕๘ แต่โดยความเป็นจริงแล้ว บริเวณใต้สุดของเขตยานนาวา คือ ย่านคลองภูมิและบริเวณใกล้เคียงริมแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ติดกับอำเภอบ้านทวาย เป็นบริเวณที่ขึ้นกับอำเภอพระประแดงในนครเขื่อนขันธ์มาก่อน

บริเวณชายขอบกรุงเทพมหานครทางใต้ ซึ่งถูกตัดไปขึ้นกับนครเขื่อนขันธ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ยังคงเป็นเรือกสวน ไร่ นา เช่นเดียวกับสมัยต้นรัตนโกสินทร์ มีคลองซึ่งล้วนมีปากคลองออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสิ้น เช่น คลองช่องนนทรี คลองภูมิ คลองใหม่ คลองสาน คลองด่าน คลองวัดปริวาศ คลองวัดดอกไม้ เป็นต้น

ขอบเขตของบริเวณชายขอบพระนครที่ขึ้นกับนครเขื่อนขันธ์ คือ บริเวณโค้งปลายสุดของแผ่นดินพระนครมีคุ้งแม่น้ำเจ้าพระยา โอบล้อมไว้ก่อนที่จะวกขึ้นไปถึงบริเวณคลองเตย และคลองพระโขนง มีขอบเขตดังนี้

๑. ทิศเหนือ คือ แถบทุ่งวัดดอน วัดลุ่ม ทุ่งมหาเมฆ ที่ติดต่อกับวัดช่องนนทรี เป็นบริเวณตามแนวคลองช่องนนทรีที่ตัดผ่านทุ่งนากว้างใหญ่แถบนี้

๒. ทิศตะวันตก น่าจะสุดเขตที่แถบบางโคล่ หรือบริเวณวัดดอกไม้ เนื่องจากปรากฏหลักฐานว่า พระยาดำรงราชพลขันธ์ เจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์ พร้อมกรมการเมืองมีการรายงานการตรวจท้องที่ประจำเดือนตุลาคม

ร.ศ.๑๒๑ (พ.ศ.๒๔๔๕) ได้นั่งเรือข้ามจากฝั่งพระประแดง มาขึ้นแห่งแรกเพื่อตรวจข้อราชการที่วัดดอกไม้

๓. ทิศตะวันออก คือ บริเวณจรดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามบางกระเจ้า มีชุมชนตั้งอยู่เรียงรายต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากมีวัดเรียงรายตลอดริมแม่น้ำเจ้าพระยา คือ วัดปริวาศ วัดทองบน วัดด่าน วัดคลองภูมิ วัดช่องลม รวมทั้งวัดคลองเตย **เอกสารจดหมายเหตุรายงานการตรวจราชการเมืองนครเขื่อนขันธ์ ร.ศ. ๑๒๑ ของพระยาดำรงราชพลขันธ์** หลวงศรีสิทธิเดชว่าปลัดและกรมการเมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งกราบบังคมทูลพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงนเรศวรฤทธิ เสนาบดีกระทรวงนครบาล เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ร.ศ.๑๒๑ ได้ให้ภาพชีวิตความเป็นอยู่ของย่านคลองภูมิและบริเวณใกล้เคียงซึ่งขึ้นกับเมืองนครเขื่อนขันธ์ มีสาระสำคัญดังนี้

๑. เป็นการตรวจราชการโดยทางเรือ จากที่พักฝั่งพระประแดงแวะขึ้นเรือเพื่อตรวจราชการ ๓ วัน ระหว่าง วันที่ ๒๖-๒๘ กันยายน ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕)

๒. ราษฎรอยู่อาศัยเป็นระยะๆ ต่อเนื่องตลอดริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีการทำบัญชีสำมโนครัวแล้วเป็นจำนวนหญิงชายและจำนวนหลังคาเรือน ชุมชนมีขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างขนาดเล็กเป็นหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแล ขนาดใหญ่เป็นตำบลมีกำนันปกครองกำนันมีบรรดาศักดิ์เป็นหมื่น คือ หมื่นบำรุงราชกิจ ที่ตำบลบางพึ่งและหมื่นเกษโลกา ตำบลบางโพงพาง ส่วนใหญ่สงบเรียบร้อย ปราศจากโจรผู้ร้าย ผู้ใหญ่บ้านใช้เกราะเป็น

สัญญาณตีเรียกประชุมลูกบ้านมีอาชีพทำสวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ ที่ทำนาแลค้าขายบ้าง ชื่อตำบลมักเรียกตามชื่อคลอง หรือชื่อวัดที่ตั้งอยู่ เรียงรายเป็นระยะบริเวณปากคลองริมแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่มีการตรวจราชการมีตามลำดับดังนี้

๑) วัดดอกไม้ หมู่บ้านนายพิณ ๑๓๘ คน ๒๑ หลังคาเรือน ทำสวนผลไม้

๒) หมู่บ้านนายทอง

๓) หมู่บ้านนายเหลง ๘๐ คน ๑๒ หลังคาเรือน ทำสวน

๔) หมู่บ้านนายแสง อำแดงสุก

๕) ตำบลบางมะนาว นายพุ่มผู้ใหญ่บ้านมี ๙๐ คน ๑๙ หลังคาเรือน ทำสวน

๖) ตำบลบางพึ่ง หมู่บ้านนายนิน ทำสวนผลไม้ (สิ้นสุดการตรวจราชการวันแรก)

๗) เริ่มตรวจราชการวันที่ ๒ ที่ตำบลบางพึ่ง หมู่บ้านนายมาก มี ๔๐ คน ๘ หลังคา เรือน ทำสวนผลไม้และค้าขายบ้าง

๘) หมู่บ้านบางโพงพาง มี ๑๑๔ คน ๓๓ หลังคาเรือน

๙) ตำบลวัดปริวาศ หมู่บ้านนายยัง มี ๔๙ คน ๑๒ หลังคาเรือน ทำสวน

๑๐) หมู่บ้านนายเอี่ยม อำแดงอิน

๑๑) หมู่บ้านนายท้วม ตำบลบางด่าน มี ๒๐๕ คน ๓๗ หลังคาเรือน ทำสวน บ้างทำนาบ้าง (สิ้นสุดการตรวจราชการวันที่ ๒)

๑๒) เริ่มตรวจราชการวันที่ ๓ คือ วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๔๔๕ ที่คลองด่าน หมู่บ้านนายเฉย อำแดงเงิน ทำสวน

๑๓) หมู่บ้านนายเทศ ตำบลคลองสาร

๑๔) หมู่บ้านายเลี่ยม ตำบลคลองใหม่

๑๕) หมู่บ้านนายพรม อำแดงเลื่อม ทำสวนบ้างทำนาบ้าง

๑๖) "ถึงวัดคลองภูมิ เวลา บ่าย ๔ โมง ๑๕ นาที แวะเยี่ยมพระสงฆ์วัดคลองภูมิมีพระสงฆ์ ๑๐ รูป ทั้งเจ้าอธิการเอี่ยม พระสงฆ์เรียนคัณธุระ วิปัสสนาธุระ มีศิษย์วัด ๙ คน พระสงฆ์ได้เล่าเรียนคัณธุระและสั่งสอนศิษย์เป็นปรกติหาได้มีความขัดข้องประการใดไม่ กลับจากวัดคลองภูมิมาถึงที่พักเวลาบ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที" เป็นอันสิ้นสุดการตรวจราชการครั้งนี้ที่วัดคลองภูมิ

สภาพพื้นที่ของย่านคลองภูมิสมัยรัชกาลที่ ๕

จากรายงานการตรวจราชการข้างต้น ทำให้เห็นสภาพบ้านเรือนของย่านคลองภูมิและใกล้เคียง ซึ่งอยู่ในสังกัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ ว่าเป็นพื้นที่สวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ มีการทำนาบ้างในที่ห่างไกลจากที่ดินลุ่มแม่น้ำ และบริเวณที่ดอน เช่น ใกล้วัดช่องนนทรี ถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีการระบุว่าบริเวณวัดคลองภูมิหรือย่านคลองภูมิจะเป็นพื้นที่สวน แต่ปรากฏว่าเอกสารจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ ระบุว่า ย่านคลองภูมิเป็นพื้นที่สวน และมีความอุดมณ์สมบูรณ์ วิเคราะห์จากหลักฐานการซื้อขายสวนจำนวนมากและได้ราคาสูง โดยผู้ซื้อคือ ราษฎรที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง และ

ผู้ที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณใจกลางพระนคร ดังเช่น

๑. นายสุด อำแดงสิน บ้านอยู่ที่ตำบลบางกระเจ้า ซื้อที่ดินสวนตำบลคลองภูมิของนายแดง อำแดงหุ่น อาศัยอยู่ที่ตำบลริมวัดประยุรวงษาราม กรุงเทพฯ เป็นที่สวนผลไม้ ๑ ขนัด กว้าง ๕๒ วา ยาว ๓๒ วา เป็นเงิน ๓๒ ชั่ง (๒,๕๖๐ บาท) เมื่อเดือนมิถุนายน ร.ศ.๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) เป็นที่น่าสังเกตว่า นายแดง ซึ่งมีบ้านเรือนอยู่ที่กรุงเทพฯ คือใกล้วัดประยูรฯ เป็นผู้ขายที่ดินเดิมของภรรยา มีหนังสือร้องขอให้ทำการมอบโฉนดกันที่ ที่ว่าการอำเภอคลองพระโขนงแต่ขอให้มาซื้อมอบเงินกันที่กระทรวงนครบาลด้วยวิตกว่า หลังจากขายที่ดินแล้วถือเงินกลับมาอาจเกิดโจรผู้ร้ายแย่งชิงเงินจากการขายที่ไปในระหว่างทาง เงื่อนไขนี้อาจสันนิษฐานได้ว่าบริเวณตำบลคลองพระโขนง เมืองนครเขื่อนขันธ์ ที่ตั้งอยู่ชายขอบพระนครในสมัยรัชกาลที่ ๕ ยังคงเป็นบริเวณที่เป็นที่หวาดกลัวว่าจะไม่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ในขณะเดียวกันที่ดินตำบลสวนคลองภูมิดังกล่าว เป็นสวนผลไม้อุดมสมบูรณ์มีราคาสูง ทำให้ผู้ซื้อยินยอมตามเงื่อนไขของผู้ขาย แม้ว่าในขณะนั้นการเดินทางติดต่อน่าจะมีความลำบากและห่างไกลมากก็ตาม

๒. นายเหลิงจ่านายสิบ บ้านอยู่ตำบลปากคลองตลาด กรุงเทพฯ เป็นผู้ซื้อสวนผลไม้ตำบลคลองภูมิ ของนายยา เป็นเงิน ๓๘๐ บาท เนื้อที่ด้านเหนือกว้าง ๑๔ วา ใต้ ๔๐ วา ตะวันออก ๒๐ วา ๑ ศอก และตะวันตกกว้าง ๑๔ วา

๓. นายเปลี่ยน อำแดงแจ่ม บ้านอยู่ตำบลคลองภูมิ ซื้อสวนผลไม้จาก นายเอี่ยม ๑ ขนัด ขนาดกว้าง ๕๖ วา ยาว ๗๖ วา เป็นเงิน ๒,๖๔๐ บาท

๔. นายแพ อำแดงถม บ้านอยู่ตำบลคลองภูมิ ซื้อที่สวนของอำแดงเย็น ขนาดกว้าง ๒๙ วา ยาว ๓๐ วา เป็นเงิน ๘๐๐ บาท

๕. นายนุด อำแดงเริญ บ้านอยู่คลองภูมิ ซื้อสวนผลไม้จากนายวัน ๑ ขนัด เป็นเงิน ๒๔๐ บาท ระบุพื้นที่สวนข้างเคียงทั้ง ๔ ด้าน

จากการขายกรรมสิทธิ์ที่สวนและคดีความฟ้องร้องเรื่องเกี่ยวกับที่ดินในสมัยรัชกาลที่ ๕ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ดังนี้

๑. ที่สวนตำบลคลองภูมิ เป็นสวนผลไม้ลักษณะสวนเบญจพรรณ ปลูกผลไม้ได้อุดมณ์สมบูรณ์ เช่น ส้ม ส้มโอ ชมพู่มะเหมี่ยว ชมพู่สาแหรก ลำไย กล้วย มะพร้าว มะไฟ มะปราง มะม่วง ทุเรียน มังคุด ลางสาด หมาก พลู และสวนอ้อย นอกจากนี้มีป่าจากขนาดใหญ่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ปรากฏว่า มีการให้สัมปทานเก็บจากเป็นรายปี โดยคนจากย่านปากลัดมากซื้อเหมาพร้อมเก็บเองปีละ ๒ ครั้ง

๒. ผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบนี้ และเป็นเจ้าของที่ดิน มีทั้งคนไทยพื้นเมืองคนจีน มอญ คนในบังคับต่างชาติ เช่น พวกแขกในบังคับอังกฤษ มีสถานภาพเป็นชาวจีน เป็นบ่าวไพร่รับราชการกับขุนนางในเขตพระนครก็มี

๓. วัดในย่านนี้แม้จะเป็นวัดราษฎร์ และที่กัลปนาของวัด ซึ่งให้คนเช่าที่สวน และส่งผลประโยชน์เป็นรายปีให้แก่วัด เช่น อำแดงจันประมูลเช่าสวนกัลปนาวัดคลองภูมิ ในปี
ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ.๒๔๓๙) ให้เงินผลประโยชน์แก่วัดปีละ ๒๐ บาท จากผลไม้คือ มะพร้าวและหมากการทำสัญญาให้เช่า และการดูแลเรื่องผลประโยชน์อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงธรรมการ ในบริเวณใกล้เคียงวัดดอกไม้มีที่ธรณีสงฆ์ ปรากฏหลักฐานในปี ร.ศ.๑๑๔ (พ.ศ.๒๔๘๓) ว่า "นายเขียว ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลวัดดอกไม้ ยื่นเรื่องราวขอผูกเช่าที่สวน ๗ ขนัดกับต้นผลไม้ และที่ขายสวนริมลำน้ำเจ้าพระยา เป็นที่ธรณีสงฆ์วัดดอกไม้ จะให้ผลประโยชน์ขึ้นแก่พระอารามตามสมควร ต่อมาปรากฏว่า นายถึกได้ค้างเงินค่าเช่าสวนวัดดอกไม้งวดที่ ๒ จำนวน ๘๐ บาท ตั้งแต่ ร.ศ.๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๙) จึงมีเรื่องร้องเรียนมาถึงกระทรวงนครบาล และเพิ่งจ่ายให้แก่กระทรวงธรรมการ เมื่อปี ร.ศ.๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑)

๔. การปกครองและผู้นำของชุมชนย่านคลองภูมิ และใกล้เคียง คือ ผู้ใหญ่บ้านรองจากกำนัน กรมการอำเภอ ปลัดกรมการเมืองและผู้ว่าราชการเมืองนครเขื่อนขันธ์ (ตามลำดับ) ย่านคลองภูมิ เรียกว่า ตำบลคลองภูมิ หรือ ตำบลบางคลองภูมิ มีผู้ใหญ่บ้านชื่อเปลี่ยนกำนัน คือ หมื่นกำจัดไพรี ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งสืบตระกูล ด้วยปรากฏว่านายปลั่งประทุมวินิจ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนสุดท้าย เป็นลูกของนายเปลี่ยน

หรือผู้ใหญ่เปลี่ยน ซึ่งสืบทอดตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจากบิดา คือ นายเปี่ยม หรือผู้ใหญ่เปี่ยม

วัดคลองภูมิ : ศูนย์รวมจิตใจของชาวคลองภูมิในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะการตั้งชุมชนของคนไทยมักจะมีวัดเป็นศูนย์กลาง หรือเป็นศูนย์รวมของจิตใจของคนในชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับศาสนาของทุกศาสนา และเป็นธรรมเนียมที่ตำแหน่งที่ตั้งบ้านเรือนของขุนนาง และราษฎรมักจะสัมพันธ์กับตำแหน่งวัดที่ตนสร้าง หรืออุปถัมภ์ บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดถนนพระราม ๓ ในปัจจุบัน มีวัดเรียงรายอยู่บริเวณใกล้กับปากคลอง เป็นวัดประจำย่านของแต่ละชุมชนที่อยู่อาศัยและใช้น้ำในบริเวณลำคลองนั้นๆ

วัดคลองภูมิเป็นวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งอยู่ทางขวาของคลองภูมิ (เมื่อหันหน้าออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา) เป็นวัดของคนในย่านคลองภูมิมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บรรพบุรุษชาวคลองภูมิเล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับประวัติทั่วราชอาณาจักรว่า เป็นวัดเก่าและได้มีการบูรณะหลายครั้ง มีการเชื่อถือตามหนังสือประวัติวัดคลองภูมิว่า "สร้างขึ้นเมื่อใดไม่มีหลักฐาน แต่จากการสันนิษฐานน่าจะสร้างขึ้นในราวสมัยรัชกาลที่ ๓ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๐ อาจก่อนหรือหลังนี้ก็ได้ แต่อาคารเสนาสนะต่างๆ ที่ได้สร้างไว้เดิมชำรุดทรุดโทรมได้รับการบูรณะ หรือก่อสร้างขึ้นใหม่แทนหลังเดิมหลายรายการ สิ่งก่อสร้างต่างๆ กว่าจะชำรุดคงกินเวลา

หลายปี ฉะนั้น วัดนี้คาดว่าได้สร้างขึ้นมาไม่น้อยกว่า ๑๗๐ ปี ขึ้นไป สำหรับสร้างวัดนั้นไม่ปรากฏนามและประวัติตามที่ชาวบ้านได้เรียกนามว่า "วัดคลองภูมิ" นั้นก็เรียกตามนามท้องที่ตั้งวัดคือ คลองภูมิ และ ได้ใช้มาจนตราบเท่าทุกวันนี้

การสันนิษฐานว่าวัดคลองภูมิสร้างในปี พ.ศ. ๒๓๗๐ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ นั้นมีที่มาอย่างไร ไม่มีการอ้างอิงในหนังสือของกรมการศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม ได้ค้นพบเอกสารจดหมายเหตุ สมัยรัชกาลที่ ๕ มีเรื่องราวเกี่ยวกับวัดคลองภูมิ ๔ ฉบับ ดังนี้

๑. เอกสารฉบับปี พ.ศ. ๒๔๓๙ มีวัดคลองภูมิอยู่ในเขตเมืองนครเขื่อนขันธ์ด้วยปรากฏเรื่องราวร้องทุกข์ของอำแดงจัน ผู้ประมูลเช่าที่สวนกัลปนาวัดคลองภูมิ ส่งเงินผลประโยชน์ให้วัดปีละ ๒๐ บาท ถูกนายโตลักขโมยต้นหมาก มะพร้าวในที่ซึ่งตนทำสัญญากับวัดไว้แล้วนั้น

๒. เอกสารฉบับปี พ.ศ. ๒๔๔๒ จีนเม่นเจ้าของสวนอ้อย ถวายที่ดินให้แก่พระมงคลเทพมุนี เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาศ) มอบให้นายคำ ไวยาวัจกร จัดการปลูกสร้างวัด เนื่องจากยังไม่มีโฉนด จึงต้องมีการ "ชัณสูท" (รางวัด) ที่สวนใหม่ โดยหมื่นปรีชาประเสริฐกำนันร่วมกับเจ้าพนักงานกระทรวงธรรมการและนายคำ ไวยาวัจกร ปรากฏขอบเขตที่สวน "เป็นที่สวนกว้างต้น ๑ เส้น ๑๙ วา ทิศใต้จัดลำน้ำเจ้าพระยา กว้างปลาย ๑ เส้น ๙ วา ทิศเหนือจรดสวนนายนุด อำแดงคำ ยาว ๓ เส้น ๑๑ วา ทิศตะวันออกเคียงสวนนายเม่น ทิศตะวันตกจดคลองหีบ เป็นสวนปลูกอ้อย ๑ ขนัด หมื่นปรีชาประเสริฐได้ป่าวร้องราษฎรอยู่

ใกล้เคียงกับที่สวนรายนี้ทราบแล้ว ก็มิได้มีผู้หนึ่งผู้ใดมาร้องทักท้วงหวงห้ามว่ากล่าวเกี่ยวข้องในที่สวนรายนี้ไม่ หมื่นปรีชาประเสริฐกำนันได้ปักหลักหมายเขตที่ไว้

ที่มาของสวนรายนี้นั้น ปรากฏว่า เดิมมีผู้นำมาจำนำกับ "คุณท่านจีน" แล้วหลุดจำนำ คุณท่านจีนจึงขายให้นายเม่นซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปากตรอกวัดพลับพลาไชยในราคา ๑๒ ชั่ง ก่อนนายเม่นถึงแก่กรรมได้ยกถวายให้แก่พระมงคลทิพมุนี เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาศยกที่ดินนี้เพื่อสร้างเป็นวัด โดยมอบให้นายคำ ไวยาวัจกร (ของวัดจักรวรรดิราชาวาศ) เป็นผู้จัดการปลูกสร้างวัดบนที่สวนคลองภูมินี้

จากหลักฐานทั้ง ๒ ฉบับ ดังกล่าวข้างต้น แสดงว่า เดิมมีวัดคลองภูมิอยู่ในย่านคลองภูมิแล้วก่อนปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ซึ่งปรากฏหลักฐานการเช่าที่กัลปนาวัดคลองภูมิของอำแดงจันหากแต่มีการยกที่ดินซึ่งมีโฉนดที่รางวัดใหม่ และปลูกสร้างหรือบูรณะวัดขึ้นใหม่ครั้งใหญ่ โดยนายคำไวยาวัจกรวัดจักรวรรดิราชาวาศ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๒

๓. เอกสารฉบับปี พ.ศ. ๒๔๔๕ เจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์ ปลัดกรมการเมือง ผู้รักษาว่าราชการเมือง มีหนังสือราชการถึงเสนาบดี กระทรวงนครบาล รายงานการตรวจท้องที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งขึ้นกับมณฑลกรุงเทพ ประจำเดือนกันยายน พ.ศ.๒๔๔๕ ว่า ได้ขึ้นเรือที่วัดคลองภูมิพบว่าเจ้าอาวาสวัด ชื่อ เจ้าอธิการเอี่ยม มีพระสงฆ์รวมทั้งวัด ๑๐ รูป เรียนวิปัสสนาธุระ คันถธุระ มีศิษย์วัด ๙ คน พระสงฆ์สอนศิษย์ให้เล่าเรียนหนังสือไทย และหนังสือขอม

หากนับเวลา การเริ่มก่อสร้าง หรือ บูรณะวัดคลองภูมิในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ การสร้างวัดคงจะกินเวลาประมาณ ๓ ปี คาดว่าวัดคลองภูมิที่สร้างใหม่น่าจะสร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ จึงเป็นเหตุให้ผู้ว่าราชการเมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งมาตรวจราชการในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๔๕ เดินทางจากตำบลคลองใหม่ มาถึงย่านคลองภูมิ และมาขึ้นบกที่วัดคลองภูมิ และรายงานเรื่องเกี่ยวกับพระสงฆ์ และการสอนหนังสือของพระภิกษุในวัดแทนการรายงานสภาพความเป็นอยู่ของย่านนี้ ดังเช่น ที่ได้รายงานตำบลหรือหมู่บ้านต่างๆ ตลอดเส้นทางการตรวจราชการ (๓ วัน) เอกสารฉบับที่ ๒ และที่ ๓ จึงน่าจะสอดคล้องและเป็นเหตุเป็นผลกัน

๔. เอกสารจดหมายเหตุเรื่อง การแต่งตั้งมรรคทายกวัดคลองภูมิในปี พ.ศ ๒๔๔๗ ชื่อนายขำ อายุ ๕๒ ปี เกี่ยวข้องกับวัด คือ เป็นผู้ปฏิสังขรณ์วัด และเคยเป็นศิษย์วัดคลองภูมิ

หนังสือของพระยาดำรงราชพลขันธ์ ผู้ว่าราชการเมืองนครเขื่อนขันธ์ กราบบังคมทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาล เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) เรื่องส่งบาญชีรายชื่อวัดและชื่อมัคนายก ๑๕ วัด ในเมืองนครเขื่อนขันธ์ ปรากฏชื่อ นายขำ ผู้เป็น "เลขสร่วย ขึ้นกรมหลวงเทวงษวโรประการ เสียเงินค่าราชการปีละ ๖ บาท" บ้านอยู่ห่างจากวัด ๑๐ เส้น มีอาชีพในการทำสวน ภรรยาชื่อ อำแดงนวม

เนื่องจากไม่พบเอกสารจดหมายเหตุ เล่าเรื่อง การสร้าววัดคลองภูมิในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๔๕ แต่อาจสันนิษฐานได้จากเอกสาร

จดหมายเหตุการตั้งมรรคทายกข้างต้นว่า เมื่อนายคำ และเจ้าหน้าที่ได้ทำการรังวัดที่ดินและออกโฉนดแล้ว การก่อสร้างวัดน่าจะเกิดจากชาวคลองภูมิด้วย มิใช่นายคำ หรือ เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาศเท่านั้น เนื่องจาก เอกสารการตั้งมรรคทายกข้างต้น ระบุชัดเจนว่าวัดคลองภูมิ "เป็นวัดราษฎรสร้าง" มิใช่เป็นของตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ราษฎรชาวคลองภูมิจึงผูกพันกับวัด ศรัทธาในพระประธานคือ หลวงพ่อโต และเจ้าอาวาสของวัดอย่างสืบเนื่องตลอดมา

ข้อมูลจากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษชาวคลองภูมิ ที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับวัด เช่น นายเพิ่ม ประทุมวินิจ ชาวคลองภูมิดั้งเดิม ผู้เป็นเชื้อสายของตระกูลผู้ใหญ่บ้าน และมรรคนายกของวัดคลองภูมิ ได้เล่าว่ามีการบูรณะวัดคลองภูมิมาแล้วหลายครั้ง มีการซ่อมอุโบสถแล้ว ๓ ครั้ง เนื่องจากความเก่าแก่และน้ำท่วมอยู่เสมอ การซ่อมครั้งแรกในสมัยนายชิด (ผู้เป็นพ่อ) เป็นผู้ซ่อมและพบว่า บานหน้าต่างของอุโบสถจารึกปีที่สร้างไว้เป็น พ.ศ. ๒๓๖๕ ซ่อมครั้งที่ ๒ ระหว่างที่นายเพิ่มได้อุปสมบท (ปี พ.ศ. ๒๔๙๐) และซ่อมอีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ในช่วงอายุของนายเพิ่ม (เกิด ๒๔๗๐) ได้ซ่อมอุโบสถ มาแล้ว ๒ ครั้ง และปัจจุบันเป็นอุโบสถใหม่ ที่ชาวคลองภูมิร่วมใจและร่วมทรัพย์กันสร้างขึ้นใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ และมีพิธีฝังลูกนิมิต เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ นอกจากนี้กลุ่มกุฎิพระได้เคยย้ายมาแล้ว ๓ ครั้ง คือ เดิมตั้งอยู่ที่บริเวณโรงเรียนวัดคลองภูมิ เอกสารรัชกาลที่ ๖ กระทรวงนครบาล คำว่ามัคนายกเป็นของเดิมต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นมรรคทายก ต่อมาย้ายมาอยู่ที่บริเวณเมรุ และใน

ปัจจุบันอยู่บริเวณริมน้ำใกล้เขื่อน เนื่องจากที่ดินของวัดงอกออกไปเป็นบริเวณกว้างมาก จึงได้มีการขยายพื้นที่ใช้ประโยชน์และสร้างกุฏิใหม่

ข้อมูลจากเอกสารจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ประกอบกับคำบอกเล่าของชาวคลองภูมิดั้งเดิม แสดงประวัติของวัดคลองภูมิ ว่าวัดนี้สร้างก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕ อาจเป็นปี พ.ศ. ๒๓๗๐ หรือ ๒๓๖๕ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการสร้างวัดใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๒ และเสร็จราวปี พ.ศ. ๒๔๔๕ หลังจากนั้นมีการบูรณปฏิสังขรณ์อีหลายครั้ง จนมีการสร้างอุโบสถหลังใหม่ในยุคปัจจุบัน

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง ในกรุงเทพมหานครอย่างใหญ่หลวงในสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ย่านคลองภูมิยังคงสภาพเป็นพื้นที่สวนผลไม้อันอุดมณ์สมบูรณ์ ดังปรากฏหลักฐานการซื้อ-ขายที่ดินสวนผลไม้จำนวนมาก ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ผลผลิตจากสวนคลองภูมิน่าจะเพิ่มมากขึ้นเพื่อนำไปเลี้ยงประชากรที่เพิ่มขึ้น รัฐมีรายได้สูงจากอากรสมพัตร ผลไม้ยืนต้นที่เก็บได้จากสวนแถบนี้ แต่สภาพบ้านเรือนและชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปของชาวคลองภูมิ น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เนื่องจากไม่มีถนนตัดผ่านบริเวณใกล้เคียง การสัญจรทางบกผ่านไปยังพื้นที่ตอนในของอำเภออื่นๆ ในเขตพระนครชั้นในยังคงลำบากเมื่อเทียบกับการติดต่อกับฝั่งปากลัดหรือพระประแดง ซึ่งเป็นตัวเมืองที่ตั้งของผู้ว่าราชการเมือง เป็นศูนย์กลางการปกครองและเศรษฐกิจของเมืองนครเขื่อนขันธ์ มีความเจริญและทันสมัยกว่า นอกจากชาวคลองภูมิจะติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านย่านใกล้เคียงแถบริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ซึ่งเป็นพื้นที่ชายขอบพระนครด้วยกัน แล้วยังติดต่ออย่างใกล้ชิดกับชาวเมืองนครเขื่อนขันธ์หรือพระประแดง รวมทั้งฝั่งบางกระเจ้าที่อยู่ในฝั่งตรงกันข้ามได้อย่างสะดวก เรือที่ใช้ คือ เรือข้ามฟาก มีท่าเรือหลายแห่ง เช่น ท่าวัดคลองภูมิ วัดปริวาศ ฝั่งตรงกันข้าม และถนนตก ซึ่งอยู่ปลายสุดของถนนเจริญกรุง ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ร.ศ.๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) เริ่มมีเรือโดยสารแบบใหม่ทันสมัยที่เรียกกันในสมัยนั้นว่า "เรือเมล์โมร์เตอร์โบตร์" เป็นเรือที่ใช้มอเตอร์ไฟฟ้า ของบริษัทไฟฟ้า เดินเรือรับ-ส่งราษฎรจากแถวปากคลองพระโขนงแขวงเมืองนครเขื่อนขันธ์ ไป-กลับปากคลองลัดหลวง วันละ ๓ เวลา เพิ่มความสะดวกในการติดต่อระหว่างราษฎรแถบชานพระนครกับฝั่งพระประแดงซึ่งอยู่ในเขตนครเขื่อนขันธ์ด้วยกัน โดยในระยะแรกยังไม่มีการเก็บค่าโดยสาร **ความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้ง ๒ ฝั่งฟากแม่น้ำเจ้าพระยานี้จึงมีทั้งในด้านเศรษฐกิจ คือ การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ด้านการเมืองการปกครอง และด้านวัฒนธรรม** คือ มีการแลกเปลี่ยน และผสมกลมกลืนขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาวมอญในเขตพระประแดงกับวัฒนธรรมของราษฎรแถบชายขอบพระนคร โดยการติดต่อสื่อสารและทางการศึกษา เนื่องจากคนทางฝั่งพระนครมักจะข้ามเรือไปเรียนที่โรงเรียนฝั่งพระประแดง นอกจากนี้ยังมีการแต่งงานกันระหว่างทั้งสองฝั่งอยู่จำนวนไม่น้อย

ประวัติศาสตร์คลองภูมิสมัยรัชกาลที่ ๖ จนถึงก่อนปี พ.ศ. ๒๕๑๙

สภาพทางการปกครองของย่านคลองภูมิ

ตำบลคลองภูมิเป็นบริเวณที่ขึ้นกับเมืองนครเขื่อนขันธ์ มณฑลกรุงเทพตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๕๘ เรื่อยมา จนปรากฏหลักฐานเอกสารจดหมายเหตุสมัยรัชกาลที่ ๕ ว่า ตำบลคลองภูมิเมืองนครเขื่อนขันธ์นี้ขึ้นกับอำเภอพระโขนงหรืออำเภอคลองพระโขนง สืบต่อมาจนปี พ.ศ. ๒๔๕๗ รัชกาลที่ ๖ มีพระบรมราชโองการเปลี่ยนนามเมืองนครเขื่อนขันธ์กลับไปเป็นเมืองพระประแดงตามเดิม หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการปกครองที่เกี่ยวกับพื้นที่ย่านคลองภูมิดังนี้

๑. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) กำหนดอำเภอชั้นนอกและหัวเมืองในมณฑลกรุงเทพ เมืองนครเขื่อนขันธ์ขึ้นกับมณฑลกรุงเทพ

๒. วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ราษฎรในท้องถิ่นพระมหานครที่เจริญขึ้นและขยายออกไปแถบทุ่งหลวงฯลฯ จึงมีการเพิ่มการจัดการปกครองท้องที่ ตั้ง เมืองใหม่ เช่น ธัญญะบุรี มีนบุรี และให้มีการขยายเขตการปกครองพระมหานครออกไปให้เหมาะสม สะดวกต่อการปกครอง รวมทั้งบังคับบัญชาหัวเมืองขึ้นให้เรียบร้อยเหมาะกับยุคสมัย จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติ เรื่องการเปลี่ยนแปลงราชการกรมพระนครบาล มีสาระสำคัญ ดังนี้

๒.๑ ยกเลิกมณฑลกรุงเทพ รวมท้องที่เมืองนนทบุรี มีนบุรี พระประแดง และ สมุทรปราการ เป็นเขตกรุงเทพมหานครรอบนอก กำหนดตั้งเป็นจังหวัดนนทบุรี จังหวัดมีนบุรี จังหวัดพระประแดง และจังหวัดสมุทรปราการ

๒.๒ แบ่งเขตกรุงเทพมหานครเป็น ๒ จังหวัด คือ จังหวัดรพระนคร (ตั้งอยู่ทางฝั่งตัววันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา) และ จังหวัดธนบุรี (ตั้งอยู่ตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา)

๒.๓ ประกาศตั้งอำเภอชั้นในของจังหวัดพระนคร ๒๕ อำเภอ เช่น อำเภอบ้านทวาย อำเภอบางรัก อำเภอบางเสาธง อำเภอราชบูรณะ และอำเภอบุคคโล อยู่ใกล้บริเวณย่านคลองภูมิ

จากพระราชบัญญัติดังกล่าว จังหวัดพระประแดงมีพื้นที่อำเภอพระประแดงและอำเภอพระโขนง **ย่านคลองภูมิอยู่ในอำเภอพระโขนงซึ่งติดต่อกับอำเภอบ้านทวาย ซึ่งเป็นอำเภอชั้นในของจังหวัดพระนคร**

๓. **ต่อมา ย่านคลองภูมิ** ซึ่งขึ้นอยู่กับตำบลช่องนนทรี **ถูกรวมกับตำบลบางโพงพาง** (ซึ่งประกอบด้วยย่านคลองใหม่ วัดด่าน วัดปริวาส) เป็นอำเภอพระโขนงในเขตจังหวัดพระนคร แต่ยังคงสภาอยู่ในเขตอำเภอชั้นนอก

๔. **ย่านคลองภูมิ** เปลี่ยนสังกัดอำเภออีกครั้งหนึ่ง **เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๔๗๒** มีประกาศเรื่องแก้ไขเขตท้องที่ในจังหวัดพระนคร

และ จังหวัดพระประแดง ทำให้ย่านคลองภูมิ อำเภอพระโขนง**ย้ายสังกัดไปขึ้นอำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร**

การย้ายสังกัดอำเภอของย่านคลองภูมิ และบริเวณใกล้เคียง น่าจะเนื่องมาจากขอบเขตของอำเภอต่าง ๆ ในแถบนี้แต่เดิมเป็นป่าเป็นสวน จึงไม่สามารถกำหนดได้ชัดเจนตายตัว คงมีการเหลื่อมล้ำปะปนกัน แม้ตำบลคลองภูมิบางครั้งปรากฏในเอกสารรัชกาลที่ ๖ ว่าอยู่ในอำเภอบ้านทวาย บ้างก็อยู่ในอำเภอพระโขนง ปรากฏหลักฐาน นายอำเภอบ้านทวายร้องเรียนว่าเจ้าพนักงานทั้ง ๒ ฝ่ายมักเข้าใจผิด ทำให้สำรวจผิดพลาด ประกอบกับสภาพภูมิประเทศ และบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลง ไปตามกาลเวลา จึงมีการกำหนดเขตอำเภอกันใหม่อยู่หลายครั้งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

๕. ย่านคลองภูมิ อยู่ในตำบลช่องนนทรี อำเภอบ้านทวายสืบต่อมา และเป็นพื้นที่สวนผลไม้เป็นอาชีพหลัก ดังปรากฏ ในประกาศเก็บเงินอากรสวนในปี พ.ศ. ๒๔๗๕

๖. เดือนกันยายน ๒๔๘๒ มีการประกาศเปลี่ยนนายอำเภอทวาย เป็นอำเภอยานนาวา คลองภูมิจึงเป็นย่านหนึ่งในตำบลช่องนนทรีอำเภอยานนาวา สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

๗. เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๙ มีพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลกรุงเทพและมีการจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ แต่เนื่องจากบริเวณคลองภูมิ ถูกกำหนดว่าเป็นนอกเขตเทศบาลระยะหนึ่ง จนกระทั้งหลัง สงครามโลกครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ มีการประกาศให้มีการเลือก

สมาชิกสภาเทศบาล มีผลให้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านถูกยกเลิกไป ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๐

ก. วิถีชีวิตของชาวคลองภูมิก่อนปี พ.ศ. ๒๕๑๙

วิถีชีวิตในย่านคลองภูมิ สมัยรัชกาลที่ ๖ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้ที่สงบ และเรียบง่าย คล้ายกับวิถีชีวิตท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล จากเมืองหลวง แม้ว่าคลองภูมิจะถูกย้ายเข้ามาสังกัดในจังหวัดพระนครแล้วก็ตาม ในคราวสงครามโลกครั้งที่ ๒ ย่านคลองภูมิไม่ได้รับอันตรายจากภัยสงคราม ขณะที่มีลูกระเบิดทิ้งลงที่คลังน้ำมัน ใกล้วัดช่องลม และที่วัดดอกไม้ ในคราวนั้นมีเรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ขอหลวงพ่อโต พระประธานในอุโบสถวัดคลองภูมิว่า พระอาจารย์หยุด มีคำ เจ้าอาวาสวัดคลองภูมิ มองเห็นเครื่องบินทิ้งระเบิดลงมาที่วัดคลองภูมิ แต่เสมือนหนึ่งว่าลูกระเบิดถูกปัดให้เบี่ยงลงน้ำไป

ชาวคลองภูมิติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ได้ ๒ ทาง คือ ทางบก และทางน้ำ

๑. ทางบก แต่เดิมชาวคลองภูมิจะเดินเท้าผ่านสวนไปออกถนนสาธุประดิษฐ์ที่โค้งต้นตาล (ปัจจุบัน คือ บริเวณใกล้ซอยสาธุประดิษฐ์ ๔๑) เพื่อเดินทางต่อไปยังตลาดแพตาท้วม (ตลาดใหญ่ของละแวกนี้) และต่อไปยังวัดไผ่ (ปัจจุบันคือ วัดไผ่เงิน) ซึ่งจะมีรถเมล์โดยสาร คือ สาย ๓๕ ในระยะต่อมามีเส้นทางบกอีกเส้นหนึ่งเกิดขึ้นจากผู้นำชาวคลองภูมิ ได้แก่ นายจำนงค์ ประทุมวินิจ นายประทุม จุลสำลี นายบุญชู

จันทร์พุ่ม นายหาญ จันทร์ขจร นายตุ้ย ส่องแสง และนายผิน ไม้มณี ได้เริ่มทำทางสัญจรราว พ.ศ. ๒๕๑๑ แรกเริ่มเป็นถนนลูกรัง ผ่านจากบริเวณสวนคลองภูมิไปยังวัดช่องนนทรี เพื่อไปออกที่ตลาดแพตาท้วม ถนนสาธุประดิษฐ์ ถนนนี้เดิมเรียกกันว่าถนนแดง นาน ๆ จะมีรถ ๒ แถว ผ่านมาสักคัน ในปัจจุบันคือซอยนาคสุวรรณ

๒. ทางน้ำ คือ การโดยสารเรือประเภทต่าง ๆ เช่น เรือพาย เรือสำปั้น ซึ่งใช้ขนของ เรืออีโปง เรือชะล่า ใช้บรรทุกผลไม้ ต่อมามีเรืออีแปะติดเครื่อง เรือแทกซี่ เรือยนต์ และเรือหางยาว ในสมัยต่อมา ใช้ข้ามฟากและไปติดต่อกับฝ่ายพระประแดงและแถบริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งเดียวกัน

การสาธารณูปโภค (ไฟฟ้าและน้ำประปา)

เดิมในท้องถิ่นของชาวคลองภูมิ และในละแวกใกล้เคียงไม่มีไฟฟ้า ยามค่ำคืนทุกวันจะใช้ตะเกียงกระป๋อง, ตะเกียงลาน, ตะเกียงรั้ว หรือตะเกียงเจ้าพายุ ตามสภาพและฐานะ ถ้าจะไปเที่ยวดูหนัง หรือไปขายพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ก็จะจุดคบทางมะพร้าวที่มีแสงไฟแดงวาบ ๆ ไปตลอดทางและจะถือไปอีกอันหนึ่ง เพื่อใช้ในตอนขากลับเวลาหนังหรือลิเกเลิกโดยนำไปซุกไว้ข้างทาง บางครั้งเมื่อเดินกลับปรากฏ ว่าหายไปแล้วเพราะคนที่กลับก่อน เอาไปใช้ **การไฟฟ้าเริ่มเข้ามาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐** โดยเข้ามาทางซอยนาคสุวรรณ ทั้งนี้ โดยแกนนำของนายประทุม จุลสำลี ร่วมกับชาวบ้านคลองภูมิที่อยู่ซอยคลองหีบทั้งหมด ร่วมกันปักเสาไฟตาม

ริมคลอง โดยมาสุดทางที่บ้านนางสมวงศ์ รักวิถี (สมัยนั้น ถนนพระราม ๓ ยังไม่ตัดผ่าน) **ส่วนโทรศัพท์** นั้น บ้านแรกของชาวคลองภูมิที่มีโทรศัพท์ใช้เป็นเครื่องแรก คือ บ้านนายประทุม จุลสำลี ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นเบอร์แรก ที่วัดชาวบ้านคลองภูมิ และละแวกใกล้เคียงรู้จัก และใช้บริการ ส่งข่าวคราวถึงกันยามจำเป็น

การใช้น้ำในการบริโภค ได้จากน้ำฝน และน้ำคลอง หน้า แล้งประมาณเดือน มีนาคมถึงเดือนเมษายน น้ำเค็มจะเข้ามายังเรือกสวนของชาวบ้านเกิดวิกฤตที่ยากลำบากน้ำขาดแคลนในการดำรงชีวิตต้องหาโอ่ง ไห ใส่เรือไปซื้อน้ำบาดาลที่พระประแดง ชาวคลองภูมิทุกครอบครัวได้หลั่งไหลกันไป ที่วัดคลองภูมิ ซึ่งในขณะนั้นวัดคลองภูมิมีปั้มน้ำขนาดใหญ่ เพื่อใช้ในกิจการของสงฆ์ ปั้มน้ำนั้นเป็นปั้มน้ำบาดาลต้องใช้มือโยกจึงจะได้น้ำขึ้นมา ชาวบ้านสวนคลองภูมิทุกครัวเรือนได้นำตุ่ม ปี๊บ กระป๋อง หรือภาชนะที่พอหาได้ หรือแม้กระทั่งเอาตุ่มบรรจุใส่ท้องเรือไปเข้าคิวรอรับน้ำ ปั๊มน้ำนั้นอยู่บริเวณข้างศาลาการเปรียญใหญ่ ทางด้านทิศเหนือ หน้าบ้านของนางถนอม สุริยวงศ์ ชาวบ้านได้ใช้น้ำบาดาลของวัดทั้งอาบ และกิน และได้หอบเอาเสื้อผ้าไปซักที่วัด ปรากฏว่าการไปรับน้ำรอแถวเข้าคิวตามลำดับนี้ต้องรอนานมาก ตั้งแต่ ๖ โมงเย็นกว่าจะได้น้ำกลับมาบ้านก็ดึกดื่นค่อนคืนถึงตี ๒ ตี ๓ ชาวคลองภูมิจึงรำลึกได้ถึงร่มบุญของวัดและเจ้าอาวาส วัดคลองภูมิ ในครั้งก่อนนั้น และต่อมาชั่วลูกหลานในปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์คลองภูมิยุคปัจจุบัน
(ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๙ จนถึงปัจจุบัน)

ในสมัยรัชกาลที่ ๙ นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นต้นมา รัฐมีนโยบายส่งเสริมการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในอำเภอเมือง และอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีการเร่งพัฒนาด้านสาธารณูปโภคและการคมนาคม โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร เกิดศูนย์กลางธุรกิจใหม่ขึ้น เช่น เขตบางกะปิ ลาดพร้าว พระโขนง สุขุมวิท สีลม สาธร ประกอบกับมีการเพิ่มประชากรสูง อันเป็นผลมาจากการพัฒนาด้านสาธารสุข ทำให้การขยายตัวของกรุงเทพมหานครเป็นไปอย่างรวดเร็ว เขตยานนาวาจึงอยู่ในเขตการพัฒนาดังกล่าว ย่านคลองภูมินับตั้งแต่เริ่มโครงการตัดถนนพระราม ๓ อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของย่านคลองภูมิเกิดจากปัจจัยภายนอก ดังนี้

๑. การตัดถนนพระราม ๓ หรือ เดิมเรียกว่า ถนนเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นโครงการของกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกในการจราจรให้ยวดยานพาหนะ จากภาคตะวันออกได้ใช้เส้นทางนี้ลงสู่ภาคใต้ ช่วยระบายสินค้า โดยเฉพาะบริเวณท่าเรือกรุงเทพฯ และช่วยระบายความคับคั่งของยวดยานในถนนพระราม ๔ ถนนสุนทรโกษา ถนนอาจณรงค์ ถนนสาธร ถนนจันทร์ และถนนเจริญกรุง นอกจากนี้เป็นการพัฒนาการใช้ที่ดินในบริเวณนี้ให้เจริญขึ้นและเพื่อความ

เจริญของท้องถิ่น ทางหลวงเทศบาลนี้เริ่มต้นจากถนนเจริญกรุง ตรงที่บรรจบกับถนนจากสะพานกรุงเทพ ไปยังทิศตะวันออกเฉียงใต้ เลียบริมแม่น้ำเจ้าพระยาไปจนถึงถนนสุนทรโกษา ระยะทางยาวประมาณ ๑๑.๓๙ กิโลเมตร เป็นถนน ๘ เลน มีเกาะกลางถนน งบประมาณระยะแรก ๙๗,๖๐๐,๖๐๐ บาท และทยอยได้รับงบประมาณตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ เพื่อการเวนคืนที่ดินตาม **"พระราชกฤษฎีการกำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะ เวนคืน ในท้องที่ตำบลบางคอแหลม ตำบลบางโคล่ ตำบลบางโพงพาง ตำบลช่องนนทรี อำเภอยานนาวา และ ตำบลคลองเตย อำเภอพระโขนง จังหวัด พระนคร"** จึงมีการเวนคืนที่ดิน จ่ายค่าทดแทนที่ดิน อาคารและค่ารื้อถอนจำนวน ๑๐ ล้านบาท ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ โครงการนี้มีระยะเวลา ๕ ปี คือระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙ เนื่องจากปัญหาเรื่องงบประมาณจึงเริ่มก่อสร้างเป็นถนน ๒ เลนก่อน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๕ คือ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘ และเปิดใช้งานในเดือนมกราคม ๒๕๒๐ และได้มีการปรับปรุงครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยแบ่งระยะงานออกเป็น ๔ ช่วงบริเวณคลองภูมิอยู่ในระยะที่ ๓ คือ ปรับปรุงช่วงเดือน เมษายน ๒๕๓๗-กันยายน ๒๕๓๘ งบประมาณ ๑,๑๐๖,๘๙๙,๙๒๕.๘๔ บาท

ถนนสายนี้ นำความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง มาสู่ย่านคลองภูมิและบริเวณใกล้เคียง เนื่องจากตัดผ่านเข้าไปในบริเวณพื้นที่สวนผลไม้ แบ่งพื้นที่สวนคลองภูมิออกเป็น ๒ ส่วน คือ บริเวณวัดคลองภูมิ โรงเรียนวัดคลองภูมิ และพื้นที่ส่วนริมแม่น้ำเจ้าพระยาถูกถนนพระราม ๓

กั้นให้แยกจากบริเวณพื้นที่สวนตอนใน ชาวคลองภูมิรับสภาพการเปลี่ยนแปลงนี้โดยดุษฎี ส่วนใหญ่ยินดีที่มีถนนตัดผ่าน ทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้นมาก ในขณะที่สวนผลไม้จำนวนมากถูกแปรสภาพเป็นถนน และไหล่ถนน เจ้าของที่ดินชาวคลองภูมิจำนวนหนึ่งขายที่สวนได้ราคาดี บางคนย้ายออกไป อาศัยที่แหล่งอื่น แต่มีชาวคลองภูมิจำนวนมากที่ขายที่ดินไปบางส่วน คือส่วนที่ติดถนนและได้ราคาสูง ซึ่ง เรียกกันว่า สวนนอก ในบริเวณใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา แล้วย้ายบ้านไปอยู่บริเวณ สวนใน คือพื้นที่สวนตอนในลึกเข้าไปและห่างไกลจากถนน ดังเช่น นางฟื้น ประทุมวินิจ ขายที่สวนมรดกบิดาซึ่งอยู่ติดกับวัดคลองภูมิ เนื่องจากมีผู้มาซื้อที่ดินริมถนนพระราม ๓ ปิดกั้นทางออกสู่ถนน และได้รับผลกระทบจากน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาท่วมขัง เมื่อขายที่สวนนอกนี้แล้วจึงย้ายเข้าไปอยู่ที่สวนใน เช่นเดียวกับพ่อพูล ช้างทอง และเจ้าของที่สวนรายอื่น ๆ

ย่านคลองภูมิ จึงอยู่ในสภาพที่ต้องเปิดรับผู้เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ เช่นเดียวกับย่านอื่นๆ ในแถบถนนพระราม ๓ ตามกระแสของคนในสังคมเมืองหลวง หรือเมืองใหญ่ ๆ ที่ประกอบด้วยคนประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. นักธุรกิจ และคหบดี ผู้มาซื้อที่ดินย่านคลองภูมิ เพื่อประกอบการ หรือทำธุรกิจประเภทต่าง ๆ เช่น โรงงาน บริษัท ห้างร้าน ธนาคาร และ เพื่อการอยู่อาศัย เนื่องจากชอบความสงบร่มเย็นของพื้นที่ เช่น นายภูริช มหาดำรงกุล ฯลฯ

๒. คนชั้นกลาง ผู้มาซื้อบ้านพักอาศัยระดับต่าง ๆ

๓. ผู้ใช้แรงงาน ผู้มาทำงานตามโรงงานต่าง ๆ ซึ่งเช่าบ้านพักในราคาถูก และบางส่วนกลายเป็นชุมชนแออัด หรือ ผู้บุกรุกที่ดินสาธารณะ

๔. ชาวคลองภูมิดั้งเดิมที่อยู่อาศัยในพื้นที่เก่าแก่ของตนหรือของบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคนแล้ว

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับย่านอื่น ๆ ในเขตยานนาวาที่ได้รับผลกระทบจากการตัดถนนพระราม ๓ แล้ว ย่านคลองภูมิยังคงมีชาวคลองภูมิดั้งเดิม อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากกว่า ผู้ที่เพิ่งเข้ามาอยู่อาศัยใหม่ทั้ง ๓ ประเภทข้างต้น คือ มีชาวคลองภูมิดั้งเดิมอยู่ ประมาณ ๕๔ ตระกูล ดังนี้ ตระกูล โกศัยเนตร, คงเที่ยง, คล้ายวิจิตร, จันทร์ขจร, จุลสำลี, เจริญสุข, ช้างทอง, คงชมแพ่ง, ดำสวัสดิ์, ดิษสมาน, ตันชูวงษ์, เตมีสุภาพ, แป้นสวัสดิ์, ทองกองแก้ว, ทองเพ็ง, เทียนกุล, นาคสิริ, นาคสัมฤทธิ์, นิ่มคำ, นิ่มทองคำ, นุชเปลี่ยน, บัวบาน, บุญเปี่ยม, ประทุมวินิจ, ปานดิษฐ, แป้นโต, แป้นถึง, ผลวัฒนะ, ผลสวัสดิ์, แฝงสมบัติ, พรหมงาม, พูลภีไกร, ฟักทอง, ภักตร์ดวงจันทร์, ยังยืน, ยิ้มทะโชติ, รักวิถี, เรืองทรัพย์, ลิมปิทีป, วรรณกริ่ง, วรรณนิยม, ศรีประดิษฐ์, ศักดิ์ศรีวัฒนา, ส่องแสง, สังข์อ่อง, สุทธิโพธิ์, แสงคลัง, แสงสวัสดิ์, เหลืองรังษี, อยู่วิจิตร, อินทัศสิงห์, เอี่ยมสิน, เอี่ยววัฒนะ

การซื้อ - ขายที่ดินแถบถนนพระราม ๓ และใกล้เคียงนี้มีการเคลื่อนไหว ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๑๔ แล้ว คือ เมื่อเริ่มมีโครงการ

ตัดถนน และการประชุมวางแผนการดำเนินงาน ปรากฏว่ามี นักธุรกิจและเศรษฐี ในย่านอื่นมากว้านซื้อที่ดินแถบนี้ ย่านคลองภูมิ ก็เช่นเดียวกัน มีนายทุนรายใหญ่ คือ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา บริษัทไทยลำเลียง กลุ่มสหวิริยาซิตี้ เป็นต้น และเมื่อมีการเปิดให้ใช้ถนนตั้งแต่ปี ๒๕๑๙ ความสะดวกจากการคมนาคมทำให้มีการซื้อขายที่สวนกันมากขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการค้า และที่อยู่อาศัยแทนที่บริเวณเกษตรกรรมอย่างรวดเร็ว โรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก โกดังสินค้า รวมทั้งอาคารที่พักอาศัยหลายระดับสำหรับคนทำงานในศูนย์กลางเมือง และเขตต่าง ๆ เกิดขึ้นในย่านถนนพระราม ๓ เป็นจำนวนมาก พื้นที่สวนของชาวคลองภูมิดั้งเดิมซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่ตรงข้ามวัดคลองภูมิ ส่วนที่ติดถนนพระราม ๓ และในซอยพระราม ๓ ซอย ๕๙ นั้น ที่ดินบางส่วนถูกขายให้แก่กลุ่มธุรกิจและเปิดทำการเป็นบริษัท ห้างร้าน เช่น บริษัทธนูลักษณ์ (๒๕๑๘) โรงกระจกกิมหยูเสง (๒๕๓๐) บริษัทออนป้า (๒๕๓๕) และโรงไม้จินเส็ง ริมถนนพระราม ๓ เป็นต้น

๒. น้ำท่วมเมื่อปีพ.ศ.๒๕๒๖ ทำให้พื้นที่สวนในบางแห่งที่ยังคงสภาพเป็นสวนที่อุดมณ์สมบูรณ์หลังจากการเปิดใช้ถนนพระ ราม๓ แล้ว เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๐ ต้องกลายเป็นที่สวนล่มเนื่องจากน้ำท่วมเป็นเวลานาน ประกอบกับน้ำในคลองภูมิเริ่มไม่มีการถ่ายเท และเน่าเสียจากโรงงานใกล้เคียง จนไม่สามารถใช้ในการคมนาคมและการเกษตรได้

๓. การสร้างประตูระบายน้ำ พร้อมเขื่อน ค.ส.ล. ในปี พ.ศ.๒๕๒๘ เป็นประตูระบายน้ำตามคลองต่างๆ ตลอดแนวถนนพระราม

๓ รวม ๒๗ แห่ง ด้วยเหตุผลที่ว่าในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ของทุกปี น้ำทะเลหนุนสูง ทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณถนนพระราม ๓ จึงต้องมีการป้องกัน ขนาดฐานของประตูระบายน้ำคลองภูมิ คือ ๑๐.๐๐ x ๘.๕๐ เมตร แต่คลองระบายน้ำดังกล่าวเรือผ่านไม่ได้ และทำให้ไม่มีน้ำถ่ายเทจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังท้องร่องสวนเหมือนเมื่อก่อน น้ำที่ขังอยู่ในท้องร่องเริ่มเน่าเพราะไม่มีน้ำใหม่เข้ามา จนเมื่อน้ำเน่าชาวบ้านจึงขอให้ทางการเปิดประตูให้น้ำเข้ามาระบายน้ำเสียออกไปเป็นครั้งคราว บางช่วงเมื่อน้ำเหนือน้อยน้ำทะเลหนุนให้น้ำเค็มทะลักเข้ามาได้ ต้นไม้ก็ตาย เมื่อทำสวนไม่ได้ชาวบ้านก็ขายที่ หรือใช้ที่สวนเพื่อทำประโยชน์อื่น เช่น ปลูกบ้านเช่า ส่วนใหญ่เป็นตึกแถวสองชั้นมีระเบียง ทั้งบ้านเช่าที่เจ้าของโรงงาน ซึ่งกลายเป็นเจ้าของที่ดินสร้างให้คนงานของตนอยู่ในราคาถูก (ประมาณเดือนละ ๕๐๐ บาท) และบ้านเช่าที่เจ้าของสวนเดิมสร้างขึ้น เพื่อเป็นรายได้หลังจากไม่สามารถทำสวนได้แล้ว และบางแห่งกลายเป็นชุมชนแออัด อยู่ในบริเวณพื้นที่สวนที่ตายก็มี

๔. การพัฒนาย่านถนนพระราม ๓ เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งใหม่ของกรุงเทพมหานครและการตัดถนนวงแหวนอุตสาหกรรมตามพระราชดำริ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะการพัฒนาโครงข่ายถนนสายหลักและสายรอง และการก่อสร้างสะพานแขวนพระราม ๙ เชื่อมผ่านไปยังพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้การเดินทางเข้าออกสะดวก ประกอบกับที่ตั้งไม่ห่างจากย่านพาณิชยกรรมใจกลางเมือง

คือ สีลม สาธร สุขุมวิท จึงปรากฏว่ามีอาคารสำนักงาน อาคารพาณิชย์และอาคารที่อยู่อาศัยที่ขยายตัวในแนวตั้ง เนื่องจากที่ดินมีราคาสูงเกิดขึ้นมากมายแถบถนนพระราม ๓ เหมือน "ก้นถุงเงิน" หรือท้องมังกร โอบล้อมด้วยคุ้งแม่น้ำเจ้าพระยา จึงมีความโดดเด่นในแง่ฮวงจุ้ย ย่านคลองภูมิจึงได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากการที่ถนนพระราม ๓ ตัดผ่านพื้นที่เกษตรกรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพ หลักการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นไปตามการ ขยายตัวของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ การปลูกสร้างอาคารพาณิชยกรรมและการขยายตัวของ การปลูกสร้างอาคารที่พักอาศัย ในปัจจุบันเขตยานนาวาเป็นที่ตั้งของ **โครงการพัฒนาพิเศษเศรษฐกิจใหม่พระราม ๓** เพื่อให้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ คือ การเงิน การธนาคาร พานิชยกรรม และการลงทุนนานาชาติแต่จากวิกฤตการทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ทำให้หลายโครงการหยุดชะงักไป อย่างไรก็ตาม**โครการก่อสร้างถนนวงแหวนอุตสาหกรรม** เป็นโครงข่ายถนนเพื่อรองรับการขนถ่าย ลำเลียงสินค้า ระหว่าง ท่าเรือกรุงเทพ โรงงานอุตสาหกรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ และภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว และลดปัญหาการจราจรติดขัดตามแนวพระราชดำริ กำลังดำเนินการ การก่อสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรม โดยมีสะพาน ๒ แห่งข้ามแม้น้ำเจ้าพระยาจากถนน ปู่เจ้าสมิงพรายมายังบริเวณคอคอดของบางกระเจ้าและต่อเนื่องมายังด้านเหนือของวัดด่าน ถัดจากนั้นสะพานจะข้ามถนนพระราม ๓ ที่บริเวณเยื้องกับเชียงกงรัชดา โครงการนี้มีผลกระทบต่อพื้นที่คลองภูมิด้านสวนในอย่างมาก นอกจากพื้นที่สวนซึ่งหายไป และ

บ้าน หลายหลังของชาวคลองภูมิต้องถูกรื้อถอน เช่น บ้านทรงไทยโบราณทั้งหลังของนางส่วน นายประเสริฐ นาคสัมฤทธิ์ และบางส่วนของนายนิคม คล้ายวิจิตร และพื้นที่สวนเกือบทั้งหมดของนางสาวยุพา ประทุมวินิจ ซึ่งล้วนเป็นชาวคลองภูมิดั้งเดิม ถนนสายนี้จะตัดผ่านพื้นที่สวนในของคลองภูมิ อย่างไรก็ตามเมื่อการก่อสร้างสะพานและถนนในโครงการวงแหวนอุตสาหกรรมแล้วเสร็จ ก็จะทำให้สวนของคลองภูมิที่เคยเป็นสวนที่ไม่มีทางออก (พื้นที่ตาบอด) สามารถเข้าออกโดยทางรถยนต์ได้ ทำให้ที่ดินมีราคาสูงยิ่งขึ้น สภาพวิถีชีวิตชาวคลองภูมิย่อมต้องเปลี่ยนแปลง อีกวาระหนึ่งเมื่อถนนวงแหวนอุตสาหกรรมเปิดใช้งานในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ในอนาคตอันใกล้นี้

เจ้าภาพการสวดพระอภิธรรม
อาจารย์ใหญ่คุณแม่ประชิต จุลสำลี

๒๘ ธันวาคม ๔๖	- ครอบครัวคุณพ่อประทุม จุลสำลี พร้อม ลูก-หลาน
	- ครอบครัว คุณลุงฉลวย,
	- คุณแม่ สุดใจ บัวรอด
๒๙ ธันวาคม ๔๖	- ครอบครัว คุณน้าปลอด
	- คุณน้าบุญช่วย ขาวมีศรี
	- โรงเรียนวัดคลองภูมิ
๓๐ ธันวาคม ๔๖	- ครอบครัวคุณลุงเพี้ยน,
	- ครอบครัวคุณลุงพร บัวรอด
	- โรงเรียนวัดคลองใหม่, ครอบครัวแสงอินทร์
	- JVTWCK กิจการร่วมค้า
	- เพื่อนๆ คุณโอภาส จุลสำลี
๓๑ ธันวาคม ๔๖	- น้องๆ หลานๆ สกุลจุลสำลี
	- บุญส่ง-สำราญ สุทธิโพธิ์ และลูกๆ
๑ มกราคม ๔๗	- คุณพ่อจำนงค์ คุณแม่ฟื้น ประทุมวินิจ และลูก ๆ
	- ชาวคลองภูมิ

๒ มกราคม ๔๗ - ทำบุญ ๗ วัน ณ ศาลาจันทร์พุ่ม (เลี้ยงพระเพล)

- เวลา ๑๓.๐๐ น. คณะแพทย์ศาสตร์ ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ โรงพยาบาลศิริราช มารับร่าง คุณแม่ประชิต จุลสำลี ไปเป็นอาจารย์ใหญ่

คณะเจ้าภาพ ประกอบด้วย คุณพ่อประทุม จุลสำลี, บุตร, ธิดา เขย, สะใภ้, และหลานๆ ของคุณแม่ประชิต จุลสำลี

ขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

รายนามผู้นำพวงหรีดมาเคารพศพ
อาจารย์ใหญ่คุณแม่ประชิต จุลสำลี

ทางคณะเจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณในน้ำใจไมตรีของท่านเป็นอย่างสูง

ในวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๖

คุณพ่อประทุม จุลสำลี พร้อม บุตร-ธิดา-หลาน

สส. ดร.เจริญ คันธวงศ์

สข.สมเกียรติ พรพิมล ปัญญะธารา

คณะครู ร.ร.วัดคลองภูมิ

ลูกเสือชาวบ้านเขตยานนาวา

คุณยายผาด นาคสุวรรณ

คุณแม่เอี๋ย ทองนพคุณ และลูก-หลาน

ครอบครัว คุณพ่อฉลวย-คุณแม่สุดใจ บัวรอด

ครอบครัว ลุงพร บัวรอด พร้อมด้วยลูก-หลาน

ครอบครัว ทวี-สังเวียน พงษ์สิทธิผล

พ่อปลอด-แม่บุญช่วย ขาวมีศรี

ตุ๋ย-ติ๊ก-ชำนาญ ขาวมีศรี

วิบูลย์-จงจิตร ขาวมีศรี

วิเชียร-วรรณดี ขาวมีศรี

ประชุม-รำพึง ขาวมีศรี

นิคม-คมขำ คล้ายวิจิตร

ชาญ-วนิดา จันทร์ทรงกลด

ในวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๖

พระครูสถิตบุญวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดด่าน

(องค์ประธาน สภาวัฒนธรรมเขตยานนาวา)

ฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตยานนาวา

ชัยพร ธนถาวรลาภ (ที่ปรึกษา รมว. ยุติธรรม)

สำนักงานเขตยานนาวา

สก.อมรเทพ เศตะพราหมณ์

สข.อุทัย กนกวุฒิพงษ์ (รองประธานสภาวัฒนธรรม)

สข.บุญโรจน์ อัศวพนากิจ (รองประธานสภาเขต)

คณะครู ร.ร.วัดช่องนนทรี

ร.ร.วัดคลองใหม่

ร.ร.รุ่งเรืองวิทยา

ครอบครัวแม่วัน จานทอง

ครอบครัวทิพย์ธัญญา

ครอบครัวหลี ภูลภีไกร

นสพ. เบาะแส โดยเสกสรร ประเสริฐ

อำนวย-บรรจง เย็นจันทร์

สมศักดิ์-บุญสม ทองกิ่งแก้ว

ปาน-แอ๋ว ส่องแสง และครอบครัว

กระสินธุ์-ประทอ จันทร์ตระกูล

ต๋อง-ต๋อย-ใบเตย-ใบตอง-ใบตาล

อโณทัย-เสาวรส จรุงกลิ่น

แข ยั่งยืน และ ครอบครัว

ในวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๔๖

ฝ่ายการศึกษาเขตยานนาวา

ชมรมอาจารย์ 3 กรุงเทพมหานคร

กิจการร่วมค้า TWCK

พต.ท. ไพรินทร์-อ.ธีระวัลย์ รัตนประทีป

เพี้ยน บัวรอด

พ.อ.อ. ปรีชา-ฐิติมา เพ็ชรมีศรี

มาเรศย์-ศรีวิลัย บัวรอด และ ลูก-หลาน

ไพรัตน์ สินสังข์ และลูกๆ

ดิเรก-อารีย์ บัวรอด

แอน-ออม-โอ

สุชิน นาคสุวรรณ

ในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๖

ประทีป เกื้อสกูล (ผู้อำนวยการเขตยานนาวา)

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตยานนาวา

บริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด

ภูริช-ดารารัตน์ มหาดำรงกุล

เจ้าภาพการสวดพระอภิธรรม
คุณพ่อประทุม จุลสำลี

วันศุกร์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๘ - บุตร-ธิดา,เขย-สะใภ้

วันเสาร์ที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๔๘ - ครอบครัวคุณลุงพร บัวรอด,

- ครอบครัวคุณลุงเพี้ยน บัวรอด

- ครอบครัวคุณน้าปลอด และ

คุณน้าบุญช่วย ขาวมีศรี

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๔๘ ครอบครัวคุณลุงสนั่น จุลสำลี

- คุณลุงไสว จุลสำลี

- คุณอาบุญเติม วรรณนิยม น้องๆ,

และญาติตลอดทั้งหลานๆ

ชาวเกาะเรียน จังหวัดอยุธยา

วันจันทร์ที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๔๘ - สภาวัฒนธรรม เขตยานนาวา,

- บริษัท ซี.บี. การสำรวจ,

- เพื่อนๆ คุณโอภาส จุลสำลี

วันอังคารที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๘ - สส.กรณ์ จาติกวณิช,

สก.อมรเทพ เศตะพราหมณ์

สข. เขตยานนาวา

- ชมรม อป.พร เขตยานนาวา,

ชมรมตำรวจบ้าน สน.บางโพงพาง

ชมรมผู้สูงอายุ เขตยานนาวา

ชาวคลองภูมิ ชมรมชวาลาคลับ

เวลา ๒๐.๓๐ น. พิธีบรรจุศพ

วันพฤหัสบดีที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๘ - ทำบุญ ๗ วัน เลี้ยงพระเพลทั้งวัด

ณ ศาลาคำสวัสดิ์

คณะเจ้าภาพ บุตร-ธิดา-เขย-สะใภ้ และหลานๆ ขอกราบขอบพระคุณ ญาติ-พี่น้อง ตลอดจนท่านที่เคสรพทุกๆ ท่าน ที่ให้เกียรติมาเป็นเจ้าภาพในพิธีสวดอภิธรรม มา ณ โอกาสนี้

รายนามผู้นำพวงหรีดมาเคารพศพ
คุณพ่อประทุม จุลสำลี

- พระครูสถิตบุญวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดด่าน ประธานสภาวัฒนธรรมเขตยานนาวา
- ดนตรีไทยคณะตรีเพชร
- นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
- นายสุกิจ ก้องธรนินทร์ เลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
- สำนักงานเขตยานนาวา
- ฝ่ายการศึกษาธิการเขตยานนาวา

- ฝ่ายรักษาความสะอาด สำนักงานเขตยานนาวา
- ส.ส. ดร.เจริญ คันธวงศ์
- ส.ส. กรณ์-วรกร จาติกวณิช
- สก.อมรเทพ เศตะพราหมณ์
- ชัยพร ธนถาวรลาภ ประจำสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- ก่อแก้วพิกุลทอง ที่ปรึกษา รมช. คมนาคม
- ภูริช-ดารารัตน์ มหาดำรงค์กุล
- อุดร มุ่งสมหมาย ผอ. ไทยรักไทย เขต 7
- ชนะ-สมจิตต์ รุ่งแสง
- นายอุปถัมภ์ พรรณสังข์ ประธานสาขาสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย
- ชมรมผู้สูงอายุเขตยานนาวา
- นิชานันท์ คันธวนิช (เปี๊ยก) ประธานกองทุนเมตตาเขตยานนาวา
- สข.วัฒนา - ศิริพร คุ้มรอด ประธานสภาเขตยานนาวา
- สข.อุทัย กนกวุฒิพงศ์ รองประธานสภาวัฒนธรรมเขตยานนาวา
- สข.สมเกียรติ ปัญญะธารา ผู้ช่วย สส. กรณ์ จาติกวณิช
- สข.นาถนภา กรอบเพ็ชร
- สข. ดำรงค์ ศรีเดือนดาว
- ดร. ศักดา บุณยรักษ์

- คณะครู-นักเรียนโรงเรียนวัดคลองภูมิ
- โรงเรียนวัดช่องนนทรี
- คณะครูโรงเรียนวัดดอกไม้
- คณะครู-นักเรียน โรงเรียนวัดคลองใหม่
- โรงเรียนวัดสน (ผอ.อัจฉรา พงษ์โพธิ์)
- บุคลากรโรงเรียนวัดปริวาศ
- ผอ.เฉลิมชัย-บังอร สุขอวยชัย
- ชุมชนคาลเท็กซ์
- บริษัท ซี.บี การสำรวจ จำกัด
- บริษัท ถาวรกิจเจริญกลการ จำกัด (นิพนธ์ เตมีสุภาพ)
- บริษัท แอ็กทีฟ พ้อย จำกัด
- โรงงานบูต้า อุตสาหกรรม
- กลุ่มห้าพันปี (วัดด่าน)
- ครอบครัว สะสมทรัพย์
- ครอบครัว คุณพ่อไสว จุลสำลี
- ครอบครัว "ทิพย์ธัญญา"
- ครอบครัว แสงอินทร์
- ครอบครัว ลุงพร บัวรอด
- หลาน ๆ ครอบครัวฉลวย-สุดใจ บัวรอด
- น้าปลอด-น้าบุญช่วย ขาวมีศรี ตุ๋ย-ติ๊ก ขาวมีศรี
- เชาว์ริต-อำพรรณ ขาวมีศรี

- วิเชียร-วรรณดี ขาวมีศรี
- ประชุม-รำพึง ขาวมีศรี
- วิบูลย์-จงจิตร ขาวมีศรี
- เพี้ยน บัวรอด
- พ.อ.อ.ปรีชา-ฐิติมา เพ็ชรมีศรี
- ดิเรก-อารี บัวรอด และลูก ๆ
- คุณแม่ผาด นาคสุวรรณ
- พ.ต.ท.สมบัติ-บานชื่น ขำสุข และครอบครัว
- คุณสุชิน นาคสุวรรณ และครอบครัว
- ลูก ๆ พระครูสมชาย - แม่ทองใบ บัวรอด
- สุเทพ — นฤมล นาคสุวรรณ และครอบครัว
- แม่บุญสม แสงสวัสดิ์

แม่จำเนียร ส่องแสง และครอบครัว

- คุณยายแข ยั่งยืน
- สังเวียน - สุมาลี พงษ์สิทธิผล และครอบครัว
- ทวี - นวลจันทร์ พงษ์สิทธิผล และครอบครัว
- อำนวย - บรรจง เย็นจันทร์
- ประเสริฐ — ส่วน นาคสัมฤทธิ์
- บุญศรี - แสงเดือน ทวีสุข
- ร.ต.อ. พร้อม เปี่ยมคง

ด้วยรักและอาลัย ลูก ๆ หลาน ๆ พ่อประทุม จุลสำลี

คืนสู่ผืนแผ่นดิน อันแสนที่รัก

เมื่อรักยังอยู่...ควรถนุถนอมเอาไว้
เมื่อรักต้องจากไป...
จะถูกบันทึกไว้ในใจตลอดกาล...
หลับเถิดดวงใจของลูก...

ไอยรา สำนักพิมพ์
จัดพิมพ์และรูปเล่มโดย : สำนักพิมพ์ ไอยรา
22/11 หมู่ 5 ต.บางศรีเมือง อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000 โทร/แฟกซ์. [02] 881-5744 , [01] 720-5978
22/11 Moo 5 Bangsimuang Nonthaburi 11000 Thailand Tel/Fax. [662] 881-5744 , [661] 720-5978
www.Aiyarabook.co.th E-mail : Aiyara@Aiyarabook.com

อนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณพ่อประทุม และ อาจารย์ใหญ่ คุณแม่ประดิต จุลสำลี